

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

HAAPAKOSKI MARIANNA

Epäitsekäs Harry Potter uhraa itsensä – itsen käsite psykoanalyttisesta ja sosiologisesta näkökulmasta J. K. Rowlingin fantasiakirjasarjassa

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Choose an item.

Taide- ja taitopainotteinen luokanopettajakoulutus

Kasvatustieteiden tiedekunta
Faculty of Education

Tiivistelmä opinnäytetyöstä
Thesis abstract

Luokanopettajankoulutus		Tekijä/Author	
Luokanopettajankoulutus		Haapakoski Marianna	
Työn nimi/Title of thesis			
Epäitsekkäs Harry Potter uhraa itsensä – itsen käsite psykoanalyttisesta ja sosiologisesta näkökul-			
Pääaine/Major subject	Työn laji/Type of thesis	Aika/Year	Sivumäärä/No. of pages
Kasvatustiede	pro gradu	marraskuu 2014	78
Tiivistelmä/Abstract			
Olen kokenut, että minua on luokanopettajaopinnoissa koulutettu enemmän opettajaksi ja sosiaalistajaksi kuin kasvattajaksi. Persoonallisen sivistyksen ja psyykkisen kasvun ulottuvuus kasvatettavan mielen rakentumisessa on jäänyt didaktisten tietojen ja taitojen opettamisen sekä toisaalta kulttuuriseen maailmaan sosiaalistamisen varjoon. Tutkimalla kasvatettavan identiteettitehtävään liittyvän kasvuprosessin ja kasvattajan toiminnan välistä pedagogista suhdetta olen halunnut lisätä itseymmärrystäni kasvattajana. Valitsin aineistoksi brittiläisen J. K. Rowlingin 2000-luvun vaihteessa kirjoittaman lasten ja nuorten fantasiakirjasarjan, Harry Potterit. Ajattelen, että kaunokirjallisuuden avulla on mahdollista opiskella ihmismielen toimintaa, kehitystä ja tutkimusta. Lastenkirjallisuus on paitsi kasvatuksen väline myös reflektiota lapsuuden asemasta yhteiskunnassa. Siksi sen tutkiminen on tärkeää. Minua kiinnostaa Harryn mielen rakentumisessa erityisesti sosiaaliseen todellisuuteen sopeutumisen ja yksilöllisen psyykkisen autonomian suhde. Teoreettinen viitekehys muodostuu kasvatustieteen, psykoanalyttisen psykologian ja Goffmaninlaisen vuorovaikutuksen sosiologian vuoropuheluna. Sigmund Freudin perua olevassa itsen käsitteen määrittelyssä korostuu subjektiivinen kokemusmaailma, Erving Goffmanin näkemyksessä taas lojaalius sosiaaliselle vuorovaikutusjärjestykselle. Tuon nämä kaksi erilaista lähestymistapaa yhteen analyysimetodissani soveltamalla Goffmanin kehysanalyysia subjektin rakentumisen näkökulmasta. Kehysanalyysin ideana on tehdä näkyväksi sitä sosiaalista todellisuutta, jonka puitteissa Harryn henkilöahamo rakentuu. Olen rajannut analysoitavat kohdat sellaisiin vuorovaikutustilanteisiin, joissa on potentiaali pedagogiselle kohtaamiselle – ja kasvulle. Tulkintani mukaan Harry tarkastelee maailmaa pitkälti kasvattajansa kautta. Oman itsen ymmärtäminen näyttäytyy pyrkimyksenä ymmärtää mitä rehtori Dumbledore hänestä haluaa. Sosiaalinen minuus ja erilaiset toisten määrittämät roolit kuvaavat Harryn kasvua paremmin kuin identiteetti-kehitys. Pedagoginen paradoksi osoittautuu polttavan ajankohtaiseksi: kuinka kasvattaa lasta autonomiseksi toimijaksi ja samalla sosiaalistaa hänet ympäröivään yhteiskuntaan? Tutkimus herättää myös kysymyksen sivistyksen päämäärästä. Onko itsensä uhraaminen sivistyksen ylin mitta? Ja missä kulkee rakastamisen rajat? Tiedostan suunnistaneeni subjektiivisen intentioni mukaan aineistoa rajatessani ja tulkitessani. Intentioni perustuu elämäkokemuksen lisäksi kasvatustieteen koulutukseen ja teoreettisen viitekehysten suomaan innoitukseen. Maria Nikolajevan valtakriittinen näkemys Harry Pottereista on ohjannut tulkintaani merkittävästi. Koska aineistoni on tunnettu kaunokirjallinen teos, lukijan on halutessaan mahdollista verrata omia tulkintojaan minun tekemiini.			
Asiasanat/Keywords itse, kasvatustiede, kehysanalyysi, lastenkirjallisuus, psykoanalyysi, sosiaalisuus			

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUSAINEISTO JA TEOREETTINEN KEHYS	5
2.1	Harry Potter -ilmiö	5
2.2	Lastenkirjallisuus pedagogisen tutkimuksen kohteena	7
2.3	Mielen rakentuminen kasvun ja kasvatuksen näkökulmasta.....	9
2.4	Erving Goffman ja sosiaalinen todellisuus – vuorovaikutuksen moraalinen maailma ...	13
3	METODIEN SOVELLUS	17
3.1	Tutkimusongelmat	17
3.2	Kehys yksilön ja yhteisön välillä – todellisuuden tuntu ja tulkinta.....	18
3.3	Sosiaalinen minä ja rooli – Goffmanin subjektin käsite	19
3.4	Identiteetti – Itsen kehukset?	20
3.5	Metodin soveltamisesta vielä	22
4	KEHYSANALYYSI SUBJEKTIN RAKENTUMISESTA	25
4.1	Jästikehys: outo, näkymätön, nimetön ”tuo”	25
4.2	Velhokehys: Harry Potter, valittu, ”poika joka elää”	26
4.3	Jästi- ja velhokehysten kohtaaminen – kasvun paikka	29
4.4	Totuudenetsintäretki – Harryn matka Itseen? Vai Toiseen (Dumbledoreen)?	30
4.5	Harry ja Voldemort – viattomuus ja pahuus Itsessä	39
4.6	Harry pelkää koulusta erottamista ja ankeuttajia	49
4.7	Kalkaroksen provokaatio saa Harryn puolustautumaan	53
4.8	Dumbledore hakee turvaa Harrysta	59
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	62
6	TUTKIELMAN ARVIOINTIA	69
7	POHDINTA: Itsensä uhraaminen – sivistyksen mitta? Ja rakastamisen ongelma	75

1 JOHDANTO

Idea Harry Pottereista tutkielman aineistona syntyi keskustelussa uskonnon didaktikko Markku Salakan kanssa. Halusin valmiin, minusta riippumatta syntyneen aineiston, ja minua mietitytti erityisesti henkisen ja hengellisen – psyyken ja sielun – suhde. Aiheen kehittäely lähti Kalkaroksen spirituaalisen identiteetin tarkastelusta. Spirituaalisuus liitetään usein läheisesti uskonnollisuuteen, mutta toisaalta käsitettä käytetään ilmaisemaan lähes kaikkea inhimillistä aina eksistentiaalisten kysymysten pohtimisesta kielellisyyteen, tajunnallisuuteen, ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, mielikuvitukseen ja luovuuteen. Englantilaisen uskonnonpedagogi John M. Hullin mukaan spirituaalinen prosessi (*the spiritual process*) on yhtä kuin ihmiseksi tuleminen prosessi (*the process of humanisation*). Tämä prosessi pitää sisällään arvolutauksen: vaatimuksen itsensä ylittämistä ja paremmasta ihmisyydestä, jota luonnehtii vapaus, keskinäinen riippuvuus ja rakkaus. Moraalinen spirituaalisuus on oman itsekkyyden ylittämistä vapaudessa ja iloiten, ei velvollisuudentunnosta tai pakosta. Kyse ei ole vain sosiaalisten taitojen omaksumisesta – tarvitaan kriittistä kykyä nähdä entistä humaanimman ihmisyyden ulottuvuus. (Hull, 2002.)

Ihminen... ihmisyyys... ihmisen ihmiseksi tuleminen? Modernin pedagogiikan teoreetikot käyttivät tästä prosessista käsitettä: sivistys. Johan Amos Comenius kirjoittaa: ”ihmistä on sivistettävä, jotta hänestä tulisi ihminen... Älköön siis luultako, että kukaan voisi käydä todellisesta ihmisestä, jos hän ei ole oppinut ihmisen tavoin toimimaan, s. o. jos hän ei ole saanut sellaista kasvatusta, joka tekee hänestä ihmisen.” (Comenius 1928, 98, 99.) Immanuel Kant puhui samasta asiasta jo 150 vuotta ennen Comeniusta; sivistys on ihmisyyden ideaalin toteutumista, ja ihmistyminen ei toteudu ilman kasvatusta. Sivistysprosessin päämääränä on tehdä luonnonolennosta kulttuuriolento, *homo barbaruksesta homo humanus*. (Siljander, 2002, 32.) Theodor Adorno asetti vuonna 1966 pitämässään radioesitelmässä kasvatuksen ensisijaiseksi ihanteeksi ”ettei Auschwitz enää toistu” – kaiken kasvatuksen tulee suuntautua siellä toteutunutta barbariaa vastaan (Adorno, 1966).

Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa Ihmisenä kasvamisen -aihekokonaisuus on määriteltävä kattamaan koko perusopetuksen. Päämääränä on oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun ja elämänhallinnan kehittymisen tukeminen: ”Tavoitteena on luoda kasvuympäristö, joka tukee toisaalta yksilöllisyyden ja terveen itsetunnon ja toisaalta tasa-arvoon ja suvaitsevaisuuteen pohjautuvan yhteisöllisyyden kehitystä.” (POPS, 2004, 38). Ajattelen, että ihmise-

nä kasvamisen tavoitteessa kietoutuu yhteen kasvatuksen kolme perustehtävää: sivistys-, sosialisatio- ja identiteettitehtävä. Sosialisatio on samanaikaisesti sekä yhteiskunnallistumista että yksilöllistymistä. Identiteettitehtävä sisältyy sekä sivistystehtävään että sosialisatiotehtävään (Siljander, 2002, 48).

Luokanopettajaopinnoissa tuntuu korostuvan oppijälähtöisyys ja erilaiset älykkäät oppimisympäristöt kognitiivis-konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisesti. Samalla opettajan tehtäväksi näyttää jäävän oppimisen olosuhteiden järjestäminen jokseenkin kasvotomana aktiivisen oppijan tukijana. Didaktinen tietojen ja taitojen opettaminen ja toisaalta kulttuuriseen maailmaan sosiaalistaminen ovat kokemukseni mukaan hallitsevia sisältöjä opettajankoulutuksessa, kun taas persoonallinen sivistys ja psyykkinen kasvu jää suhteellisesti liian marginaaliseksi. Koen, että minua on koulutettu enemmän opettajaksi ja sosiaalistajaksi kuin kasvattajaksi. Vaikka kasvatuksen kolmea perustehtävää – sivistys-, sosialisatio- ja identiteettitehtävää – ei voi tarkastella täysin toisista erillään, ilman tätä erottelua on vaikeaa käsitteellistää kasvatettavan psyykkistä tarvitsevuutta. Lapsen näkeminen psyykkisesti tarvitsevana on ymmärrystä siitä, että lapsi ei pärjää yksin, ilman aikuista kasvattajaa.

Vanhahtavat persoonallisuuden kasvuun viittaavat käsitteet *luonne* ja *luonteenkasvatus* ovat hävinneet pedagogisesta nykykirjallisuudesta, mutta Pauli Siljander huomauttaa niiden kuvaavan varsin hyvin kasvatuksen identiteettitehtävää: itsenäiseksi subjektiksi tulemista, kykyä ja tahtoa määritellä omaa suhdetta ympäröivän yhteiskunnan arvoihin ja toimintatapoihin (Siljander, 2002, 47-48). Kyse on mielen rakentumisesta kohti psyykkistä aikuisuutta, jota luonnehtii itseymmärrys ja autonomia. Theodor Adornon puhetta vasten peilaten luonteenkasvatus näyttäytyy kasvatuksen keskeisimpänä tehtävänä: ”Ainoa todellinen voima Auschwitzin periaatetta vastaan olisi autonomia, jos saan käyttää Kantin ilmaisua; voima reflektioon, itsemääräämiseen, kieltäytymiseen menemästä mukaan mihin tahansa.” (Adorno, 1966.) Autonomian vastakohta on heteronomia, vierasmääräytyneisyys, yksilön sitoutuminen käskyihin ja normeihin, joita hänen oma järkensä ei ole perustellut oikeiksi. Mitä Auschwitzin toistumisen uhka voisi tarkoittaa tänään? Mitä se tarkoittaa minun kohdallani, luokanopettajana, lasten kasvattajana? Kohtaan kasvatuksen perusongelman: miten kasvattaa lasta autonomiseksi yksilöksi ja samalla sosiaalistaa hänet ympäröivään yhteiskuntaan?

Brittiläinen J. K. Rowling kirjoitti 2000-luvun vaihteessa Harry Potter -fantasiakirjasarjan, joka levisi nopeasti ympäri maailmaa. Harry Potter on taikavoimainen velho. Rowling (2010) kertoo ajattelevansa, että taikuudessa ihmisen täytyy luottaa itseensä (*in magic man has to rely on himself*) ja omaan voimaansa muokata maailmaa – siinä missä uskonnossa haetaan tukea itsen ulkopuolelta. Tulkitsen hänen pyrkineen valtauttamaan tarinansa päähenkilön, Harry Potterin, fantasian ja taikavoimien avulla omavoimaiseksi, autonomiseksi toimijaksi. Lastenkirjallisuuden tutkija ja Cambridgen yliopiston kasvatustieteiden professori Maria Nikolajeva näkee kuitenkin Potterien olevan malliesimerkki lastenkirjallisuudelle tyypillisestä aikuisten maailman normatiivisuuden, heteronormatiivisuuden ja muiden perinteisten valtarakenteiden toisintamisesta ja vahvistamisesta. Harry pelastaa maailman, täyttää aikuisten tarpeet eikä tiedä omistaan. Päähenkilö on niin kiireinen taistelussaan pimeyden velho Lordi Voldemortia vastaan, että hänen tunne-elämänsä kehittymiselle ja murrosiän ongelmille – luonteenkasvulle – ei ole sijaa. (Nikolajeva, 2010, 13, 21.)

Friedrich Schleiermacher muotoili kasvatuksen teorian peruskysymyksen vuonna 1826: Mitä vanhempi sukupolvi oikeastaan haluaa nuoremasta? Vaikka pedagogisen suhteen rakenteellinen ydin on kasvattajan ja kasvatettavan (yksilön) välinen suhde, tulee kasvatussuhde ymmärtää laajemmin kasvattajan ja kasvatettavan sukupolven välisenä yhteisöllisenä suhteena (Siljander, 2002, 27). Dumbledoren ja Harryn suhteessa fokukseni kääntyy kasvatettavan mielen rakentumisesta kasvattajan vallankäyttöön: mitä Dumbledore haluaa Harrysta? Hän antaa pojalle tehtävän tuhota Voldemort, tuo pimeyden velho, joka tunkeutuu Harryn mieleen ja sykkii kipuna otsan salama-arvessa, ja joka uhkaa Harryn lisäksi koko velhokuntaa väkivaltaisuudessaan ja vallanhimossaan. Voldemort on pahuuden ruumiillistuma, jonka vain Harry lapsuuden viattomuudessaan voi tuhota. Nikolajevan mukaan Dumbledore käyttää vastuuttomasti Harrya ”suuremman hyvän” palveluksessa, mikä lopultakin osoittaa lapsen olevan toissijaisessa asemassa ja aikuisten toiveiden ja tarkoitusten väline (Nikolajeva, 2010, 25).

Kasvatustieteen kandidaatin tutkielmassani tutkin Harryn psyykkistä tarvitsevuutta ja siihen liittyvää pedagogista kohtaamista kirjasarjan ensimmäisessä osassa. Psykoanalyyttisesti asetettu tutkimusongelmani koostui kahdesta kysymyksestä: *Miten Harry tuottaa kokemuksen itsestään?* ja *Mikä on toisen merkitys tässä?* Ajattelin jatkaa gradussa samasta aiheesta, ja lähdin edelleen selvittämään Harryn mielen rakentumista eli yksilöllistymiskehitystä ja siihen liittyvää kasvattavaa toimintaa. Asia paljastui kaikkea muuta kuin yksinkertaiseksi, ja lopulta näyttää jopa siltä, että Harry on Dumbledoren eli kasvattajansa tarvitse-

vuuden täyttäjää. Mikä on sosiaaliseen todellisuuteen sopeutumisen ja yksilöllisen psyykkisen autonomian suhde Harry Potterin henkilöhaahmossa? Entä itsen käsite ylipäättään: onko se psykologista todellisuutta vai pelkkä moderni myytti, joka pitää yhteiskuntaa kasassa? Näihin tutkimusongelmiin haen näkökulmia aineistonani kaunokirjallisuus, Harry Potterit.

Ajattelen niin kuin Latomaa ja Raappana (2001, 14), että kirjallisuuden avulla on mahdollista opiskella ihmismielen toimintaa, kehitystä ja tutkimusta. Uskon, että Harryn kasvun analysointi voi auttaa minua ymmärtämään lapsen kasvua yleisemminkin, ja kirjasarjan aikuisten toiminnan tarkastelu voi kertoa minulle jotain mielenkiintoista niistä kulttuurisista kuvista, joita meillä on kasvattajista. Kaunokirjallinen aineisto on mielestäni herkullinen tutkittava, koska se on syntynyt minusta ja tieteenintresseistä riippumatta. Vaikka kyseessä on kuvitteellinen tuotos, ajattelen, että se on varsin autenttista aineistoa ihmisenä olemisen merkityksistä ja jaetusta kulttuurisesta ymmärryksestä. Oma elämyksellinen lukukokemukseni sekä tieto Harry Pottereiden merkityksestä lukuisille lapsille, nuorille ja aikuisille rohkaisi minua valitsemaan kyseisen aineiston. Sopivuutta lisää se, että kirjojen päähenkilö on peruskouluikäinen ja kirjojen keskeinen tapahtumaympäristö on sisäoppilaitos eli koulu.

Käsittelen aineiston luonnetta ja valitsemiani lähestymistapoja luvussa kaksi. Teoreettinen kehys muodostuu kahdesta eri näkökulmasta subjektiviteetin rakentumiseen – Sigmund Freudin perua olevassa psykoanalyttisessä itsen käsitteen määrittelyssä korostuu yksilöllinen kokemusmaailma, Erving Goffmanilla taas toiminta sosiaalisessa todellisuudessa. Kuvaan teoreettisesta kehyksestä nousevat metodiset valintani ja analyysimetodin, kehysanalyysin, luvussa kolme. Olen rajannut aineistoa etsimällä kirjasarjan seitsemästä osasta Harryn kasvun kannalta keskeisimpiä kohtia. Tähän liittyvä toinen rajaamisen peruste on ollut potentiaali pedagogiselle kohtaamiselle eli vuorovaikutus kasvattajan kanssa. Varsinainen analyysi on jäsennetty teemoittain luvussa neljä. Johtopäätökset on koottu luvussa viisi, luku kuusi on tutkimuksen uskottavuusarviointia, ja luvussa seitsemän pohdin vielä aineiston herättämiä ajatuksia minua pedagogina askarruttavasta sivistyksen päämäärästä sekä rakastamisen haasteista.

2 TUTKIMUSAINEISTO JA TEOREETTINEN KEHYS

Käsitykseni tieteen tekemisen lähtökohdista tämän tutkimuksen yhteydessä jäsentyy valitsemani aineiston, tutkimuskohteen ja taustateorioiden kautta. Aineistoni on kaunokirjallinen, lasten ja nuorten fantasiakirjallisuutta. Tutkimuskohde on kasvatustieteellinen – lähestyn aineistoa pedagogisella intentiolla. Teoreettinen kehys muodostuu psykoanalyttisen psykologian ja goffmanilaisen vuorovaikutuksen sosiologian vuoropuheluna.

Joanne Kathleen Rowlingin seitsenosaisen kirjasarjan ensimmäinen osa *Harry Potter ja viisasten kivi* ilmestyi englanninkielisenä vuonna 1997. Jaana Kaparin (myöhemmin Kapari-Jatta) suomennos on vuodelta 1998. Seuraavat osat ovat: *Harry Potter ja salaisuuksien kammio* (1998/1999), *Harry Potter ja Azkabanin vanki* (1999/2000), *Harry Potter ja liekehtivä pikari* (2000/2001), *Harry Potter ja feeniksin kilta* (2003/2004), *Harry Potter ja puoliverinen prinssi* (2005/2006), ja viimeinen osa *Harry Potter ja kuoleman varjelukset* (2007/2008). Analyysini perustuu Jaana Kapari-Jatan suomennoksiin. Muutamia sanoja olen tarkistanut alkuperäisteoksista. Käytän jatkossa kirjoista lyhenteinä kirjan nimen jälkiosan ensimmäisiä kirjaimia: salaisuuksien kammio (SK), Azkabanin vanki (AV), liekehtivä pikari (LP), feeniksin kilta (FK), puoliverinen prinssi (PP) ja kuoleman varjelukset (KV).

2.1 Harry Potter -ilmiö

Potter-ilmiö lähti kirjasarjan sukupolvirajat ylittävästä suosiosta vuosituhannen vaihteessa. Tammen www-sivuston <<http://harrypotter.fi>> 13.8.2014 mukaan kirjoja on vuoteen 2010 mennessä myyty yli 400 miljoonaa kappaletta, ja teoksia on käännetty ainakin 67 eri kielelle. Kirjasarja muuntui ja laajeni kulttuuriseksi ilmiöksi mediamyllytyksen, Harry Potter -elokuvien, tuotteistamisen ja fanikulttuurin myötä (Mulari, 2008, 131). Akateemisissa piireissä kiinnostus Pottereita kohtaan lähti halusta keskustella kirjasarjan valtavasta ennakkoimattomasta menestyksestä. Myöhemmin alettiin innostua kirjojen sisällöstä, ja ”potterologien” tekemää akateemista tutkimusta on kulttuurin ja tieteen aloilla tänä päivänä laidastaa laitaan. (Wienker-Piepho, 2004, 99.) Olen selaillut fanikirjallisuuden lisäksi ainakin teologista, spirituaalista, historiallista, psykologista, filosofista, sosiologista, antropologista sekä kielen- ja kirjallisuuden tutkimuksen piirissä tehtyä Pottereihin liittyvää tutkimuskir-

jallisuutta. Tämä kirjo kertookin siitä, miten kirjallisuudessa on lopulta kyse todellisuudesta, jossa elämme – elämästä kaikkienensa.

Pidän Harry Pottereita sekä hyvinä että ristiriitaisina kirjoina. Luin kirjat tutkimustani ajatellen uudelleen vuosien jälkeen, ja tempauduin voimallisesti mukaan Rowlingin luomaan mielikuvitusmaailmaan. Pottereita on myyty Suomessa yli miljoona kappaletta (Kapari-Jatta, 2008, 41), eli todennäköisesti maassamme on vähintään miljoonaa kirjojen lukijaa, näistä iso osa lapsia. Kasvatuksen näkökulmasta on kiinnostavaa miettiä, mikä näissä kirjoissa vetoaa lapsiin niin, että he kerta toisensa jälkeen vapaaehtoisesti uppoutuvat lukemaan yli 4000 sivun laajuisen fantasiakirjasarjaan – puhumattakaan aikuisista lukijoista. Olen kuullut useiden lukijoiden kertovan Potterien tuntuvan jollain tapaa turvallisilta. Totesipa eräs yläasteikäinen maahanmuuttajatyttö eräällä luennolla jopa niinkin, että ”Tylypahka on mun koti”, kun häneltä kysyttiin, minkä maan hän kokee kotimaakseen. Tylypahkan velhokoulun lumo ja sen vanha viisas rehtori Dumbledore tuntuvat merkitsevän useille lukijoille mielen vapautta, henkistä tilaa, turvaa ja huolenpitoa – unelmien kotia. Nikolajevan mukaan Pottereissa yhdistyy monen eri tarinatyyppin viehätys: ne rakentuvat romanttisen sankarin ja etsintäretken ympärille, huispausteema tekee niistä urheilukirjoja, ja tottelemattoman pojan tarinakin on mukana (Nikolajeva, 2010, 17-19).

Tiedän, että Pottereita pidetään myös sekä huonoina että pahoina kirjoina. Valtava myyntimenestys tuntuu merkitsevän joillekin yhtä kuin populaarisuus ja roskaa. Fantasiakirjallisuuden asema akateemisessa kirjallisuuden tutkimuksessa ja myös perusopetuksen opetussuunnitelmassamme on marginaalinen. Uskonnolliset piirit kristillisistä islamilaisiin ovat kritisoineet Potter-sarjan olevan uskonnon vastainen ja jopa satanistinen. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen vastaa tähän kritiikkiin yksinkertaisesti: ”satu on satu on satu” (Sinkkonen, 2008, 60). Pelottavuuden kritiikkiin kirjailija itse vastaa neuvomalla vanhempia lukemaan kirjoja yhdessä lastensa kanssa (Rowling, 2010). Kirjat voivat herättää lapsessa pelottavia ja ahdistaviakin tunteita, minkä vuoksi on tärkeää, että aikuinen auttaa lasta tunteiden käsittelyssä. Pahoja Potterit eivät mielestäni ole, vaikka niissä pahuudesta puhutaankin. Haluan luottaa lasten kykyyn erottaa todellisuus mielikuvituksesta ja toisaalta fantasiakirjallisuuden kykyyn resonoida lapsen maailmassa mielikuvituksen ja todellisuuden välisenä vuoropuheluna. Hyvä lastenkirjallisuus yleensä pitää sisällään myös lohdutuksen: Harry Pottereissakin rakkaus, toivo ja ilo ovat lopulta yhtä vahvasti esillä kuin pelko, yksinäisyys ja turvattomuus.

Maria Ihonen määrittelee Potter-ilmion koruttomasti: Pottermanian aiheuttanut fantasiasarja on lastenfantasian puolelta ”se kaikkiruokainen sika, joka on sulattanut sisäänsä lajin brittiläisen historian, antiikin mytologisia hahmoja, briteille rakkaan sisäoppilaitoskuvauksen ja kauhukirjallisuuden elementtejä. Menestymisen tärkeimmät edellytykset ovat luultavasti kuitenkin riittävän kiehtovat henkilöhahmot ja älyllistä haastetta antava juoni, jossa maagiset esineet ja ilmiöt näyttelevät tärkeää osaa. Kaikesta taitavuudestaan huolimatta Rowling ei oikeastaan vie lajia eteenpäin vaan tukeutuu perinteeseen ja ottaa siitä kaiken irti.” (Ihonen, 2004, 92.)

2.2 Lastenkirjallisuus pedagogisen tutkimuksen kohteena

Tarkoitukseni on tutkia kaunokirjallisesti rakennettua kuvitteellista kasvun ja kasvatuksen todellisuutta. Aineisto on taiteellinen tuotos – ei varsinaisesti pedagoginen, mutta intentioni on siitä tekemieni havaintojen pedagoginen sovellettavuus. Tarkemmin ajatellen: onko lastenkirjallisuus taidetta vai pedagogiikkaa? Maria Nikolajeva pitää tätä kysymystä jopa tutkimusalansa keskeisimpänä. Hän vastaa sen olevan molempia, sillä ideologisuus sekoittuu aina taiteeseen, ja taide on ideologista. Lastenkirjallisuudessa ideologisuus on pedagogisuutta. Nikolajeva kokoaa yhteen lastenkirjallisuuden kriittisiä tarkastelutapoja: 1) lastenkirjallisuus on kasvatuksen väline, 2) lastenkirjallisuus on reflektiota lapsuuden asemasta yhteiskunnassa, joka sen tuottaa, 3) lastenkirjallisuus on aikuisen kirjailijan nostalginen oman lapsuuden muistelo, 4) lastenkirjallisuus on aikuisen kirjailijan terapeutin tapa käsitellä lapsuuden traumoja. (Nikolajeva, 2010, 6-7.)

Kirjailijan puheiden perusteella traumanäkökulma nousee ylitse muiden: Joanne Rowling kertoo oman äitinsä kuoleman käsittelyn olevan iso osa kirjojen päähenkilön, Harry Potterin, vaiheita (Rowling, 2010). Minua kiinnostaa silti Harryn henkilöihahmon tarkastelussa erityisesti kasvattajan ja kasvatettavan välinen suhde eli toisin sanoen lapsuuden asema aikuisten yhteiskunnassa. Pottereissa esiintyviä valtahierarkioita analysoinut Nikolajeva kuvaa paradoksia, joka syntyy kun yhteiskunnassamme alistetussa asemassa olevat lapset saavat *aikuisten* kirjoittamassa lastenkirjallisuudessa *tietyissä olosuhteissa ja rajallisen ajan* nauttia vahvana, rohkeana, vaikutusvaltaisena ja itsenäisenä olemisesta. Päähenkilön kokema vapaus tutkia maailmaa ja itsenäisyytensä rajoja mahdollistuu, kun tapahtuu jotain poikkeuksellista ja ollaan poissa vanhempien huolenpidon piiristä. Vaikka lopuksi yleensä palataan kotiin vanhempien turvaan, kertomus antaa lapsen ymmärtää, että aikuisten luo-

mat säännöt ovat itse asiassa mielivaltaisia. Lastenkirjallisuudella on siis potentiaali kyseenalaistaa valtarakenteita ja aikuisuuden normatiivisuutta. (Nikolajeva, 2010, 10-11.)

Kuitenkin, aikuiset ovat ja tulevat aina olemaan ylivoimaisia lapsiin nähden, ja kirjailija käyttää aina valtaa suhteessa lukijaan. Kärjistetysti voisi sanoa, että lastenkirjallisuutta on vuosisatoja käytetty hienostuneena välineenä kasvattaa, sosiaalistaa ja sortaa tiettyä sosiaalista ryhmää. Kyseessä on genre, jossa valtaapitävät kirjoittavat niille, joilla ei ole valtaa. (Nikolajeva, 2010, 8.) Eikö Nikolajeva kirjoitakin juuri siitä pedagogisen interaktion epäsymmetriasta, joka on kasvatuksen perusluonne? Hänen näkökulmassaan korostuu valta ja sorto, mutta yhtä lailla voisi korostaa vastuuta ja välittämistä. Lapset tarvitsevat aikuisten huolenpitoa ja kasvatusta. Nikolajevan kritiikki on kuitenkin myös tarpeen, jotta voimme aikuisina arvioida oman toimintamme vastuullisuutta ja eettisyyttä.

Millä tavalla kirjallinen henkilö on olemassa? Harry Potter on olemassa vain sanallisesti määriteltynä, ja hän on näin tekstinsä vanki. Sanallisesti määritelty henkilö on tietyssä mielessä tarkkarajainen ja eksakti, mutta toisaalta joudun kysymään, mitä sanat lopulta kertovat. Miika Pölkki (2013, 45) kirjoittaa Nuori Voima -lehdessä kirjallisuuden luonteesta:

”Todellisuudella ja kirjallisuudella ei tulisi todistusvoimaisuudessaan olla mitään eroa. Tekstejä kyllä luetaan jatkuvasti, mutta luetaanko niitä vai niiden kanssa? Sanat tulisi ymmärtää asioiden ääreen johdatteluna, sillä ne kätkevät ilmiselvän jotta ne olisivat totuudellisia ja merkityksellisiä. Näin käytetyt sanat eivät kerro asioista eivätkä anna esitystä, ne eivät sisällä totuuden määritelmää eivätkä kerro merkityksestään. Sanojen käyttö antaa ilmi kaiken, kun niitä lähestytään oikein. – – Väärä tapa lähestyä sanoja on sitä, että niihin ei suhtauduta henkilökohtaisesti. Kun eksytään huutelemaan – ”Mielestäni tuo on älytöntä!” – nimikyltti peittää taka-ajatuksen: minä en ole hullu, minä toimin järkevästi, tuollainen maailma on minulle vieras.”

Pölkkin arvoituksellinen filosofointi tunnustaa sekä sanojen mahdin että niiden rajoitukset todellisuuden tuntemisen suhteen. Sanat ovat todellisia ja kirjallisuus on todellisuutta, mutta ne eivät ole sama kuin asia, jota ne pyrkivät kuvaamaan. Oikea eli henkilökohtainen suhtautuminen sanoihin tuntuu tarkoittavan kykyä itsereflektioon ja halua tunnistaa totuus omien sanojen takana.

Raappana ja Latomaa (2001) näkevät, että kirjallisuuden lukeminen voi lisätä itseymmärrystä ja tukea kasvua. Lukutapahtumassa tekstin merkitysmaailma ja lukijan kokemushistoria, hänen menneisyytensä ja nykyisyytensä, kohtaavat. Painettu kirjallisuus antaa muista viestimistä poiketen erityisen paljon tilaa lukijan omalle aktiivisuudelle mahdollistaen näin lukukokemuksen säätelyn sen mukaan, mikä tekstissä milloinkin tuntuu merkitykselliseltä.

Kasvua tukeva lukeminen edellyttää kuitenkin kykyä tarkastella omaa lukukokemusta, tekstin herättämiä ajatuksia, tunteita ja mielikuvia, ja sitä mihin ne liittyvät omassa kokemushistoriassa. Lukukokemuksen reflektoinnin myötä ymmärrys omasta yksilöllisestä lukutavasta lisääntyy. Parhaimmillaan tämä kertoo lukijalle omasta persoonallisuudesta ja tavasta kohdata ja käsitellä oman elämän tapahtumia – siinä on itseymmärryksen ja kasvun paikka. (Raappana & Latomaa 2001, 34-35.) Ajattelen, että vaikka tarkastelen tässä tutkimuksessa ennen kaikkea kirjan henkilöhahmoja, myös oman lukukokemukseni tarkastelu kulkee mukana kaiken aikaa. Sen päämääränä ei kuitenkaan ole oman mielen sisältöjen mielivaltainen reflektointi, vaan toivon lukemiseni lisäävän itseymmärrystäni pedagogina.

Mikä merkitys on sillä, että Harry Potterit ovat fantasiakirjallisuutta? Ajattelen Hirsjärven ja Kovalan tavoin, että vaikka fantasia sijoittuu outoihin satumailmoihin, se kertoo jotain olennaista omasta todellisuudestamme. ”Fantasia kertoo tuntemattoman rajoista, se avaa ennakkoluulojen, pelkojen ja toivon peilin, johon katsomalla meidän on mahdollista oppia lisää itsestämme ja maailmasta ympärillämme.” (Hirsjärvi & Kovala, 2004, 7.) Siksi fantasiaa ei tulisi myöskään pelätä (Hirsjärvi & Kovala, 2004, 8). Itse ajattelen, että juuri tämä itsensä kohtaaminen voi tehdä fantasiasta hiukan pelottavaakin. Vaatii rohkeutta kohdata omat ennakkoluulonsa, toivonsa ja pelkonsa – oma tuntemattomansa – fantasian peilissä. Uskon kuitenkin, että se, mitä peilistä kulloinkin näemme, vastaa sitä rohkeuden tasoa, jolla kulloinkin olemme, ja siksi kirjallisuuden lukeminen on varsin turvallista. Ihminen poimii lukemastaan sen, mitä hän haluaa ja kykenee. Toisaalta ajatus fantasiasta peilinä voi olla myös kovin idealistinen. Vähintäänkin peili voi heijastaa todellisen itsemme sijaan niitä oletuksia ja kaunistuksia, joilla verhoamme epämieluisia ennakkoluuloja, peitetyjä pelkoja tai tukahdutettuja toiveita.

2.3 Mielen rakentuminen kasvun ja kasvatuksen näkökulmasta

Mielen rakentuminen kuvaa inhimillisen psyykkisen kokemusmaailman syntyä ja kehitystä (Tähkä, 2001, 36). Kasvatuksen kontekstissa mielen rakentuminen on mielekästä nähdä sivistysprosessina eli ymmärryksen ja toimintakompetenssin omaksumiseen viittaavana käsitteenä. Timo Latomaan mukaan ihminen on mentaalisisä maailmasuhteissa kolmeen erilaiseen olemassa olevaan. Oppiminen kognitiivisten tietojen ja taitojen karttumisena kuvaa konkreettisen, esineellisen luonnon maailman mentaalista haltuunottoa. Sosiaalistuminen viittaa kulttuurisen ymmärryksen karttumiseen ja moraaliseen toimintakompetens-

siin. Kasvu on kolmas sivistysprosessina ymmärretyn mielen rakentumisen ulottuvuus. Se kuvaa ihmisen suhdetta itseensä, lisääntyvää itsetuntemusta ja parempaa kykyä säädellä kokemusta itsestään. (Latomaa, 2008, 377-379, 384.) Tässä tutkimuksessa minua kiinnostaa psykoanalyttisesta näkökulmasta ennen kaikkea kasvun ulottuvuus, joka kytkeytyy pedagogisessa intentiossa kasvatuksen identiteettitehtävään. Toisaalta saan huomata, että kasvu ja sosiaalistuminen ovat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa. Goffmanin vuorovaikutuksen sosiologia avaa näkökulman siihen, miksi Harry Potterin kasvu näyttää olevan pitkälti sosiaalistumista ympäristön odotuksiin. Keskityn kuitenkin hetkeksi tarkastelemaan kasvua erillään oppimisesta ja sosialisatiosta. Esittelen tässä alaluvussa lyhyesti Freudin ajatuksia, ja täydennän niitä Veikko Tähkän avulla. Tuon psyykkisen kasvun kasvatuksen kontekstiin pedagogisen toiminnan periaatteiden määrittelyn kautta. Mielen rakentumisen vaihekuvaus kulkee tarvittavassa määrin myöhemmin esittämäni analyysin mukana, enkä siksi käsittele mielen kehityksen vaiheita tässä.

Olen valinnut kasvun tarkasteluun psykoanalyttisen lähestymistavan, koska koen sen selittävän psyyken toimintaa ja ihmisen kokemusta itsestä psykologisesti mielekkäimmällä tavalla. Psykoanalyysin soveltamiseen liittyvät omat rajoituksensa – on pidettävä mielessä sen syntyolosuhteet ja kokemuksellinen perusta. Itävaltalainen lääkäri Sigmund Freud (1856-1939) kehitti teoriansa pääasiassa kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa kliinisen potilastyöskentelykokemuksensa pohjalta. Psykoanalyysi on varsinaisesti terapiamuoto, mutta jo Freud puhui aikanaan terapiasta ”jälkikasvatuksena”. Latomaakin korostaa terapian ja kasvatuksen analogisuutta: molemmissa on pyrkimys edistää mielen rakentumista eli psyykkisiä kasvuprosesseja. Psykoanalyysi on inhimillisen subjektiviteetin tiedettä ja keino käsitteellistää yksilöllisyys. Laboratoriona on oma mieli. Tutkimuskohteena on mielen tavat ajatella, uneksia, kuvitella, haluta ja ennen kaikkea mielen keinot piiloutua itseltään. Kyetäkseen analysoimaan mieltä psykoanalyttisesti tarvitaan tietoa mielen tiedostamattomista prosesseista. (Holland, 1990, 2, 74.)

Freudin psykologinen teoria perustuu käsitykselle, jonka mukaan meillä voi olla pyrkimyksiä ja tuntemuksia, jotka motivoivat toimiamme, mutta joista emme ole tietoisia. Tiedostamattomat pyrkimykset torjutaan tietoisuudesta ennen kaikkea pelosta menettää vanhempiemme ja ystäviemme hyväksyntä (vrt. Goffman 2.4). Tietoinen ajattelumme kuvittelee päässeensä eroon epämieluisista tuntemuksista ja toiveista, ja on kauhistunut siitä ajatuksesta, että nuo tuntemukset ja toiveet saattaisivat olla sisällämme. Ja kun ne sitten palaavat ja osoittavat läsnäolonsa, ne ovat niin vääristyneitä ja peiteltyjä, ettei tietoinen ajat-

telumme kykene näkemään niitä sellaisina kuin ne ovat – näin syntyvät neuroottiset oireet. (Fromm, 2007, 53-54.) Freud loi ”vapaan assosiaation” -menetelmän, joka perustui siihen, että oireeseen liittyvä vapaasti assosioiva mieli päätyy ennemmin tai myöhemmin oireen syyhyn, torjuttuun ajatukseen tai tunteeseen. Vapaa assosiaatio tarkoittaa vapaata sanomista ilman vaatimusta asiaankuuluvuudesta tai häpeästä: mitä ikinä mieleen tulee. Siinä käydään kamppailua tietoisien ja tiedostamattoman välillä. Torjutun toiveen tai fantasian lisäksi menetelmä paljastaa ennen pitkää mielen puolustusmekanismit, joiden avulla potilas on muotoillut tiedostamattoman aineksen tietoisuuden hyväksymäksi puheeksi. Freud päätteli, että kyseessä on laajempi asia kuin yksittäiset neuroottiset oireet tai omituisuudet – kyseessä on mielen toiminta, psyykkisen energian siirtyminen kaikessa laajuudessaan ja normaaliudessaan. (Holland, 1990, 6-7, 63.)

Freud teki selkeän eron psyyken sisäisen ja ulkoisen maailman välillä. Hänen näkemyksensä mukaan ulkoinen reaalimaailma ja sisäinen viettimaailma, todellisuus ja psyyke, kohtaavat yksilössä aiheuttaen ristiriitoja, joita *ego* (Ich, minä), ulkomaailmalle uskollinen minä, pyrkii hallitsemaan. Ego on kuin ratsastaja, joka ulkoapäin tulevien moraalisien vaatimusten vuoksi pyrkii pitämään hevosensa – ei-moraalisen sisäisen tiedostamattomansa, *id*:in – kurissa. *Superego* (Überich, yliminä) kuvaa sisäisen minuuden ideaalia, jota vasten egon toimintaa arvioidaan. Yliminä on uskollinen ennen kaikkea tiedostamattomalle *id*:ille (Es, Se). (Freud, 1923.) Ymmärrän niin, että Freudille nämä minän rakenteet eivät olleet yksiselitteisesti tietoisia tai tiedostamattomia, vaan pikemminkin minän kolmijakoinen dynamiikka korostaa jatkuvaa monensuuntaista mentaalista prosessointia tietoisien ja tiedostamattoman välillä. Holland kirjoittaakin siitä, miten tiedostamattoman (unconscious) käsite oli alunperin adjektiivi mutta myös substantiivi, joka viittasi asiaan, systeemiin ja jopa paikkaan – jonkinlaiseen astiaan – aivoissa. Myöhemmin Freud ilmoitti, että tiedostamaton oli vain kuvaileva käsite, ainoastaan adjektiivi, joka kuvaili vaikkapa ”tiedostamaton tonta ego”. 1990-luvulla teoreetikko Schafer ehdotti, että tiedostamattoman käsitteestä on tullut adverbti – meidän tulisi ymmärtää, että ihminen kokonaisuudessaan tekee jotain tiedostamattomasti. (Holland, 1990, 5, 9.)

Freudin opit ovat kiisteltyjä ja ehkä myös epämuodikkaita tänä aikana, jossa kokemani mukaan vallalla on kognitiivinen psykologia ja uusien kuvantamismenetelmien myötä neuropsykologinen tutkimus. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen toteaa syntymäpäivähaastattelussaan (2012) Freudin olleen aikanaan monissa asioissa aikaansa edellä, joissakin asioissa viktoriaaninen ja joissain asioissa metsään mennyt. Sinkkosen mukaan psykoanalyysin

kaiken lyttävä kritiikki johtuu siitä, ettei tiedetä, mistä on kyse. Myös Timo Latomaa kyseenalaistaa psykoanalyysikritiikin samoin perustein. Latomaan mukaan psykoanalyysi on sivistysteoria, joka kysyy *Millä tavalla ihminen tuottaa kokemuksen itsestään?* ja *Mikä on toisen merkitys tässä?* Veikko Tähkä pyrkii teoksessaan *Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen* (2001) päivittämään Freudin teorian mielen normaalista ja patologisesta kehityksestä nykyisen kliinisen asiantuntemuksen perusteella yhtenäiseksi ihmismielen muodostumista koskevaksi teoriaksi.

Tähkä käyttää egon, idin ja superegon sijaan yhtä ainoaa käsitettä: *itse*. Tähkälle niin sanottu ulkoinen todellisuus ei eroa olennaisesti mielen sisäisestä maailmasta, koska inhimillisessä mielessä ulkomaailmakin on aina lopulta sisäisesti koettu. Hänen mukaansa Freudin minän kolmijakoinen rakenne ei ole perusteltu, koska sitä vastaavaa psyykkistä representaatiota ei ole luotettavasti löydettävissä mielestä. Mielen rakentuminen on itsekokemuksen kehittymistä eli inhimillisen subjektiviteetin muodostumista, ja sitä luonnehtii pyrkimys integraatioon. Itsekokemuksen ylläpitäminen ja suojaaminen on päämotiivi kaikelle itse- ja objektirepresentaatioiden eriytymistä seuraavalle mielen rakentumiselle. Itsen yksilöllistyminen tapahtuu samanaikaisesti objektin erillisyyden ymmärtämisen kanssa – kyse on itse- ja objektikokemuksen rakentumisesta ja vakiintumisesta suhteellisen pysyväksi. Saa-vutettuun itse- ja objektikonstanssiin kuuluu kyky empatiaan ja itsereflektioon; itsen ja toisen subjektiivisuuden ymmärtäminen edellyttää näitä molempia. (Tähkä, 2001.) Subjektiviteetti on näin ollen hämmentävä sekoitus yksilöllisyyttä ja sosiaalisuutta, ja mielen rakentuminen on läpeensä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa mutta samalla mielen sisäisesti subjektiivisesti representoitua.

Psykodynaamisten persoonallisuusteorioiden mukaan lapsen kehittyminen psyykkisesti autonomiseksi aikuiseksi edellyttää kussakin ikävaiheessa tietynlaista lapsen kehitystasoa ja kykyjä vastaavaa sosiaalista vuorovaikutusta. Psyykkinen vaihespesifi tarvitsevuus ja sille vastakkainen autonomiapyrkimys motivoivat yksilön kasvua kohti psyykkistä aikuisuutta. *Pedagogisen tarvitsevuuden* käsitteessä korostuu psyykkiseen kasvuun sitoutuneen kasvavan sukupolven *vaatimus kasvatuksesta*. Se määrittää pedagogista suhdetta asettaen aikuiselle sukupolvelle tehtäväksi etsiä niitä kehityksellisiä tehtäviä, joiden suotuisaan läpikäymiseen kasvava sukupolvi tarvitsee kasvattavaa vaikuttamista, *pedagogista kohtaamista*. (Latomaa 1997, 156.) Jotta aikuinen voi toimia *kehitysobjektina* lapselle ja tukea näin lapsen kasvua kohti psyykkistä autonomiaa, tulee hänen itse olla psyykkisesti riittävän autonominen. Muuten vaarana on, että lapsi joutuu olemaan aikuiselle tiedostamattoman

sijaistyydytyksen väline tämän kehittymättömien pyrkimysten palveluksessa, mikä voi pahimmillaan johtaa fiksaatioiden ja pysähtymien syntymiseen lapsen kehityksessä. (Tähkä, 2001.)

Pedagoginen toiminta psykologisesti ymmärrettynä pitää sisällään neljä periaatetta. Lähtökohtana on usko ja luottamus kasvavan sivistys- ja kasvukykyisyyteen sekä siihen, että itseymmärryksen ja autonomian avaimet ovat yksilössä itsessä (*ymmärryksen kyvyn periaate*). Toiseksi, pedagogiseen toimintaan sisältyy ajatus siitä, että kasvattaja, aikuinen ihminen, ymmärtää lapsen puolesta jotain, jota tämä ei itse vielä kykene ymmärtämään. Tarvitaan siis *ymmärryksen välittämistä*. Kolmas, *ymmärryksen lähtökohtien* periaate huomioi kasvavan kunkin hetkisen itseymmärryksen ja kyvyn autonomiaan, ja *paremman ymmärryksen* periaate pitää sisällään ajatuksen paremman itseymmärryksen ja suuremman autonomian mahdollisuudesta. (Latomaa 2008, 385, vrt. Kivelä 1997.) Ajattelen että ymmärryksen välittyminen mahdollistuu *dialogisessa tilassa* nähdyn tulemisen kautta. Näkeminen draaman käsitteenä on analoginen ymmärtämiselle. Dialogisessa tilassa ihminen tekee itseään näkyväksi jollekin toiselle ja samalla yrittää puolestaan itse nähdä toisen. (Koskeniemi, 2007.) Tulkitsen Latomaan tarkoittavan ”pedagogisella kasvun näyttämöllä” dialogista tilaa, jolla kasvavan ja kasvattajan pyrkimykset kohtaavat niin, että ymmärrystä välittävä toiminta ja lisääntyvä itseymmärrys eli kasvu voi tapahtua (Latomaa 2008, 384).

2.4 Erving Goffman ja sosiaalinen todellisuus – vuorovaikutuksen moraalinen maailma

Jos Freudin teoriat syntyivät ennen kaikkea hänen kahdenkeskisestä vuorovaikutuksestaan psykiatristen potilaiden kanssa, Erving Goffman (1922-1982) perusti havaintonsa useampien havainnoitavien sosiaalisen toiminnan tarkkailulle. Sosiologisella kentällä hän keskittyi arkielämän mikro-tason vuorovaikutusilmiöihin, ei ollut kiinnostunut erityisemmin persoonasta eikä myöskään yhteiskunnasta, vaan jostain siinä välillä: siitä, mitä ihmiset tekevät eri tilanteissa. Sosiaalinen todellisuus ei palaudu Goffmanin ajattelussa pelkkään subjektiivisuuteen, tajunnallisuuteen tai vuorovaikutuksellisiin ilmiöihin, mutta hän ei myöskään uskonut todellisuuden olevan yksilöistä riippumattomia rakenteita. (Puroila, 2002, 10, 16-18.)

Goffman summaa elämäntyönsä tärkeimmäksi asiaksi kasvojen (face-to-face) tapahtuvan vuorovaikutuksen hyväksymisen legitiimiksi analyttisen tarkastelun kohteeksi. Hän

nimeää tuon sosiaalisen todellisuuden alueen *vuorovaikutusjärjestykseksi* (interaction order), ja suosittelee sen tutkimismetodiksi mikroanalyysia. Vuorovaikutuksen mikrotutkimisessa haasteena on tunnistaa sellaisia taitoja ja käytänteitä, joita ihmiset sujuvasti käyttävät, mutta joista he yleensä ovat tietämättömiä. (Goffman, 1982, 8-9.) Lähtökohtana on ajatus siitä, että sosiaalinen elämä on useimmille rutiininomaista ja ennustettavaa. Tämä ennustettavuus ei kuitenkaan ole yhtä kuin itsestään selvä, luonnollinen tai varma, vaan kyse on kollektiivisesta saavutuksesta, johon ihmiset jatkuvasti vaikuttavat omalla toiminnallaan. (Puroila, 2002, 11.) Tila ja aika rajaavat vuorovaikutusjärjestystä, samoin osallistujien psykobiologiset ulottuvuudet – emootiot, mieliala, tietoisuus, kehollinen suuntautuminen ja lihastoiminta. Vuorovaikutusjärjestys edellyttää osallistujilta kognitiivista panostusta ja sitoutumista vähintäänkin huomionkiinnittämisen tasolla, ja näiden kognitiivisten tilojen ylläpitäminen on edellytys vuorovaikutustilanteen jatkumiselle. (Goffman, 1982.)

Goffmanille kasvokkaisen vuorovaikutuksen todellisuus kiteytyi rituaalin käsitteessä – kyseessä on omintakeinen rituaalinen järjestys. Vuorovaikutusrituaalin ainesosat ovat kahden tai useamman henkilön kohtaaminen, jaettu tarkkaavaisuuden tai huomion kohde sekä jaettu tunnetila (mood), joka syntyy, kun osallistujat vedetään mukaan puheenaiheeseen. Jaettu tunnetila voi aluksi olla vain halu olla sosiaalinen, ja se kehittyy edelleen keskustelun edetessä. Goffman kuvaa keskustelurituaalin synnyttämää jaettua todellisuutta jopa hetkelliseksi psykoosinkaltaiseksi tilaksi, jossa ainoa merkitsevä todellisuus se, jossa yhteys keskustelijoiden välillä voi säilyä. Juttelu synnyttää juttelijalle maailman ja todellisuuden, jossa on myös muita osallistujia. Yhteinen spontaani osallistuminen on mystinen yhteys (unio mystico), jonkinlainen sosiaalistunut transsi. (Collins, 1988, 46-48.)

Koska Goffmanin keskeisenä päämääränä oli vuorovaikutuksen piirteiden identifioiminen yleisellä tasolla, hänen tutkimusmetodiensa tuli olla induktiivisia ja vertailukelpoisia. (Drew & Wootton, 1988, 7-8.) Goffman toteaa (suom. K. Koskinen): ”Jalankulkijoiden keskinäisiä liikennesääntöjä voidaan tarkastella ruuhkaisessa keittiössä siinä missä ruuhkaisessa tienristeyksessäkin, keskeyttämisen sallimista niin aamiaispöydässä kuin oikeusalissakin, hellittelyilmaisuja niin kauppakeskuksessa kuin makuuhuoneessakin.” (Goffman, 2012, 305.) Goffman torjui kaksi sosiologian piirissä vallinnutta tapaa tarkastella *kasvokkaista vuorovaikutusta*: sen näkemisen joko 1) sosiaalisten instituutioiden, kuten perhe- tai byrokraatiaorganisaation havainnollistajana, ilmentämässä vaikkapa sosiaaliluokan vaikutusta käyttäytymiseen – tai 2) humanis-interaktionistisen perinteen mukaisesti yksilöllisten tarpeiden ja merkityksenannon palveluksessa olevana välineenä. Ensimmäi-

nen näkökulma tulee Goffmanin mukaan kasvokkaisen vuorovaikutuksen ”yläpuolelta”, jälkimmäisessä yksilökeskeisessä näkemyksessä sitä taas lähestytään liikaa ”alhaaltapäin”. (Collins, 1988, 66-67.)

”More than to any family or club, more than to any class or sex, more than to any nation, **the individual belongs to gatherings**, and he had best show that he is a good member in good standing.” (Goffman, 1966, 248.)

Anna-Maija Puroilan suomennos gathering-käsitteelle on kokoontuminen, joka voi tarkoittaa paitsi väkijoukkoa myös kahden henkilön välistä kohtaamista. Goffman näyttää korostavan kehojen osallistumista ja fyysistä läsnäoloa kokoontumisen määrittelyssä. Sosiaalinen tilanne on yläkäsite, joka merkitsee potentiaalia vuorovaikutustilanteelle. Tilanteissa yksilöt ovat sillä etäisyydellä, että näkevät ja kuulevat toisensa. Kokoontuminen (gathering) on kontekstikäsite, joka pitää sisällään tilanteissa läsnä olevat ihmiset. Kohtaaminen (encounter, face engagement) taas tapahtuu tilanteen ja kokoontumisen sisällä, sen kriteerinä on kasvokkainen vuorovaikutus sekä yhteinen, yhdessä ylläpidetty ja jaettu huomion kohde. Huomion kohteita on yksi kerrallaan, mutta se voi muuttua. (Puroila, 2002, 33-36)

”A good member in good standing.” Vuorovaikutuksen maailma on Goffmanille läpeensä moraalinen maailma, paheksunnan ja sen välttämisen maailma, joka saa ihmisissä aikaan tajun vuorovaikutuksen vaikuttavuudesta, hyödyttömyydestä, menestyksellisyydestä, pettymyksestä, huijaamisesta... Vuorovaikutusjärjestys on oletuksia siitä, mitä seuraavaksi tulisi tapahtua, ja hyvien tapojen oppaat ovat kohteja, joilla vahvistetaan ja oikeutetaan niitä vallitsevia tapoja ja käytäntöjä, joita Goffman pyrki dokumentoimaan. (Drew & Wootton, 1988, 6-7.) Vuorovaikutuksen sosiologian mukaan henkilöllä, joka toteuttaa tiettyjä sosiaalisen toiminnan tunnuspiirteitä, on moraalinen oikeus olettaa muiden kohtelevan häntä asianmukaisella ja soveliaalla tavalla (Williams, 1988, 67).

Tämän lyhyen taustoituksen perusteella mietin hämmentyneenä psykologian ja sosiologian suhdetta. Freudilla analyysin perusyksikkö on yksilön subjektiivinen tajunta, Goffmanilla taas tilanne – *hetket ja hetkien ihmiset, ei ihmiset ja ihmisten hetket* (Goffman, 1982). En näe Freudin ja Goffmanin ajatuksia toisilleen ristiriitaisina, vaan ajattelen, että ne eri korostuksin täydentävät toisiaan. Freudille psykoanalyysi oli ”syvyyspsykologiaa” (Tiefen Psychologie, *depth psychology*) – tiedostamattomien mielen prosessien tiedettä – ja metodi, jolla voidaan hoitaa neuroottisuutta ja muita mielenhäiriöitä. Neuroottisuuden ja mielenhäiriöiden taustalla oleva tiedostamattomien pyrkimysten torjuminen tietoisuudesta pe-

rustui pelkoon vanhempien tai ystävien hyväksynnän menettämisestä. Eikö tämä näkökulma luo mielekkään yhteyden Goffmanin vuorovaikutuksen sosiologiaan? Vuorovaikutusyhteyden säilyminen on ihmiselle niin tärkeää, että tulkinnat ympäristön odotuksista vaikuttavat keskeisesti niin mielen rakentumiseen kuin toimintaan sosiaalisessa todellisuudessaakin.

Goffman oli Freudin lailla kiinnostunut mielisairaalapotilaista. Hänen ensimmäinen kirjansa *The Presentation of Self in Everyday Life* (1956) syntyi mielisairaalapotilaiden elämän tutkimisen pohjalta. Sosiaalinen elämä näyttäytyy tässä teoksessa ”teatterina, jossa toimijat ovat erilaisilla näyttämöillä rooleja esittäviä näyttelijöitä ja kätkevät todellisen minänsä roolihahmonsa taakse” (Puroila, 2002). Saksalainen psykoanalyttikko-sosiologi Alfred Lorenzerkin huomioi mielen näyttämöllisen ymmärtämisen metaforassaan vuorovaikutustilanteiden ymmärtämisen. Hän näki mielen näyttämöiden ilmentävän ihmismielen piiloisia toiveita ja suoja mekanismeja (Tiefenhermeneutisches Verstehen). (Lorenzer, 1974.) Goffman viittaa teatterimetaforallaan sosiaalisen elämän – ihmisten toiminta todellisuudessa – esittävään ja piiloiseen luonteeseen, Lorenzerin mielen näyttämöllisyyden vastaavat piirteet mallintavat mielen sisäisiä prosesseja.

Psykoanalyttisessä ajattelussa itsekokemuksen ylläpitäminen ja suojaaminen on keskeistä – onko tällä yhteyttä Goffmanin teatterimetaforassa minän piiloutumisessa roolihahmon taakse? Mielisairaudet ovat Tähkän mukaan pitkälti itsekokemuksen rakentumisen kesken jäämistä tai vinoutumista. Näkyikö jäsentymätön tai kadotettu minuus rutiininomaisuuden ja ennustettavuuden puuttumisena mielisairaalapotilaiden sosiaalisessa elämässä? Ajattelen, että Goffmanin kuvaama sosiaalinen todellisuus paineineen vaikuttaa keskeisesti yksilön mielen rakentumiseen. Goffmanin käsitteellistämä vuorovaikutusjärjestys siis tarjoaa kehyksen yksilön psyykkiselle kasvulle ja laajemmin subjektiviteetin rakentumiselle. Goffmanin näkemys yksin on kuitenkin mielestäni liian kapea kuvaamaan ihmisyyden koko potentiaalia. Vierasmääräytyneisyyden vastapainona on usko yksilön identiteetti- ja autonomiapyrkimykseen, haluun ja tahtoon määritellä omaa suhdetta ympäröivän yhteiskunnan arvoihin ja odotuksiin. Kyky ajatella itsenäisesti, mahdollisuus vaikuttaa vuorovaikutusjärjestykseen ja tarpeen tullen uhmata vuorovaikutusjärjetyksen sovinnasta jatkumista on itseymmärrystä lisäävän kasvatuksen perustehtävä.

3 METODIEN SOVELLUS

Tässä luvussa kuvaan aluksi lyhyesti tutkimusongelmani. Tutkimuskysymyksiä on yhteensä neljä, joista kaksi ensimmäistä liittyy Harryn mielen rakentumiseen psykoanalyttisistä näkökulmasta, kolmas kysymys pyrkii tuomaan yhteen psykoanalyttisen ja goffmanilaisen lähestymistavan Harryn toiminnan tarkastelussa, ja neljännessä nostan vielä esille valitsemieni taustateorioiden painotukset itsen käsitteen määrittelyssä.

Olen valinnut analyysimetodiksi Goffmanin kehitelemän kehysanalyysin yhdistettynä psykoanalyttiseen psykologiseen ymmärtämiseen. Anna-Maija Puroilan tutkimusraportti (2002) Goffmanin kehysanalyysin perusolettamuksista, niiden tulkinnoista sosiologisessa kirjallisuudessa – ja tästä seuraava sillanrakentaminen teorian ja empiirisen tutkimuksen välille – on keskeistä metodikirjallisuuttani Goffmanin alkuperäisteosten lisäksi. Hyödynän myös Randall Collinsin ja Robin Williamsin tulkintoja Goffmanin teoretisoinnista. Sovellan kehysanalyysiä subjektin rakentumisen näkökulmasta. Sen ymmärtämisen kannalta keskeiset käsitteet ovat kehys, sosiaalinen minä, rooli ja identiteetti (Puroila, 2002, 148). Määrittelen nämä käsitteet heti tutkimusongelmien jäsentämisen jälkeen. Luvun lopussa kuvaan vielä metodien soveltamisen prosessin käytännössä.

3.1 Tutkimusongelmat

Näkökulmani subjektin rakentumiseen on siis yhdistelmä psykoanalyttista itsen psykologiaa ja goffmanilaista vuorovaikutuksen sosiologiaa. Psykoanalyttinen kysymyksenasettelu koostuu kahdesta kysymyksestä: **Miten Harry tuottaa kokemuksen itsestään?** ja **Mikä on toisen merkitys tässä?** Goffmanin kehysanalyysissä korostuu jokapäiväisen vuorovaikutuksen merkitys, eli ne kulttuuriset kehykset, joiden puitteissa Harryn kokemus itsestä – identiteetti ja sosiaalinen minuus erilaisine rooleineen rakentuu. Sen pohjalta nouseva kysymys on: **Muovaako Harry oman toimintansa ja situaationsa päämääriensä mukaiseksi, vai toimiiko suhde päinvastoin, jolloin situatio puolestaan edellyttää Harrylta tietynlaista toimintaa?** Nämä kaikki kolme kysymystä liittyvät jollain lailla yksilöllistymiskehityksen ja sosialisatiokkehityksen suhteeseen, sivistysprosessiin, jonka päämääränä on psyykkinen aikuisuus, ja jossa minua kiinnostaa erityisesti psyykkisen autonomian ja vierasmääräytyneisyyden suhde. Tähän liittyen kysyn vielä neljänneksi: **Onko itsen käsite psykologista todellisuutta vai moderni myytti, joka pitää yhteiskuntaa kasassa?**

3.2 Kehys yksilön ja yhteisön välillä – todellisuuden tuntu ja tulkinta

Kehyksen käsite tulee eläinten käyttäytymistä tarkkailleelta teoreetikko Gregory Batesonilta. Bateson pani merkille, että eläimet paitsi taistelivat myös leikkivät taistelevansa. Taistelulta vaikuttava toiminta voidaan tulkita (kehystää) todellisen taistelun sijaan vaikkapa leikiksi, teatteriksi tai uneksi. Tulkinta taas vaikuttaa todellisuuden tunnun laatuun. (Puroila, 2002, 29.) Goffmanin omin sanoin:

And of course much use will be made of Bateson's use of the term "frame". I assume that definitions of a situation are built up in accordance with principles of organization which governs events – at least social ones – and our subjective involvement in them; frame is the word I use to refer to such of these basic elements as I am able to identify. That is my definition of frame. (Goffman, 1986, 10-11.)

Puroilan mukaan Goffmanin kehys käsite kytkeytyy toimintaan ja tapahtumiin, kun taas Bateson viittasi sillä enemmän tulkintaan ja ihmisen tajunnalliseen maailmaan (Puroila, 2002, 30). William Jamesin todellisuutta koskeva kysymys oli luonteeltaan filosofinen: ”Minkälaisissa olosuhteissa ajatteleminen asioiden olevan todellisia?” Goffmanin kysymys taas on väline, jolla suuntaudutaan kohti empiriaa: ”Mitä täällä on tapahtumassa?” (What is it that's going on here?) Tilannemäärittely on siis jo olemassa, kun yksilö tulee tilanteeseen, ja subjektin osana on sitoutua siihen. (Puroila, 2002, 43-45.) Goffmanin kehys käsitteen määrittely jatkuu kehysanalyysin käsitteen esittelyllä:

My "frame analysis" is a slogan to refer to the examination in these terms of the organization of experience. (Goffman, 1986, 11.)

Puroila tiivistää kehysanalyysin kuvaavan sitä, miten ”ulkopuolinen maailma ja kulloinkin läsnä oleva tilanne rakentavat yksilön kokemusta todellisuudesta” (Puroila, 2002, 28). Kehykset ovat yhdistävä elementti yksilön ja yhteisön välillä. Yksilöt eivät periaatteessa osallistu sääntöjen keksimiseen, vaan noudattavat niitä kuten shakkipelisääntöjä. Kehykset ovat linkkinä myös tajunnan (kognitio), toiminnan ja tilanteen välillä. Ne eivät ole yksin mielen asia, mutta toiminnan kehystäminen on perusta sen merkityksestä yksilölle, ja kehys myös organisoii yksilön sitoutumista tilanteeseen. (Puroila, 2002, 45-47.) Kehystämisessä on siis kyse toisaalta kontekstin sisältämisestä vihjeistä ja toisaalta yksilön kyvystä lukea oikein näitä vihjeitä. Tilanteeseen orientoituminen ja uudelleenorientoituminen on kulttuurista tulkinta- ja toimintakompetenssia, jonka yksilö saavuttaa elämällä kulttuurisessa yhteisössään. Tämä merkitsee kykyä suunnistaa sosiaalisessa elämässä sekä kykyä ym-

märtää tapahtumien merkitys myös nopeasti vaihtuvissa ja muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa. (Puroila, 2002, 69-71.)

Goffmanilla kokemuksen käsite viittaa kokemukseen todellisuudesta, käytännössä vastauksia kysymykseen ”mitä täällä on tapahtumassa?”. Kokemuksen haavoittuvuus on näin ollen kysymykseen liittyvien vastausten epäselvyyttä, virheellisyyttä tai ristiriitaisuutta. Kehyksen murtuminen viittaa siihen, että syystä tai toisesta tilanne muuttuu siten, että alkupeäinen vastaus ei olekaan enää relevantti. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sitoutumisen aste vaihtelee pitkästyisestä täydelliseen uppoutumiseen. Sitoutumisen asteesta riippuen kehyksen murtuminen voi olla vaikkapa vain yskäisy, joka saa ympärillä olijoiden huomion kohteen vaihtumaan. Ihmiskeho voi näin helposti murtaa sosiaalisen toiminnan kehyksen. (Puroila, 2002, 67.) Kehykset voidaan nähdä yksilön roolia määrittäviksi kulttuurisiksi mittapauksi, jotka vahvistetaan tottumuksen ja hiljaisen hyväksynnän myötä; tavanomainen käyttäytyminen näyttäytyy näin ollen ”soveliaisuuden imitaationa”. Kehykset ja roolit voivat vaihtua arkisessa toiminnassa vaikkapa uusien ihmisten kohtaamisen ja tilanteiden uudelleentulkinnan myötä huomaamattomasti liukuen. (Goffman, 1986, 560-563.)

3.3 Sosiaalinen minä ja rooli – Goffmanin subjektin käsite

Goffmanilla subjekti, itse (self) ei ole niinkään yksityinen ja yksilöllinen määrite, vaan enemmän julkista todellisuutta, julkisessa vuorovaikutuksessa syntynyttä ja siinä ensisijaisesti olevaa. Collins nostaa esille Goffmanin yhteydet ranskalaiseen sosiologi Émile Durkheimiin (1858-1917). Durkheimille pyhät esineet ja yhteisöjen jumalat ovat symboleita, jotka heijastavat yhteisöjen rakennetta – yhteisön palvominen on kaikkien rituaalien keskeisin tehtävä, jumalat eivät itsessään ole olemassa. Modernissa sekulaarissa yhteiskunnassa keskeisin pyhittämisen kohde on yksilön itseys (each persons's self). Niin kuin Durkheim ei pitänyt jumalia todellisuutena, ei myöskään Goffman näe minuutta (self) todelliseksi, vaan itse on ”arkkityyppinen moderni myytti”. Ympäröivä yhteiskunta ja sosiaalinen vuorovaikutus vaatii meitä käyttäytymään ikään kuin meillä olisi yksilöllinen minuus (individual self): totuudenmukainen, ristiriidaton ja kunniallinen. Mutta sama sosiaalinen systeemi vaatii meitä toimimaan näyttelijän tavoin edestakaisin mitä moninaisimmissa rooleissa, mikä johtaa meidät olemaan juuri päinvastaisia: valheellisia, epäjohdonmukaisia ja häpeällisiä. Itse on todellinen vain symbolina ja kielellisenä käsitteenä. (Collins, 1988, 48-50.)

Jaetun todellisuuden tuottaminen ja säilyttäminen on yksilön minuuden edellä – modernis-
sa yhteiskunnassa yksilön valitseman *suhtautumistavan (line)* tai *kasvojen* ei tarvitse olla
realistisia, mutta *valitut kasvot* täytyy säilyttää, jotta toiset ihmiset tietävät, mitä odottaa ja
miten reagoida yksilöön. Ihmiset siis mukautuvat toistensa rakentamiin käsityksiin itses-
tään. Jokapäiväisen vuorovaikutuksen kohteliaisuusrituaalit (interaction rituals) suuntaavat
itse-määritelmien säilyttämiseen: kuin yhdestä *tahdikkuuden* sopimuksesta keskusteluissa
vältetään uhkaavia puheenaiheita ja pönkitetään omia ja toisten itseä koskevia uskomuksia.
Se, mitä yleisesti pidetään psyykkisinä sairauksina, on Goffmanin mukaan seurausta joka-
päiväisen elämän seremoniakaavan loukkaamisesta (häpäisemistä). Mielisairaalaan toimi-
tetaan ne, jotka äärimmäisellä tavalla tai jatkuvasti rikkovat kirjoittamattomia käyttäyty-
missääntöjä. Goffman väittää, että mielisairaalan hoitohenkilökunta määrittelee potilaan
mielenterveyden tilaa tämän minuudesta käsin, mutta käyttäen kriteerinä ulkoista käyttäy-
tymistä, joka todellisuudessa kuvaa ennen kaikkea potilaan uskollisuutta korrektiin vuoro-
vaikutuksen säännöille (ceremonial rules). Goffman näkee tilanteessa psykologisen itseil-
maisun sijaan ennen kaikkea potilaana pidetyn henkilön välinpitämättömyyden niitä odo-
tuksia kohtaan, joita hänen **sosiaalisesti jaettu minäkuvansa** antaisi ymmärtää. (Collins,
1988, 48-49.) Minuus (subjektius) näyttää siis olevan Goffmanille lähinnä arkipäiväisen
sosiaalisen etiketin hyväksytyä noudattamista.

3.4 Identiteetti – itsen kehykset?

Kehyksen käsite viittaa sosiologiseen, kulttuuriseen näkökulmaan itsen määrittelyssä. Sa-
moin sosiaalinen minä ja rooli. Määrittelen tässä tutkimuksessa identiteetin käsitteen psy-
kologisesta näkökulmasta – persoonallisesta ihmissubjektista käsin. Silti identiteetin käsit-
teeseenkin sopii kehystämisen ajatus, koska kokemus itsestä rakentuu vuorovaikutuksessa
kulttuurin ja toisten ihmisten kanssa.

Norman Hollandin mukaan identiteetti, jonka myötä voimme ymmärtää itseämme, ei ole
niinkään *mielen rakenne*, vaan ennemmin tapa, jolla tulkitsemme ihmistä teemana ja sen
variaatioina. Se on hypoteesi, jota Holland käyttää tulkitessaan ihmisiä, yksi hypoteesi
muiden joukossa. Tapamme tulkita maailmaa perustuu hypoteesien testaamiseen ja siitä
saamaamme palautteeseen. Tähän prosessiin kuuluu valitsemamme hypoteesit, tapamme
käyttää niitä, tapamme tulkita tuloksia ja tapamme kokea se, mitä saamme takaisin. Kaikki
nämä ovat osa persoonallista identiteettiämme. Identiteetin avulla hallitsemme suunnatto-

man määrän sosiaalista ja biologista palautetta, jota käytämme näkemiseen, tietämiseen, muistamiseen, oppimiseen, liikkumiseen, lyhyesti sanottuna – elämiseen. Identiteetti pitää sisällän paradokseja ja paradoksaalisia seuraamuksia. Yksilön tekemät tulkinnat kertovat hänen identiteettiinsä liittyvistä arvoista ja uskomuksista. Identiteetin käsite siis osoittaa meille ihmisille, että persoonallisuus sekä mahdollistaa meille asioita että rajoittaa. (Holland, 1990, 70-71.)

Palautteen käsite liittyy läheisesti potentiaalisen tilan käsitteeseen. Tämä psykologinen tila äidin ja lapsen välillä, myöhemmin aikuisen itsen ja toisen välillä, on tila, jossa elämä luodaan. Palaute osoittaa, että raja itsen ja toisen välillä ei ole rajaviiva, asia eikä tila, vaan prosessi, jota jatkuvasti testaamme. Olemme sisäisen ja ulkoisen, menneen ja tulevan, sisäisen ja ulkoisen itsemme välillä, potentiaalisessa tilassa. Subjektin ja objektin erottamisesta ollaan tultu siihen, ettei niitä voida erottaa toisistaan. Subjekti on aina vuorovaikutussuhteessa ympäröivään maailmaansa, olemassaolon tavallaan, identiteetillään, kokeillen hypoteesejaan ja vastaten tuloksiin. (Holland, 1990, 72.)

Identiteetikysymys nousee esille myös lastenkirjallisuuden tutkijoiden teksteissä. Harry Potterit kuuluvat Colin Manloven hahmottelussa 1990-luvulla alkaneeseen ”Frightened of the Dark” -perinteeseen, jossa erilaiset pelot ja pimeyden uhat alkavat syrjäyttää onnellisen lapsuuden myyttiä. Pahuus on pääsääntöisesti sijoitettu itsen ulkopuolelle, joskaan ulkoistaminen ei aina aivan onnistu. Turvalliset perhe- tai muut ihmissuhteet ovat uhattuna, ja tyypillistä on, että lapsihenkilöiden yksilölliset identiteetit eivät ole tarkkaan määriteltyjä. Persoonallista identiteettiä uhkaa tyhjiys ja mitättömyys samalla kun raja itsen ja maailman välillä on ohut ja läpäisevä. (Manlove, 2003.) Mielenkiintoista miten samansuuntaisia Manloven havainnot ovat yhdysvaltalaisen muuttuvaa lapsuutta pohtivan Ann Margaret Sharpin ajatusten kanssa. Sharp epäilee nykypäivän lasten ”kuka minä olen” -kysymyksen jäävän mahdollisesti lopullisesti vastausta vaille. Hänen mukaansa postmodernin lapsen identiteetti saattaa olla alati muuttuva ja sovittamattomista paradokseista muodostuva pysyvästi kyseenalainen prosessi. Sharpin mukaan tästä näkökulmasta olisi ymmärrettävää, että nykylapsi joutuu kokemaan pelkoa, turhautumista, hämmennystä ja vihaa. (Sharp, 2008, 121-122.)

Mietin, kertooko tämä aikuisten maalaama kuva ”postmodernin lapsen” vaikeudesta muodostaa identiteettiään ennen kaikkea aikuisten hämmennyksestä, joka toki heijastunee myös lasten olemiseen? Liekö tämä aika pohjimmiltaan sen ristiriitaisempi kuin aiemmat-

kaan ajat. Voiko kyse olla aikuisen tuntemaan kirjoitetun historian näennäisestä johdonmukaisuudesta ja tunne ”suurten kertomusten” romahtamisesta? Minulla on aavistus, että nykykasvattajaa pelottaa puuttua lapsen luonteenkasvatukseen, hän väistää valtaa ja vastuuta lapsen psyykkisestä kasvusta, ja siksi identiteettityö jää liikaa lapsen ja nuoren omille harjoille. Näennäisen kaiken suvaitsemisen aikana ei ole oikein lupa ottaa kantaa mihinkään, jottei *kukaan* loukkaantuisi. Lapsilähtöisyys kasvatuksessa on kaunis ajatus, mutta ehkä myös ”helppo ratkaisu” – annetaan ”lapsen äänen” kertoa, mitä tulee sanoa ja tehdä. Sitten kun lapsi ilmaisee psyykkistä tarvitsevuuttaan ja vaatimusta kasvatuksesta, sitä ei välttämättä tunnisteta, ja aikuisen kasvattajan ääni on kadoksissa. Vaikka ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta on vanhemmilla, opettaja vastaa oppilaan kasvatuksesta kouluyhteisön jäsenenä (Opetushallitus). Opettaja siis myös väistämättä osallistuu lapsen identiteettityöhön.

3.5 Metodien soveltaminen käytännössä

Kehysanalyysi subjektin rakentumisesta kasvatuksen näkökulmasta on käytännössä sellaisen vuorovaikutustilanteiden analyttistä tarkastelua, joissa on potentiaali pedagogiselle kohtaamiselle – ja kasvulle. Olen kiinnostunut siitä, millaisia rooleja ja sosiaalisen toiminnan kehyksiä Harryn kohtaamat aikuiset tarjoavat kasvatilleen. Olen kiinnostunut Harryn mielen rakentumisesta näiden kehysten puitteissa sikäli kun aineistosta on mahdollista saada tietoa Harryn kokemusmaailmasta. Kehyksen käsitteen määreitä ovat: 1. tilanteen määrittely eli sen merkitys toimijoille, 2. tilanteen organisoitumisen periaatteet, ja 3. osallistujien subjektiivinen sitoutuminen tapahtumiin (Puroila, 2002, 45). Jäsennän Harryn kasvun kannalta keskeisiä vuorovaikutustilanteita Harryn ja hänelle merkityksellisten aikuisten välisten kasvatussuhteiden jatkumoina, joiden puitteissa Harryn identiteetti eli tilanteiden merkitys itselle rakentuu. Olen teemoittanut nämä jatkumot – eräänlaiset kehysten kehykset – analyysiluvun alalukuihin. Situaatation määrittelyyn ja sen myötä todellisuuden tuntuun ja laatuun vaikuttaa käsitys tilanteen organisoitumisen periaatteista. Esimerkiksi uni-, valve-, mielikuvitus- ja tositapahtumien todellisuudet organisoituvat erilaisin periaattein. Harryn ja muiden vuorovaikutukseen osallistuvien subjektiivisen sitoutumisen aste kertoo tilanteen koetusta merkityksestä toimijalle. Tämä näkyy muun muassa pyrkimyksenä säilyttää tai lopettaa tietty vuorovaikutustilanne.

Koska aineistoni on yli 4000 sivua laaja, joudun luottamaan pitkälti omaan intuitiooni analyysikohtien rajaamisessa. Olen aiemmin lukenut kirjat kaksi kertaa läpi. Lähden lukemaan aineistoa uudelleen tarkasti, ja merkitsen ylös kohdat, joissa kuvataan toisaalta Harryn mielensisäistä kokemusmaailmaa ja toisaalta kasvatuksellisia vuorovaikutustilanteita. Latoamaan mukaan voidaan ajatella, että mieli on näyttämö, jolla ihminen käsittelee suhdettaan maailmaan, itseensä ja toisiin vuorovaikutusmielikuvien avulla (Latomaa, 2014). Tietoinen mielen näyttämö kuvaa sitä kokemuksen virtaa, josta kullakin hetkellä olemme selvillä, ja jonka analyytinen rakentaminen perustuu seuraavanlaisille kysymyksille: *Mitä henkilö koki, mitä ajatteli, miten ymmärsi, mitä tunsu tai miltä tuntui, mitä merkitsi, mitä toivoi, mitä tarkoitti, mitä halusi, mitä pelkäsi, miten vaikutti häneen jne.?* (Latomaa, 2000, 64, 233.) Psykoanalyttisesta näkökulmasta minua kiinnostaa erityisesti tietoisten mielen näyttämöiden takana olevat piiloiset mielen näyttämöt. Pyrin analyysi- ja johtopäätösvaiheessa tekemään Harryn mielen piiloisia näyttämöitä näkyväksi tarkastelemalla tietoisia näyttämöitä psykodynaamisten kehitysteorioiden kuvaamien kehitystehtävien kautta.

Kartoitan aluksi Harryn varhaislapsuuden sosiaalista kasvuympäristöä: kotioloja, suhdetta vanhempiin ja muihin perheenjäseniin. Tämä perustuu psykoanalyttisen ajatukseen siitä, että lapsuuden kokemukset vaikuttavat tiedostamattoman kautta myöhempään elämään, kasvuun. Potter-sarjassa on kaksi metatason rinnakkaistodellisuutta, jako velhoihin ja ”jästeihin” (jästi eli ei-velho), joiden tulkintakehyksissä Harryn sosiaaliset roolit ovat hyvin erilaisia. Harryn subjektin rakentuminen alkaa jästikehyksessä (4.1). Siirtymä velhokehykseen (4.2) merkitsee subjektiuden uudelleenmäärittelyä. Jästi- ja velhokehysten yhteensovittaminen on todellinen kasvunpaikka (4.3). Harryn identiteettityö kiinnittyy pitkälti nuorisokirjallisuudelle tyypilliseen totuudenetsintäretkeen, jossa Harryn keskeisin kasvattaja Dumbledore on mukana alusta loppuun (4.4). Harrylla on suuri maailmanpelastustehtävä, taistelu pimeyden lordi Voldemortia vastaan. Siinä keskeiseksi teemaksi nousee viattonuuden ja pahuuden suhde itsessä (4.5). Näyttää siltä, että Harryn suurimmat pelot liittyvät eroon hänelle merkityksellisestä sosiaalisesta todellisuudesta. Käsittelen Harryn mielen rakentumisen kannalta keskeisiä pelkoja alaluvussa 4.6. Pedagogisen toiminnan periaatteiden mukainen ymmärryksen välittyminen on nähtävissä lähinnä Harryn ja Dumbledoren kohtaamisissa, mutta ajattelen, että informaalia kasvua tapahtuu myös muissa vuorovaikutussuhteissa. Professori Kalkaros on aikuinen, joka herättää Harryssa paljon ristiriitaisia tunteita, mikä tekee hänestä merkityksellisen provosoijan pojan kasvulle (4.7). Viimeisessä

alaluvussa (4.8) tarkastelen vielä Harryn ja Dumbledoren – kasvatettavan ja kasvattajan – välistä suhdetta tarinan päätöksessä.

4 KEHYSANALYYSI SUBJEKTIN RAKENTUMISESTA

Analyysissa vuorottelevat tarinasta tekemäni tiivistelmät, suorat lainaukset ja tulkinta. Jo tiivistelmiin ja aineiston rajaukseenkin sisältyy toki tulkintaa: tarkastelen niissä Harryn elämänhistoriaa psyykkisen kasvun näkökulmasta. Kursivoinnit ovat alkuperäisiä, suorat lainaukset on sisennetty ja suorien lainauksien sisältä jättämäni kohdat olen merkinnyt kahdella ajatusviivalla (– –). Korostukset ja alleviivaukset tarkentavat tulkinnan kannalta keskeisiä kohtia. Kaunokirjallinen aineisto on siinä mielessä rajoittava, että Goffmania erityisesti kiinnostanut jokapäiväisen elämän rituaalinomaisuus ei kirjallisessa tekstissä välttämättä juurikaan ilmene, mutta kehysanalyysin idea auttaa kuitenkin tekemään näkyväksi sitä sosiaalista todellisuutta, jonka puitteissa Harryn henkilöahmo rakentuu. Kun tutkin Harryn ja hänen kasvattajansa välistä vuorovaikutusta, joudun tyytymään lähinnä repliikkeihin. Ei-kielellisestä olemisesta on saatavilla hyvin vähän tietoa, mikä tarkoittaa, että tiedostamattomat keholliset tuntemukset ja elekieli jää pitkälti arvoitukseksi. Suurin johtolankani näiden suhteen on katsekontakti, jonka toteutumisen tai puuttumisen Rowling mainitsee keskeisimmissä keskusteluissa. Katsekontakti onkin varsin merkityksellinen ihmisten välisessä kohtaamisessa.

4.1 Jästikehys: outo, näkymätön, nimetön ”tuo”

Harry Potter jää yksivuotiaana orvoksi, ja hänet toimitetaan ainoiden elossa olevien sukulaistensa ovelle kirjeen kera. Harry on erittäin ei-toivottu tulokas äitinsä siskon perheeseen, jossa ollaan kuin Petunialla ei siskoa olisikaan. Portaiden alla komerossa asuva poika on Dursleyille nimetön, ”tuo”. Aikuiset, joiden seurassa poika viettää ensimmäiset kymmenen vuottaan, pelkäävät ja inhoavat Harryn kysymyksiä sekä kaikkea sitä tavallisesta poikkeavaa, jota hän velhopariskunnan lapsena edustaa heille. Ikäiselleen serkulle Dudleylle ja tämän kavereille pieni ja hintelä Harry edustaa nyrkkeilysäkkiä. Harryn pyöreät silmälasit on liimattu teipillä kasaan serkun mukiloinnin jäljiltä.

Likusteritie nelosen herra ja rouva Dursley sanoivat oikein ylpeinä, että he olivat aivan tavallisia totta tosiaan. Heidän nyt viimeisenä olisi odottanut sekaantuvan mihinkään outoon tai arvoitukselliseen, koska he eivät kerta kaikkiaan hyväksyneet jonninjoutavuuksia. (VK 7)

Dursleyt olivat niitä, joita velhot sanoivat jästeiksi (heidän suonissaan ei virrannut pisaraakaan taikuutta), ja he häpesivät syvästi sitä, että heidän sukulaisensa oli velho. (SK 10)

Harry piti ulkonäössään vain siitä hyvin ohuesta salaman muotoisesta arvesta, joka oli hänen otsassaan. Se oli ollut hänellä niin kauan kuin hän muisti ja ensimmäinen asia, jota hän muisti kysyneensä Petunia-tädiltä, oli se miten hän oli sen saanut.

”Se tuli siinä kolarissa silloin kun vanhempasi kuolivat”, Petunia-täti oli sanonut. ”Äläkä kysele.”

Älä kysele – se oli tärkein sääntö, jos Dursleyn perheessä tahtoi elää rauhassa. (VK 27)

Koulussa Harrylla ei ollut ketään. Kaikki tiesivät, että Dudleyn jengi inhosi outoa Harry Potteria, jolla oli lerpattavat vanhat vaatteet ja rikkinäiset silmälasit, eikä kukaan tahtonut olla eri mieltä Dudleyn jengin kanssa. (VK 38)

Jästien keskuudessa Harry on outo, pelätty ja hävetty, torjuttu ja näkymätön, mutta toisaalta myös räyhäämisen, kiusaamisen ja inhoamisen kohde. Petunia-täti kirkuu Harrylle työtehtäviä ja syöttää hänelle ruuantähteitä. Vernon-sedän kasvatustrategia on Harryn poikkeavuuden poissurvominen sorron avulla – hän joko räyhää Harrylle tai on välinpitämätön aivan kuin Harrya ei olisikaan. Omista vanhemmistaan Harry ei tiedä mitään, eikä heistä saa kysellä. Merkilliset unet ja salama-arpi otsassa ihmetyttävät poikaa.

4.2 Velhokehys: Harry Potter, valittu, ”poika joka elää”

Ensimmäinen aikuinen, joka puhuttelee Harrya nimeltä ja katsoo häntä silmiin, on Rubeus Hagrid, Tylypahkan velhokoulun tilusten vahti. Harry tulee nähdyksi ja kohdatuksi kasvovokkaisessa vuorovaikutuksessa ensimmäisen kerran sitten elämänsä ensi vuoden (jonka hän kaikesta päätellen eli vanhempiensa rakastavan katseen alla).

”Ja siinä on Harry!” (– –)

Harry katsoi ylös julmiin, hurjiin varjoisiin kasvoihin ja näki, että koppakuoriaissilmien ympärillä oli hymyrypyt.

”Viimetteks ku nähtiin, sinä olit vasta vauva”, jättiläinen sanoi. ”Susta on tullu melkeen ilmetty isäs, vaikka noi silmät on kyllä äiteeltäs.” (VK 56)

Hagrid tuo Harrylle kutsun Tylypahkan velhokouluun. Hän kertoo pojalle totuuden tämän vanhempien kuolemasta (pimeyden velho *Voldemort* tappoi heidät) ja sen, että Harry on velho.

Kun Hagrid katsoi Harrya, hänen silmissään leimusi lämpö ja kunnioitus, mutta Harry ei ollutkaan hyvillään ja ylpeä, sillä hänestä tuntui että oli sattunut jokin hirveä väärinkäsitys. Velho? Hän? (VK 67)

”Ootko kunnossa, Harry? Rupesit niin hiljaseks”, Hagrid sanoi.

Harry ei ollut varma osaisiko hän selittää. Hän oli juuri viettänyt elämänsä parhaan syntymäpäivän - mutta silti - hän mutusti hampurilaistaan ja yritti löytää oikeat sanat.

”Kaikkien mielestä minä olen tärkeä” (– –) Miten he voivat odottaa minulta jotain suurta? Minä olen kuuluista enkä edes muista miksi (– –)

Hagrid kumartui pöydän yli. Hurjan parran ja kulmakarvojen takana hänellä oli hyvin lempeä hymy.

”Älä sinä huoli, Harry. Sinä opit äkkiä. Joka iikka alkaa Tylypahkassa alusta, ihan hyvin sinä siellä pärjät. Oot vaan oma ittes. Minä tiedän, että sulla on vaikeeta. Sut on valittu, ja se on aina vaikeeta. Mutta sulla on varmasti kivaa Tylypahkassa (– –)” (VK, 98)

Siirtymä jästimaailmasta velhomaailmaan on siirtymä torjutuksi ja sorretuksi tulemisesta kaikkien huulilla olemiseen ja tahattomaan kuuluisuuteen. Ensin kukaan ei tajua, että olen tärkeä, ja yhtäkkiä ”kaikkien mielestä minä olen tärkeä”. Vanhemmistaan tietämättömän orpolapsen jäsentymättömän identiteetin muovailuun osallistuu koko velhokunta, jolle Harry on ”poika joka elää”. Jo Hagridin sanoissa tiivistyy Harryn keskeisin sosiaalinen minuus ja rooli velhomaailmassa: ”Oot vaan oma ittes” – ”valittu”. Tylypahkasta tulee Harrylle koti, jossa hän saa osakseen aikuisten huolenpitoa ja omanikäisiä ystäviä. Tylypahka on koulu rutiineinen ja rajoineen, mutta myös mielikuvituksellinen tapahtumaympäristö seikkailuille, joissa vain mielikuvitus on rajana. Velhomaailmassa Harrya odottaa kuitenkin myös äärimmäisen paha vastustaja, pimeyden velho lordi Voldemort, joka saalistaa Harrya ja uhkaa siinä samalla häikäilemättömyydessään kaikkia muitakin. Voldemort tappoi Harryn vanhemmat yrittäessään surmata Harrya, jonka uskoi olevan ennustuksen poika – ennustuksen, jossa puhutaan pojasta, jolla on voima kukistaa pimeyden lordi. Voldemort epäonnistui murhayrityksessään. Tappokirous iskikin häneen itseensä, vei häneltä hänen voimansa samalla kun Harry jäi henkiin salama-arpi otsassaan.

Sisko Ylimartimo kirjoittaa tekstissään *Potter ja muuta fantasiaa – mitä ja miksi juuri nyt?* siitä, miten järki ja lumo, rationaalisuus ja fantasia voidaan nähdä vertauskuvina ihmisen psyyken rakenteesta. Edellinen kuvastaa tietoista, jälkimmäinen taas piilotajuista tiedostamatonta, joka on unien, mielikuvien ja tarinoiden lähde. (Ylimartimo, 2008, 24.) Tämä asetelma näkyy selkeänä Potterien jästi- ja velhotodellisuuksien välillä. Jästejä luonnehtii mielikuvituksen pelko, ja vaikka Dursleyt tietävät velhomaailman olemassaolosta, he pyrkivät mahdollisimman pitkälle torjumaan sen tietoisuudestaan. Toisaalta myöskin velhot pyrkivät minimoimaan yhteytensä jästimaailmaan. Nikolajeva toteaaakin, että velhojen ja jästien välillä ei näy mitään yhteistyömahdollisuutta. Vaikka jästit ovat pimeyden voimista yhtä peloissaan kuin velhot, heitä ei kutsuta mukaan taisteluun. (Nikolajeva, 2010, 24.)

Harry ei sorrosta huolimatta alistu Dursleyn perheen kohtelusta, vaan hän tuntuu jollain tapaa ymmärtävän heidän mielettömyytensä. Viimeisessä kirjassa selviää, että Petunia-tädin suhtautumisen taustalla on lapsuusaikaan liittyvä kateus ja sen torjunta. Lily-sisaren taikavoimat ja siihen liittyvä vanhempien ylpeys ja kunnioitus ovat liikaa Petunialle, joka joutuu taikomaan kykenemättömänä jäämään paitsi Tylypahkan velhokoulusta ja koko velhotodellisuudesta.

Mitä tämä tarkoittaa psyykkisen kasvun näkökulmasta? Onko rationaalisuuden ja mielikuvituksen vastakkain- tai rinnakkainasettelu mielekäästä? Velhomaailma on fantasiaa, rinnakkaistodellisuus, jossa Harrylle on tilaa, toisin kuin hänen kurjissa sijaisperheoloissa. Petunia taas tuli torjutuksi velhotodellisuudesta. On paradoksaalista, että se mikä Harryn pelastaa, on aiemmin torjunut Petunian. Sosiaalinen todellisuus lienee jokaisen kohdalla vaihdellen sekä torjutuksi että hyväksytyksi tulemista. Psyykinen turvallisuudentunne ja itsetunnon kehittyminen edellyttäneen riittävästi kokemuksia hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemisesta – ilman sitä psyykinen kasvu on uhattuna. Toisaalta torjutuksi tulemisen kokemukseen on elämässä yhtä totta, ja se täytyy pystyä sietämään ja käsittelemään. Petunia-tädin puolustusstrategia suuressa pettymyksessä näyttää olevan toiveen ja siihen liittyvän todellisuuden kieltäminen. Tämä kohtalaisen kypsytymisen strategia kaventaa persoonallisuutta, ja tädin elämä näyttääkin olevan pyrkimystä äärimmäiseen tavallisuuteen, sovinnaiseen normaaliuteen, jonka kautta hän ehkä kokee olevansa yksi muiden joukossa ja tulevansa hyväksytyksi.

Ylimartimon psykologisen tulkinnan mukaan identiteettiään etsivä nuori voi kokea joutuvansa Harryn tapaan ahtaalle dursleymaisen vierailta ja viheliäisiltä tuntuvien omien vanhempiensa tai sisarustensa joukossa. Orpous kuvaa sitä, miten itseään etsivä nuori saattaa tuntea itsensä väärinymmärretyksi ja täysin yksinäiseksi. ”Hyvä kuollut äiti ja paha äiti-puoli ovat psyyken kannalta todellisen, saman äidin kaksi eri puolta, koska ruokkivasta ja hoivaavasta äidistä on vähitellen erottava ja hyväksyttävä myös hänen arkinen puolensa, vikansa ja puutteensa. Hyvä äiti heittäytyy Voldemortin eteen pelastaakseen lapsensa, paha äiti ruokkii lasta jätteillä.” (Ylimartimo, 2008, 23-24.) Ajattelen, että kasvattajan on hyvä tunnistaa ja hyväksyä itsessään nämä eri puolet, rakkaus ja kyvyttömyys rakastaa, epäitsekkyys ja itsekkyyys. Silloin omia lapsen liittyviä negatiivisiakin tunteita on helpompi sietää, käsitellä ja hallita ilman kohtuutonta syyllisyyttä.

Vanhempien poissaolo on tyypillistä lastenkirjallisuudessa. Sen myötä lapsi saa tilaa harjoitella itsenäisyyttä ja tutkia maailmaa ilman vanhempien valvontaa. Korvikevanhemmista eroon hakeutuminen on vähemmän loukkaavaa kuin jos itsenäistymisen tarve kohdistuisi omiin biologisiin vanhempiin. Kuitenkin päähenkilö tarvitsee vanhempien korvikkeita, jotta hänellä on joku, jota vastaan kapinoida. Harry kohtaa kirjasarjan edetessä useita eri vanhempien korvikkeita, erityisesti monia isähahmoja. (Nikolajeva, 2010.) Harryn kasvatusta on Tylypahkan sisäoppilaitoksen rehtori Dumbledoren vastuulla, ja merkittävimmät pedagogiset kohtaamiset tapahtuvatkin juuri Dumbledoren ja Harryn välillä.

4.3 Jästi- ja velhokehysten kohtaaminen – kasvun paikka

Myyttien ja kansansatujen peruskaava on kotona – poissa – kotona. Toisto on sama kaikissa Harry Pottereissa; Harry palaa kunkin seikkailuntäyteen lukuvuoden päätteeksi Dursleyille. (Nikolajeva, 2010). Elämä Likusteritiellä ei paljoa muutu vuosien myötä, joskin sijaisperheen suhtautumisessa Harryyn tulee enenevässä määrin pelonsekaista kunnioitusta tämän velho-ominaisuuksien korostumisen myötä. Harrysta tulee myös entistä piikikkäämpi puolustautuja, ja hän hännää ja pelottelee Dudleytä huvikseen. Neljännen kirjan alussa Harrya huolettaa hänen salama-arpensa pistely, ja hän pohtii Voldemortin mahdollista läsnäoloa:

”Harry ravisteli itseään henkisesti: hän hölmöili turhaan, sillä talossa ei ollut hänen lisäksi muita kuin Vernon-setä, Petunia-täti ja Dudley, ja he selvästikin nukkuivat yhä ja näkivät kepeitä ja kivuttomia unia.”

(– –) Harry ei ollut koskaan voinut uskoutua heille eikä kertoa heille mitään elämästään velhomaailmassa. Oli naurettava ajatuskin, että hän menisi kertomaan heille, että arpea särkee ja että häntä hirvittää Voldemortin tähden. (LP 25)

Tässä vaiheessa jästitodellisuus on vielä hyvin erillään velhomaailmasta: vain arven pistely pöllöpostin ja muistojen lisäksi pitää yllä Harryn yhteyttä velhomaailmaan. Dursleyn perheellä ei ole Harrya lukuun ottamatta mitään yhteyttä velhotodellisuuteen, ja Harryn silmissä heillä ei myöskään ole varsinaisia huolia, vaan he nukkuvat keveillä mielin – toisin kuin Harry, jolla on harteillaan valtava taakka Voldemortista. Kirjasarjan viidennessä osassa tapahtuu kuitenkin rinnakkaistodellisuuksien hetkellinen kohtaaminen, kun velhovankila Azkabanin kammottava vartija, ankeuttaja, tulee Likusteritielle ja uhkaa Harrya ja Dudleytä molempia. Sijaisperheessä seuraa keskustelu Voldemortin paluusta.

”Hän on palannut”, Harry sanoi raskaasti.

Tuntui hyvin omituiselta seistä Petunia-tädin keittiössä, joka oli puhdas kuin sairaalan leikkaussali, huippuhienon jääkaapin ja laajakuvatelevision vieressä ja puhua tyyneesti lordi Voldemortista Vernon-sedälle. Ankeuttajien saapuminen Pikku Whingingiin tuntui murtaneen mahtavan, näkymättömän muurin, joka erotti Likusteritien ei-taikovan maailman muusta maailmasta. Harryn kaksi elämää olivat jotenkin sulautuneet toisiinsa ja kaikki oli kääntynyt pääläelleen (– –)

”Palannut?” Petunia-täti kuiskasi.

Petunia-täti katsoi Harrya eri tavalla kuin koskaan ennen. Ja yhtäkkiä Harry ymmärsi kunnon ensimmäisen kerran elämässään, että Petunia-täti oli hänen äitinsä sisar. Hän ei olisi osannut sanoa, miksi hän oivalsi sen juuri sillä hetkellä. Hän tajusi vain, ettei ollut huoneessa ainoa, jolla oli jotain hajua siitä, mitä lordi Voldemortin paluu saattoi merkitä. Petunia-täti ei ollut kertaakaan elämässään katsonut häntä sillä tavalla. Hänen suuret, hailakat silmänsä (kovin erilaiset kuin sisarellaan) eivät kaventuneet inhosta eivätkä vihasta, vaan olivat ammoltaan ja peloissaan. Kiihkeä teeskentely, jota Petunia-täti oli jatkanut koko Harryn elämän ajan – ettei taikuutta ollut olemassakaan eikä mitään muuta maailmaa kuin se, missä hän asui Vernon-sedän kanssa – tuntui loppuneen. (FK 50-51)

Tulkitsen niin, että tässä kuvataan Harryn mielensisäisten kehysten murtumista ja erillään olleiden kehysten jonkinlaista yhteensovittamista. Kyseessä on kasvun paikka. Mustavalkoisen maailman musta ja valkoinen sekoittuvat osittain toisiinsa niin, että joukkoon tulee harmaan sävyjä. Harryn sanomalla on kerrankin jotain merkitystä, se herättää Petuniassa vastakysymyksen, saa tädin pysähtymään ja katsomaan Harrya uusin silmin. Heidän katseensa kohtaavat, ja Harry oivaltaa samalla, että täti on hänen äitinsä sisko. Hyvä kuollut äiti ja ilkeä äitipuoli linkittyvät ainakin hetkeksi Harryn mielessä. Samalla tässä kuvataan myös Petunian psyykkisen puolustuksen murtumista – pelko ylittää torjunnan. Tietoisien ja tiedostamattoman raja ylittyy, kun velhomaailman ankeuttaja tulee jästitodellisuuteen, ja todistaa velhomaailman olevan totta.

4.4 Totuudenetsintäretki – Harryn matka itseen? Vai toiseen (Dumbledoreen)?

Tyypilliseen nuorisokirjallisuuden tyyliin Harryn tarinakin on henkilökohtaisen totuuden etsimistä. Hänen kohdallaan se näyttää merkitsevän totuutta vanhemmista, Dumbledoresta, Harrylle annetusta tehtävästä ja Voldemortista – totuutta itsestä? Hän kysyy totuudesta Dumbledorelta jo ensimmäisen kirjan lopun keskustelussa.

”Tahtoisin tietää joitakin muitakin asioita, jos sinä vain voisit kertoa minulle... tahtoisin tietää totuuden...”

”Totuus.” Dumbledore huokaisi. ”Se on kaunis ja hirvittävä asia, ja sitä tulisi siksi käsitellä erittäin varovaisesti. Vastaan kuitenkin kysymyksiisi, jollei minulla ole erityisen hyvää syytä olla vastaamatta, missä tapauksessa pyydän sinulta anteeksi. Valehtelemaan en tietenkään rupea.”

”No... Voldemort sanoi tappaneensa äitini vain siksi että äiti yritti estää häntä tappamasta minua. Mutta miksi hän sitten tahtoi tappaa minut?

Dumbledore huokaisi tällä kertaa hyvin syvään.

”Valitettavasti ensimmäinen kysymyksesi on sellainen, johon en voi vastata. En tänään. En nyt. Sinä saat sen jonain päivänä tietää... siirrä se nyt pois ajatuksistasi, Harry. Sitten kun olet vanhempi... minä tiedän, että tätä on inhottava kuulla... kun olet valmis, saat tietää.” (VK 323)

Dumbledore antaa ymmärtää, että hän tietää totuuden Harrysta. Harryn etsintäretki on siten jo ensimmäisessä kirjassa sidottu tiukasti Dumbledoreen ja hänen kaikkitietävyyteensä. Ensimmäisen kirjan lopussa Harry kuvaa tuntemuksiaan ystävilleen Ronille ja Hermionelle.

”Hän on hassu mies, Dumbledore siis. Minusta tuntuu, että hän tahtoi tavallaan antaa minulle mahdollisuuden. Minusta tuntuu, että hän tietää suurinpiirtein kaiken mitä täällä tapahtuu. Kyllä hän varmaan aika hyvin arvasi, että me kumminkin yritettäisiin, eikä hän ruvennut estämään meitä vaan yksinkertaisesti opetti meille tarpeellisia taitoja avuksi. En usko, että minä mitenkään vahingossa sain selville, miten se peili toimi. Tuntuu melkein kuin hän olisi ajatellut, että minulla on oikeus kohdata Voldemort, jos vain voisin...” (VK 327)

Dumbledore edustaa Harrylle aikuista suojelijaa ja psyykkistä turvallisuudentunnetta. Tylypahkan koulu on turvapaikka niin kauan kuin Dumbledore on läsnä, joko fyysisesti tai vain mielen sisäisenä kokemuksena. Tylypahkan ulkopuolellakin Dumbledore edustaa parasta turvaa, mitä voi kuvitella. Tämä käy hyvin ilmi sarjan viidennessä osassa, kun Dumbledore saapuu Taikaministeriöön Harryn ja tämän ystävien luo kesken hengenvaarallisen taistelun:

Harry kääntyi katsomaan sinne päin minne Neville tuijotti. Suoraan heidän yläpuolellaan aivohuoneen oviaukko kehyksinään seisoivat Albus Dumbledore taikasauva koholla, kasvot valkeina ja raivokkaina. Harry tunsikin jonkinlaisen sähkövarauksen virtaavan joka ainoaan soluunsa – *he olivat turvassa*. (FK 971)

Kuudennen kirjan lopulla Dumbledore valmistaa Harryn taisteluun Voldemortia vastaan selittäen, mitä ”valittuna” oleminen Harryn kohdalla todella merkitsee.

”On keskeistä että ymmärrät tämän!” Dumbledore sanoi, nousi seisomaan ja alkoi harppoa ympäri huonetta kimaltelevan kaavun hulmutessa vanavedessään; Harry ei ollut milloinkaan nähnyt häntä niin kuohuksissaan. ”Yrittämällä tappaa sinut Voldemort poimi omin käsin sen merkittävän henkilön, joka nyt istuu edessäni, ja antoi hänelle välineet tehtävään! On Voldemortin vika, että sinä näet hänen ajatuksiinsa, hänen pyrkimyksiinsä, että kykenet jopa ymmärtämään käärmemäistä kieltä, jolla hän jakaa käskynsä, ja kuitenkin, Harry, huolimatta etuoikeutetusta näkymästäsi Voldemortin maailmaan (joka sivumennen sanoen on lahja, jonka saadakseen kuka tahansa kuolonsyöjä olisi valmis tappamaan), pimeyden voimat eivät ole milloinkaan houkutelleet sinua, et ole koskaan, hetkeäkään, osoittanut vähäisintäkään halua ryhtyä Voldemortin kannattajaksi!”

”En tietenkään ole!” Harry sanoi närkeästyneenä. ”Hän tappoi minun äitini ja isäni!”

”Sinua toisin sanoen suojaa sinun kykysi rakastaa!” Dumbledore sanoi kovalla äänellä. ”Se on ainoa kyky, joka voisikaan suojata sen kaltaisen vallan houkutukselta kuin Voldemortilla on! Huolimatta kaikista houkutuksista, joita olet saanut kestää, kaikesta kärsimyksestä, sinä olet edelleen sydämeltäsi puhdas, aivan yhtä puhdas kuin olit yksitoistavuotiaana, jolloin katsoit peiliin joka heijasti sisimmät haaveesi ja se näytti sinulle vain miten harhautat lordi Voldemortin, se ei näyttänyt kuolematomuutta tai rikkauksia. Harry, onko sinulla aavistus-takaan, miten harva velho olisi voinut nähdä peilissä sen minkä sinä näit?”

(--)

”Mutta professori”, Harry sanoi ja yritti urheasti olla kuulostamatta väittelynhaluiselta, ”lopultahan tässä tullaan aina samaan, eikö vain? Minun täytyy yrittää tappaa hänet tai --”

”Täytyy?” sanoi Dumbledore. ”Totta kai sinun täytyy! Mutta ei ennustuksen tähden! Koska sinä, sinä itse, et saa rauhaa ennen kuin olet yrittänyt! Me kumpikin tiedämme sen! Kuvittelepa hetki, ettet olisikaan kuullut ennustuksesta! Mitä mieltä sinä silloin olisit Voldemortista? Mieti!”

Harry katseli Dumbledorea, joka harppoi edestakaisin hänen edessään, ja mietti. Hän ajatteli äitiään, isäänsä ja Siriusta. Hän ajatteli Cedrig Diggorya. Hän ajatteli kaikkia kauheuksia, jotka tiesi lordi Voldemortin tehneen. Liekki tuntui karkaavan hänen rintaansa, korventavan hänen kurkkuaan.

”Haluaisin että hänestä tulee loppu”, Harry sanoi hiljaa. ”Ja haluaisin itse tehdä sen.”

(--)

Mutta hän ymmärsi vihdoin, mitä Dumbledore oli yrittänyt sanoa hänelle. Dumbledore oli hänen käsittääkseen halunnut osoittaa, mikä ero on joutua raahatuksi areenalle taistelemaan kuolemaan asti tai astella samalle areenalle pystypäin. Joidenkin mielestä noiden kahden välillä ei ollut paljontakaan eroa, mutta Dumbledore tiesi – ja niin tiedän minäkin, ajatteli Harry ja tunsu hurjan ylpeyden hyöyn, ja niin tiesivät vanhempanikin – että ero on kuin yön ja päivän. (PP 547-551)

Harry on valittu messias, jonka tulee tappaa Voldemort aseenaan sydämensä suuruus, viattomuus ja kyky rakastaa. Dumbledore tarjoilee Harrylle tehtävän ikään kuin se olisi pojan oma valinta. Näennäiset kysymyksetkin tuntuvat olevan valmiiksi vastattuja – Harryn tehtävä on yrittää päätellä, mihin Dumbledore eli *Harry itse(!)* pyrkii. Tämän kohdan perusteella voisi helposti yhtyä Nikolajevan tulkintaan, jonka mukaan lapsen viattomuus on aikuisen valtastrategia. Romanttisen sankarin lähtökohtana on romanttisen aikakauden lapsikäsitys: koska lapsi on viaton, hän kykenee kukistamaan pahan. Harry ei tee tähän poikkeusta; hänen suurin vahvuutensa on se, että hän on lapsi, ja hänen merkityksellisin aseensa on luontainen hyvyys. (Nikolajeva, 2010.) Suhde Voldemortiin on Voldemortin aiheuttama, eli Harryn yhteys pimeyden velhoon ei ole hänestä itsestä lähtöisin, eikä se uhkaa Harryn viattomuutta. Toisaalta ”etuoikeutetun näkymän Voldemortin maailmaan” voisi ajatella olevan näkymää omaan pimeään tiedostamattomaan. Siinä mielessä Dumbledore valmentaisikin Harrya eliminoimaan pimeyden voimat itsessään. Sen sijaan, että sankarillisuus on viattomuudessa, voisiko olla sankarillisempaa tunnustaa ja hyväksyä pimeyden

olemassaolo itsessä ja toisessa ilman kuvitelmaa omasta tai kenenkään muunkaan ihmisen täydellisestä viattomuudesta?

Dumbledoren hautajaisissa Harry itkee hetken Dumbledoren kuolemaa, katsoo pois päin Ginnystä ja muista (tyypillistä Harrya olla hakematta lähellä olevista toisista turvaa ja lohtua) ja tajuaa senhetkisen totuuden: Dumbledore on kuollut, ja hän on yksin suuren tehtävänsä kanssa.

Ja istuessaan siinä kuuman auringon alla Harry näki kirkkaasti, miten kaikki, jotka hänestä välittivät, olivat seisseet yksi toisensa jälkeen hänen turvanaan, hänen äitinsä, isänsä, kummisetänsä ja lopuksi Dumbledore, kaikki olivat suojelleet häntä päättäväisesti; mutta nyt se oli ohi. Hän ei voinut antaa kenenkään asettua hänen ja Voldemortin väliin; hänen oli hylättävä ikuisiksi ajoiksi se harhakuva, joka hänen olisi pitänyt hylätä jo yksivuotiaana: että vanhempien sylin suoma turva tarkoitti sitä, ettei mikään voisi satuttaa häntä. Tästä painajaisesta ei voinut herätä, kukaan ei kuiskuttaisi pimeydessä, että oikeasti kaikki oli hyvin, että koko juttu oli vain hänen mielikuvituksensa tuotetta; hänen viimeinen ja mahtavin suojelijansa oli kuollut ja hän oli enemmän yksin kuin oli koskaan ennen ollut. (PP 690-691)

Harryn kokema karu totuus on, että hän on yksin Voldemortinsa kanssa. Maailmassa ei ole ketään, joka voisi suojella häntä kaikelta pahalta. Rehtorin kuolemakaan ei kuitenkaan estä Harrya pitämästä tätä mielensisäisenä neuvonantajanaan. Harry tuijottaa muistokirjoituksen yhteydessä olevaa valokuvaa mentoristaan, ja hänellä on tunne, että jopa valokuvassa Dumbledoren katse läpivalaisee häntä. Hän havahtuu kirjoituksen luettuaan tajuamaan, ettei tiedä hänestä juuri mitään ja katu, ettei ole edes yrittänyt kysyä Dumbledorelta tämän menneisyydestä, kun he ovat aina vain keskustelleet Harrysta, hänen menneisyydestään, tulevaisuudestaan ja suunnitelmistaan (KV 29-30).

Ajatus Harrysta Dumbledoren toiveiden täyttäjänä tulee esiin paitsi Nikolajevan kritiikissä myös kirjasarjan henkilöiden kommentteissa. Voldemort kutsuu Harrya Dumbledoren sätkynukeksi. Sensaatiotoimittaja Rita Luodiko kertoo kirjaansa *Albus Dumbeldoren elämä ja valheet* liittyvässä haastattelussa Potterin ja Dumbledoren välisestä suhteesta.

Sitä on sanottu epäterveeksi, jopa tuhoisaksikin. (– –) On päivän selvää, että Dumbledore oli ensi hetkistä alkaen epänormaalin kiinnostunut Potterista. Oliko se todella pojan etujen mukaista – no, se jää nähtäväksi. On joka tapauksessa julkinen salaisuus, että Potter on elänyt mitä rauhattomimman nuoruuden. (KV 34-35)

Harry reagoi jutun lukemiseen aluksi ilmeettömyydellä, sitten inhon ja raivon oksettavilla tuntemuksilla, tuskin tiedostamallaan levottomalla toiminnalla, ja lopulta karjaisee: ”Valheita!” Vihjaukset Dumbledoren menneisyyden salaisuuksista saavat Harryn voimaan pa-

hoin. Tulkitsen sen merkitsevän liian suurta ristiriitaa Harryn psyykkisen turvallisuudentunteen perustan suhteen. Alun kieltämisen jälkeen epäilykset alkavat kuitenkin kalvaa Harrya, kun hän ajattelee, mitä kaikkea Dumbledore on jättänyt kertomatta hänelle.

Suru, jota hän oli kantanut Dumbledoren kuolemasta saakka, tuntui nyt erilaiselta. (– –) Oliko Dumbledore ollut niin kuin Dudley, valmis katselemaan laiminlyöntiä ja kaltoin kohtelua, kunhan se ei koskenut häneen itseensä? Oliko Dumbledore saattanut kääntää selkensä sisarelleen, jota piiloteltiin vankina? (– –) Oliko Dumbledore sittenkään lopulta välittänyt Harrysta? Vai oliko Harry ollut pelkkä käsikassara, jota kyllä hiottiin ja kiillotettiin, mutta johon ei luotettu, jolle ei koskaan uskouduttu? (KV 196-197)

Hän oli luottanut Dumbledoreen, pitänyt tätä kaiken hyvyyden ja viisauden perikuvana. Kaikki oli tuhkana: kuinka paljon enemmän hän voisi enää menettää? Ron, Dumbledore, feeniksinsulkasauva... (KV 394)

Harry raivoaa epäilyksiään ja pettymystään ystävälleen Hermionelle, ja he keskustelevat Dumbledoresta kirjoitettujen juttujen mahdollisesta paikkansapitävyydestä. Hermionen vetoamus Dumbledoren ja tämän ystävän nuoreen ikään ei tee Harryyn vaikutusta:

”Arvelinkin, että sanoisit ’he olivat nuoria’. He olivat samanikäisiä kuin me ollaan nyt. Ja täällä me taistellaan henkemme kaupalla pimeyden voimia vastaan ja Dumbledore puolestaan keskusteli uuden parhaan ystävänsä kanssa ja punoi juonia, joilla he voisivat nousta valtaan ja hallita jästejä.” (KV 395)

”Harry, olen pahoillani, mutta minusta tuntuu, että todellisuudessa sinua suututtaa se, ettei Dumbledore koskaan kertonut näitä asioita sinulle.”

”Ehkä niin!” Harry karjaisi, ja hän heilautti käsivartensa pään päälle tuskin tietäen itsekään, yrittikö hän hillitä kiukkuaan vai suojata itseään oman pettymyksensä painolta. ”Ajattele nyt, mitä hän pyysi minulta! Vaaranna henkesi, Harry! Ja taas! Ja taas! Äläkä odota, että selitän kaiken, sen kuin luotat minuun sokeasti, luotat, että tiedän mitä teen, luotat vaikkain minä luota sinuun! Ei ikinä koko totuutta! Ei ikinä!” (KV 396)

”Hän rakasti sinua”, Hermione kuiskasi. ”Minä tiedän, että rakasti.”

Harry laski käsivartensa alas.

”Minä en tiedä, ketä hän rakasti, mutta ei koskaan minua. Tämä ei synny rakkaudesta, tämä sotku, johon hän jätti minut. Hän kertoi Gellert Grindewaldille kiroitun paljon enemmän todellisia ajatuksiaan kuin minulle.” (KV 396)

Harry osoittaa Hermionelle, että asia on loppuun käsitelty. Hermione lähtee, mutta mennessään pörröttää pikkuisen Harryn tukkaa.

Harry sulki silmänsä Hermionen kosketuksesta ja vihasi itseään, koska toivoi että Hermione oli puhunut totta: että Dumbledore oli todella välittänyt. (KV 397)

Dumbledoren kertomatta jättämiset tuntuvat merkitsevän Harrylle huolta siitä, ettei Dumbledore luottanutkaan häneen, ja mikä pahinta: mitä jos hänen kasvattajansa ei rakastanutkaan häntä? Hermione tuntuu näkevän Harryn puheen taakse hänen perimmäiseen huoleen. Harry on luottanut sokeasti kasvattajansa rakkauteen häntä kohtaan. Jos siihen ei voi luottaa, koko maailma särkyi, ja onhan oma etsintäretki kokonaan Dumbledoren varassa. Kun Harry selittää Ronille Voldemortin mielenliikkeitä, Ron toteaa:

”Sinä todellakin ymmärrät häntä [Voldemortia].”

”Osia hänestä”, Harry sanoi. ”Palasia... toivon vain, että olisin ymmärtänyt yhtä hyvin Dumbledorea.” (KV 537)

Voldemortin ymmärtäminenkin on lopulta Dumbledoren varassa. Dumbledore tuntee pimeyden velhon lapsesta asti, ja hänen muistojensa avulla Harry tulee tietämään, miten kukistaa Voldemort. Vaikka Harryn luottamus Dumbledoreen on välillä vaakalaudalla, niissä tilanteissa, joissa joku toinen kritisoi Dumbledorea, Harry ottaa selvän kannan. Aivan tarinan lopussa, ennen loppukohtausta, Dumbledoren veli Aberforth auttaa Harryn turvaan kuolonsyöjiltä, ja neuvoo häntä pelastamaan nahkansa ennen kuin on myöhäistä.

”Minun veljeni Albus tahtoi monenmoista”, Aberforth sanoi, ”ja ihmisiä tuppasi loukkaantumaan, kun hän toteutti suuria suunnitelmiaan. Painu sinä pois koulun luota, Potter, ja pois maasta, jos suinkin voit. Unohda veljeni ja hänen nokkelat hankkeensa. Hän on mennyt sinne, missä mikään ei satuta häntä, etkä sinä ole hänelle mitään velkaa.” (KV 613)

Harry pysyi vaihi. Hän ei halunnut ilmaista niitä Dumbledorea koskevia epäilyksiään ja epävarmuuksiaan, jotka olivat piinanneet häntä jo kuukausia. Hän oli tehnyt valintansa kaivaessaan Dobbyn hautaa: hän oli päättänyt jatkaa Albus Dumbledoren mutkaisella ja vaarallisella polulla, hyväksyä sen ettei hänelle ollut kerrottu kaikkea minkä hän olisi halunnut tietää, ja yksinkertaisesti luottaa. (KV 615)

Aberforth: ”Miten voit olla varma, ettei minun veljeni ollut kiinnostuneempi yhteisestä hyvästä kuin sinusta, Potter? Miten voit olla varma, ettet sinä ole jonninjoutava niin kuin minun pikkusiskoni?”

Jäänsiru tuntui lävistävän Harryn sydämen.

”Minä en usko tuollaista. Dumbledore rakasti Harrya”, Hermione sanoi.

”Miksei hän sitten käskenyt Harryn mennä piiloon?” Aberforth heitti takaisin. ”Miksei hän sanonut Harrylle, että pitää huolen itsestään, ja neuvonut miten pärjätä?”

”Koska”, Harry sanoi ennen kuin Hermione ehti vastata, ”joskus on yksinkertaisesti pakko ajatella muutakin kuin omaa turvallisuuttaan.” Joskus on yksinkertaisesti pakko ajatella yhteistä hyvää! Nyt on sota!” (– –) ”Sinun veljesi tiesi, miten tiedät-kai-kenestä tehdään loppu ja hän välitti tiedon minulle. Minä aion jatkaa niin kauan että onnistun – tai kuolen. Älä luule, etten minä tiedä, mihin tämä saattaa päättyä. Olen tiennyt sen vuosia.” (KV 621)

Ihan kuin Aberforth puhuisi tässä lasten oikeuksien puolesta. Hän nostaa esille lapsen tarpeen suojeluun ja huolenpitoon, josta aikuisten tulisi huolehtia. Toisaalta hän yhteisen hyvän ja Harryn tarpeiden vastakkainasettelussaan tulee asettaneeksi Harryn jonninjoutavan paikalle, mikä loukkaa poikaa. Ehkä tämä saa Harryn kiinnittymään entistä vankemmin Dumbledoren ideologiaan – Dumbledoren silmissä hän koki olevansa rakastettu, oli hänen tehtävänsä kuinka kohtuuton oli. Vaikka Harry hiljaisesti kapinoi aikuisten valtaa vastaan, hän on lopulta aina Dumbledoren käden alla (Nikolajeva, 2010). Takertuminen Dumbledoren ideologiaan viitanee siihen, että hänen turvallisuudentunteensa on vielä kiinni kasvatustajassaan. Erilaisten mielipiteiden ja vetoomusten keskellä Harry on valinnut Dumbledoren tien, eikä hän loppujen lopuksi epäilyksistään huolimatta poikkea siltä.

Viimeisen kirjan lopulla, pitkien seikkailujen päätteeksi, Harry kohtaa kuolevan Kalkaroksen (Tylypahkan koulun opettaja), joka jättää hänelle muistonsa. Kalkaroksen keskustelu Dumbledoren kanssa merkitsee Harrylle totuutta hänen itsensä suhteen. Se kaunis ja hirvittävä totuus, jota Dumbledore ei kasvokkain saanut koskaan Harrylle kerrottua, käy lopulta ilmi Harryn vihaamaan professori Kalkaroksen kautta.

Dumbledore veti syvään henkeä ja sulki silmänsä.

”Osa lordi Voldemortia elää Harryn sisässä, ja se antaa hänelle kyvyn puhua käärmeiden kieltä ja sen yhteyden lordi Voldemortin mieleen, jota hän ei ole koskaan käsittänyt. Ja niin kauan kuin se sielun kappale, jota Voldemort ei kaipaa, on kiinni ja turvassa Harryssa, lordi Voldemort ei voi kuolla!”

Harrysta tuntui kuin hän olisi katsellut noita kahta miestä pitkän tunnelin toisesta päästä, niin kaukana hänestä he olivat, ja heidän äänensä kaikuivat kummallisesti hänen korvissaan.

”Pojan siis... pojan täytyy kuolla?” Kalkaros kysyi täysin tyynesti.

”Ja Voldemortin itsensä on tehtävä se, Severus. Se on elintärkeää.”

Taas pitkä hiljaisuus. Sitten Kalkaros sanoi: ”Minä luulin... kaikki nämä vuodet... että me suojelimme poikaa hänen vuokseen. Lilyn vuoksi.”

”Olemme suojelleet häntä, koska on ollut välttämätöntä opettaa häntä, kasvattaa hänet, antaa hänen koetella voimiaan”, Dumbledore sanoi silmät yhä tiukasti kiinni. ”Samaan aikaan on yhteys heidän välillään voimistunut voimistumistaan, se on eräänlaista loiskasvua: joskus minusta tuntuu, että hän epäilee sitä itse. Jos yhtään tunnen häntä, hän on järjestänyt asiat niin, että kun hän on viimein kohtaava kuolemansa, se todellakin merkitsee myös Voldemortin loppua.” (KV 748)

Lopultakin totuus. (–) *Minun on kuoltava.* (KV 753, 755)

Maatessaan mahallaan pölyisellä matolla samassa kansliassa, jossa oli joskus luullut opiskelevansa voiton salaisuuksia, Harry ymmärsi vihdoin, ettei hänen ollut määrä jäädä henkiin. Hänen tehtävänsä oli kävellä kaikessa rauhassa kuoleman kutsuvaan syliin. Matkansa varrella hän tuhoaisi Voldemortin viimeisen linkin elämään niin että kun hän vihdoin heittäytyisi Voldemortin eteen kohottamatta sauvaa puolustukseksien, loppu olisi siisti, ja se, mikä oli

jäänyt Godrickin notkossa kesken, päättyisi: kumpikaan ei eläisi, kumpikaan ei jäisi henkiin. (KV 753)

Sattuisiko kuoleminen? Kaikkina niinä kertoina, kun hän oli luullut sen jo tulevan, mutta päässytkin pakoon, hän ei ollut koskaan oikeastaan ajatellut sitä itseään: hänen elämänhalunsa oli aina ollut niin paljon vahvempi kuin kuolemanpelko. (– –) Dumbledoren petos ei tuntunut melkein miltään. Totta kai oli ollut isompi suunnitelma: Harry vain ei ollut typeryyksissään huomannut sitä, hän tajusi vasta nyt. (KV 753-754)

Itsen totuus. Onko se ymmärrystä oman kuoleman välttämättömyydestä? Tai siitä, että on olemassa tärkeämpiäkin asioita kuin minä itse ja oma kuolemani? Epäilemättä oman kuolevaisuuden hyväksyminen on osa elämään suostumista. Vaikka Harryn äiti antoi henkensä poikansa puolesta, pojankin tulee kerran kuolla. Edes Dumbledore, maailman mahtavin velho, ei voi suojella Harrya kuolemalta. Hän voi vain antaa pojalle aikaa tajuta totuuden ja välineitä kohdata sen. Onko Harryn suuri tehtävä – pimeyden velhon kukistaminen – kohutuon lapsen harteille säilytetty maailmanpelastusoperaatio, vai prosessi, jonka jokainen ihminen joutuu käymään läpi elämänsä aikana: oman kuolevaisuuden hyväksyminen? Pelastaako Harry maailman vai voittaako hän vain pimeyden itsessään? Harry periaatteessa pelastaa maailman uhraamalla itsensä toisten puolesta. Puolustautumaton antautuminen Voldemortin tappokiroukselle jättää kuitenkin lopulta Harryn henkiin – vain Voldemort Harryssa tuhoutuu, ja hän on vapaa kytköksestään pimeyden voimiin.

”Sinun sielusi on ehjä ja kokonaan sinun omasi, Harry.” (KV 771)

Carl Jungin mukaan ihmisen psyykkisenä päämääränä on itsen löytäminen ja psyyken eri osien sopeuttaminen toisiinsa. Fantasiakirjallisuudessa etsintäretki, joka johtaa kätkeyn aarteen luo, voidaan ymmärtää matkana itseä kohti. Matka on yksilöllistymisprosessi, jossa erilaisten arkkityyppien kohtaamisen myötä pyritään aarteen haltuunottoon eli itsen ymmärtämiseen. Arkkityyppisiä kuvia ovat esimerkiksi sankarin varjot, vanha viisas mies tai suuri äiti ja lopulta itse. Varjo koostuu erilaisista ei-toivotuista piirteistä, kuten ajattelemattomuuksista, ilkeyksistä, kateudesta, itsekkyydestä, laiskuudesta, ahneudesta ja vallanhimosta. (Ylimartimo, 2008, 24-25.) Harrylla on useita varjoja, joita ilman hän ei ole psykologisesti uskottava. Yksi niistä on hänen ikäisensä pimeyden voimiin ihastunut Draco Malfoy. Toinen ja mielestäni keskeisin on Voldemort, pahuuden ruumiillistuma, joka tunkeutuu Harryn mieleen unissa ja otsan arven kipuiluna. Dumbledore on mitä ilmeisimmin arkkityyppinen vanha viisas mies. Ajattelen, että Kalkaros voisi olla Dumbledoren varjo.

Jos Harryn yhteys Voldemortiin tulkitaan symboliseksi kanavaksi hänen omaan pimeään puoleensa (Sinkkonen, 2008, 65), viimeinen taistelu ja Voldemortin kukistuminen voidaan nähdä vertauskuvana oman varjon, oman pimeän puolen kätkemisestä piilotajuntaan (Ylimartimo, 2008, 26). Kun Harry tarinansa lopulla antautuu Voldemortin eteen tapettavaksi, arpi ja yhteys häviää, Voldemort kukistuu, ja Harry jää eloon. Lacanilaisen psykoanalyysin mukaan terapian (kasvatuksen) tehtävä ei ole vahvistaa egoa (neurooseja ja itsepetosta), vaan tunnistaa lohkottu ja hajautettu itse, joka on tiedostamaton totuus, ”subjektin totuus”. (Holland, 1990, 46.) Tätä taustaa vasten minua kiinnostaa se, miten aikuiset suhtautuvat Harryn huoleen, kun hän miettii suhdettaan Voldemortiin. Onko Voldemort osa hänen lohkottua psyykeään, häntä itseään, vai vain ulkopuolinen uhka, joka on sattunut tunkeutumaan viattomaan sivulliseen? Ehkä tämä kysymys on psyykkisen aikuistumisen kannalta erityisen keskeinen. Onko maailmamme pahuus yhtä kuin itsemme pahuus? Miten kasvatajan tulee suhtautua lapseen, joka pelkää olevansa paha? Entä mitä on pimeyden voima ihmisessä? Voldemortissa pimeyden alku on kyvyttömyydessä rakastaa. Hänen keskeisin pakkomielteensä liittyy kuoleman pelkoon. Kaikki hänen energiansa menee kuoleman uhkaa vastaan puolustautumiseen, ja siihen kytkeytyy julma väkivalta ja vallanhimo. Kysymys tuntuu kaartuvan jälleen mielen puolustusmekanismeihin, siihen, miten käsittelemme omia pelkojamme.

”Ei ruumiissa ole mitään pelättävää, Harry, ei, niin kuin ei pimeydessäkään ole mitään pelättävää. Lordi Voldemort, joka tietenkin pelkää salaa kumpaakin, on eri mieltä. Mutta jälleen kerran hän paljastaa puutteellisen viisautensa. Tuntematonta me pelkäämme, kun katsomme kuolemaa ja pimeyttä, siinä kaikki.” (PP 608)

”Hän pelkäsi sinä yönä enemmän kuin sinä, Harry. Sinä olit tyytynyt kuoleman mahdollisuuteen, jopa hyväksynyt sen, ja sellaiseen lordi Voldemort ei ole milloinkaan kyennyt.” (KV 774)

Harry ei torju kuolemanpelkoaan, ja se koituu hänelle pelastukseksi samalla kun kuoleman uhkaa vastaan pakkomielteisesti taistellut Voldemort on tuhon oma. Onko tässä kuva omien pelkojen kohtaamisesta vastaan niiden torjumisen? Siitä, miten psyykkisen energian voi suunnata joko elämiseen tai erilaisilta uhkilta puolustautumiseen? Tarkastelen seuraavaksi Harryn ja Voldemortin suhdetta siitä näkökulmasta, että he ovat yhden ja saman ihmisen psyyken eri puolia.

4.5 Harry ja Voldemort – viattomuus ja pahuus itsessä

”Harryn taikasauvassa on sama ydin kuin Voldemortin sauvassa. Kummassakin on saman feeniksin pyrstösulka. *Tämän* feeniksin itse asiassa”, hän lisäsi ja osoitti punaisen ja kullan kirjavaa lintua, joka istui rauhallisesti Harryn polvella.

”Onko minun sauvani sulka Fawkesilta?” Harry hämmästyi. (LP 729)

Harry ei ollut koskaan kertonut sitä kenellekään. Hän oli hyvin kiintynyt sauvaansa ja hänen mielestään sen suhde Voldemortin sauvaan oli vain välttämätön paha – samaan tapaan kuin sukulaisuus Petunia-täidin kanssa oli välttämätön paha. (LP 328)

Paitsi että Harryn ja Voldemortin taikasauvoissa on sama feeniksinsulkaydin, ne ovat myös saman linnun sulkia, ja tämä lintu on Dumbledoren uskollinen feeniks, Fawkes. Dumbledore on henkilö, jolla on suuri valta paitsi Harryyn myös Voldemortiin: Dumbledoren sanotaan olevan ainoa velho, jota Voldemort pelkää. Dumbledoren kautta Harry ja Voldemort lopulta myös kietoutuvat toisiinsa.

Tylypahkassa lajitellaan ensiluokkalaiset neljään tupaan lukuvuoden alussa. Spekulointi tupiin kuulumisesta alkaa lasten kesken jo junassa matkalla kohti Tylypahkaa. Harry pelkää Luihuisten tupaan joutumista, kun hän kuulee, että Voldemort ja kaikki hänen kuolonsyöjänsä ovat tulleet Luihuisista. Harry istuu lajittelujakkaralla, ja maaginen lajitteluhattu tekee jonkinlaista luonneanalyysiä, puhuu Harrylle:

”Hmm”, sanoi vaimea ääni hänen korviinsa. ”Hankala. Hyvin hankala. Erittäin rohkea näköjään. Eikä heikko mieleltäänkään. Lahjoja on, voi hyvänen aika, aivan – ja mukava nälkä päästä näyttämään kykynsä, onpas tämä mielenkiintoista... Minnekäs minä sinut panisin?”

Harry puristi jakkaran reunoja ja ajatteli: ”Ei Luihuseen, ei Luihuseen.”

”Vai ei Luihuseen?” sanoi vaimea ääni. ”Oletko varma? Sinusta voi tulla jotain suurta, kuule, sinulla on ainekset päässäsi, ja Luihuisessa saisit paljon apua matkallesi suuruuteen, siitä ei ole epäilystäkään – eikö? No, jos olet varma – ole sitten ROHKELIKKO!” (VK 135-136)

Seuraa huojennus, kun Harry tulee lajitelluksi samaan tupaan, jossa hänen vanhempansa ja Dumbledorekin ovat aikanaan olleet. Luihuisuuden pelko kuitenkin säilyy. Toisen lukuvuoden alussa Harry sovittaa Dumbledoren huoneessa lajitteluhattua uudelleen.

Harry tuijotti hatun mustaa sisusta ja odotti. Sitten vaimea ääni sanoi hänen korvaansa: ”Päähänpintymäkö, Harry Potter?”

”Öö, niin”, Harry mutisi. ”Öö – anteeksi että vaivaan – haluaisin kysyä – ”

”Olet pohtinut, paninko minä sinut oikeaan tupaan”, hattu arvasi nokkelasati. ”Niin... sinua oli erityisen vaikea sijoittaa. Mutta pidän kiinni siitä mitä silloin sanoin...” Harryn sydän nuljahti ”...sinä olisit pärjännyt hyvin Luihuisessa.”

Harryn vatsaan putosi jotain painavaa. Hän tarttui hatun kärkeen ja veti sen päästään. Se roikkui velttona hänen kädessään, nuhjuisena ja haaltuneena. Harry sysäsi hatun takaisin hyllyyn ja häntä oksetti.

”Olet väärässä”, hän sanoi ääneen liikkumattomalle ja hiljaiselle hatulle. Hattu ei hievahdanutkaan. Harry perääntyi kauemmas ja tarkkaili sitä. (SK 224)

Aihe nousee esille myöhemmin toisen kirjan lopussa keskustelussa Dumbledoren kanssa.

Harry on juuri kohdannut Voldemortin nuorena Tom Valedrona.

”Ja sitten sinä tapasit Tom Valedron”, Dumbledore sanoi mietteliäänä. ”Hän oli varmasti erittäin kiinnostunut sinusta.”

Yhtäkkiä se, mikä jäyti Harryn mieltä, tuli yhtenä ryöppynä hänen suustaan.

”Professori Dumbledore... Valedro sanoi, että olen samanlainen kuin hän. Outoa samankaltaisuutta, hän sanoi.”

”Vai sellaista?” Dumbledore sanoi ja katseli miettiväisesti Harrya paksujen hopeanväristen kulmakarvojensa alta. ”Entä mitä mieltä itse olet?”

”En minä omasta mielestäni ole hänen kaltaisensa!” Harry sanoi kovemmalla äänellä kuin oli aikonut. ”Tai siis, minä – minä kuulun Rohkelikkoon, minä...”

Mutta hän vaiken, kun ikävä epäily alkoi taas väijyä hänen mielessään.

”Professori”, hän aloitti vähän ajan kuluttua uudestaan. ”Lajitteluhattu sanoi minulle, että – että pärjäisin hyvin Luihuisessa. Kaikki luulivat välillä, että minä olen Luihaisen perillinen... koska minä olen kärmessuu...”

(--)

”Lajitteluhattu pani sinut silti Rohkelikkoon. Sinä tiedät miksi se sen teki. Mieti.”

”Se pani minut Rohkelikkoon”, Harry sanoi lannistuneesti, ”vain siksi että minä pyysin, etten joutuisi Luihaiseen.”

”Niin juuri”, Dumbledore sanoi ja säteili taas tyytyväisenä. ”Siinä asiassa sinä olet täysin erilainen kuin Tom Valedro. Juuri meidän valintamme, Harry, näyttävät keitä me todella olemme, paljon varmemmin kuin kykymme.”

(SK 355-357)

Dumbledore kuuntelee Harryn huolen ja antaa pojalle tilaa itse pohtia heidän yhteyttään. Kuitenkin hän myös auttaa Harrya ymmärtämään keskeisen eron hänen ja Tom Valedron (Voldemortin) välillä. Unet Voldemortista ja tämän teoista vaivaavat tarinan edetessä enenevässä määrin Harrya. Yhteinen mieli Voldemortin kanssa ilmenee Harryn tajunnassa voimakkaimmin silloin, kun Harry on rennoimmillaan ja haavoittuvummillaan, tavallisesti unen ja valveen (tietoisen ja tiedostamattoman?) rajamailla. Viidennessä kirjassa yhteys ilmenee erityisen hurjana: Harry toimii unessa Voldemortin käärmeenä. Sitä edeltää uni, jossa Harry käsittelee suhdettaan ihastukseensa Cho Changiin. Onko murrosikään liittyvä lä ihastumisella ja seksuaalisten tarpeiden heräämisellä yhteys Harryn epäpuhtauden kokemukseen ja käärmeeseen hänen sisällään?

Harry saa ensisuudelmansa Cholta. Hän palaa Ronin ja Hermionen luo osaamatta päättää kertoisiko tapahtuneesta toisille. Hermione ottaa ohjat käsiinsä, ja arvaa, mitä on tapahtunut. Hän selittää kummasteleville pojille, miltä Chosta tuntuu juuri nyt, ja kysyy uudesta tapaamisesta.

Harry ei sanonut mitään. Hermionen sanat avasivat kokonaisen maisemallisen pelottavia mahdollisuuksia. Hän yritti kuvitella, että menisi jonnekin Chon kanssa – Tylyahoon vaikkapa – ja olisi kaksin tämän kanssa monta tuntia peräkkäin. Totta kai Cho odotti, että Harry pyytää häntä jonnekin sen jälkeen mitä tapahtui... ajatus kouristi kivuliaasti Harryn vatsaa.

(– –) Kyllä, oli hän tykännyt Chosta iät kaiket, mutta aina kun hän oli kuvitellut kohtauksen, jossa he olivat kaksin, siinä oli aina esiintynyt elämästään nauttiva Cho eikä suinkaan hänen olkaansa vasten hillittömästi nyyhkivä Cho.

(– –) Harry tuijotteli tuleen toivoen enemmän kuin mitään muuta, että Siriuksen pää ilmesyisi siihen ja neuvoisi tyttöasioissa. (FK 556-557)

Sitä niiden pitäisi opettaa meille täällä, hän ajatteli ja käänsi kylkeä, miten tyttöjen pää toimii... olisi se ainakin hyödyllisempää kuin ennustaminen...

Neville tuhisi unissaan. Pöllö huhuili taas ulkona yössä.

Harry näki unta, että hän oli taas AK:n huoneessa. Cho väitti Harryn houkutelleen hänet sinne väärillä verukkeilla, hän sanoi että Harry oli luvannut sataviisikymmentä suklaasammakokorttia, jos hän tulisi. Harry väitti vastaan...

Cho huusi: *”Cedrig antoi minulle läjittäin suklaasammakkokortteja, katso!”* Ja veti koura-kaupalla kortteja kaapunsa alta ja heitti ne ilmaan. Harry kääntyi Hermionen puoleen, joka sanoi: *”Sinä kyllä lupasit hänelle... minusta sinun pitää nyt antaa hänelle jotain muuta niiden sijaan... kävisikö Tulisalamasi?”* Ja Harry vastusti, ettei hän voi antaa Tulisalamaa, kun se on Pimennolla, ja että koko juttu on muutenkin älytön, koska hän oli tullut AK:n huoneeseen vain ripustamaan Dobbyn pään muotoisia joulupalloja... (FK 558-559)

Unessa Chon odotukset näyttäytyvät uhkana, jota vastaan Harry on puolustuskyvytön. Cedrig, Chon entinen ja edesmennyt poikakaveri, tuo omat vaatimuksensa peliin. Hermionen neuvotkin ovat aivan liian vaativia – joutuisiko hän antamaan Cholle kaikista kallisarvoisimman esineensä, Tulisalaman, lentävän luudan, joka tekee hänestä voittamattoman urheilussa? Luutahan on kaiken lisäksi jo takavarikoitu häneltä... Uni vaihtuu, ja Harry muuttuu käärmeeksi, joka liikkuu pimeällä, autiolla käytävällä, näkee miehen istuvan lattialla leuka rintaa vasten:

Harry työnsi kielensä ulos... hän maistoi miehen tuoksua ilmasta... mies oli hengissä mutta unelias.... istui oven edessä käytävän päässä...

Harryn teki hirveästi mieli purra miestä... mutta hän oli hillittävä mielihalunsa... hänellä oli tärkeämpi tehtävä toimitettavana...

Mutta mies liikahti... hopeinen viitta valahti hänen sääriltään, kun hän ponkasi seisaalleen, ja Harry näki hänen väräjäivän hahmonsa nousevan sumeana yläpuolelleen, näki vyöltä vedetyn taikasauvan... hän ei voinut muuta... hän kavahti korkealle lattiasta ja iski kerran, kahdesti, kolmasti, upotti hampaansa syvälle miehen lihaan, tunsu miehen kylkiluiden pirstoutuvan leuoissaan, tunsu veren lämpimän hyöyn... (FK 559-560)

Harry herää arven hirvittäväan kipuun, voi pahoin ja oksentaa. Ilmeneekö äärimmäinen psyykkinen stressi fyysisenä pahoinvointina? Hän kertoo Ronille, että tämän isän kimp-puun on hyökätty.

”Harry hei”, Ron sanoi epävarmasti, ”sinä... sinä näit vain unta...”

”Ei!” Harry raivostui, sillä oli ratkaisevan tärkeää, että Ron ymmärtää. ”Se ei ollut uni... ei tavallinen uni... minä olin siellä, minä näin sen... minä tein sen...” (– –) ”Harry, sinä et ole terve”, Ron sanoi vapisten. ”Neville meni hakemaan apua.”

”Olen minä terve!” Harry kähähti ja pyyhki suutaan pyjamaan ja tärisi holtittomasti. ”Minulla ei ole mitään hätää, isästäsi sinun pitää huolestua – meidän täytyy selvittää missä hän on – hän vuotaa hillittömästi verta – minä olin – se oli valtava käärme.” (FK 561)

”Mitä tarkoitat, että näit sen?” professori McGarmiwa kysyi kulmat kurtussa.

”En tiedä... nukuin ja sitten olin siellä...”

”Tarkoitatko, että näit sellaista unta?”

”En!” Harry kimpaantui. Eikö kukaan ymmärtänyt häntä? ”Ensin näin unta jostain ihan muusta, ihan typerästä... ja sitten tämä keskeytti sen. Tämä oli todellista, ei mielikuvitusta. (– –) ”Minä en valehtele enkä ole hullu!” Harry ilmoitti ja hänen äänensä yltyi huudoksi. ”Than totta, minä näin sen!”

”Uskon sinua”, McGarmiwa tokaisi. ”Pue aamutakki päällesi – lähdetään rehtorin luokse.” (FK 562)

”Professori Dumbledore, Potter on nähnyt... tuota noin, painajaisen”, McGarmiwa sanoi. ”Hän sanoo...”

”Se ei ollut painajainen”, Harry korjasti heti. (FK 564)

Uni- ja valvetodellisuus sekoittuvat Harryn henkilöahmossa, ja Harry erottelee uniansa niiden todellisuudentunnun mukaan. ”Mielikuvitusuni jostain ihan typerästä” muuttuu hetkessä todellisuudeksi ja toiminnaksi. Freud, joka oli hyvin kiinnostunut unista, piti unia väylänä tiedostamattomaan ja ihmisen toiminnan parempaan ymmärtämiseen. Hänelle unet olivat ilmausta persoonallisuuden irrationaalisesta osa-alueesta. Freudista poiketen Fromm oletti unien voivan olla sekä alimpien ja irrationaalisimpien että korkeimpien ja arvokkaimpien mielenliikkeidemme ilmausta – unet, sadut ja myytit ovat vapautumista ulkopuolisen maailman kontrollista, ”työn taakasta, hyökkäämisen ja puolustautumisen tehtävistä sekä todellisuuden tarkkailemisesta ja hallitsemisesta”. (Fromm, 2007, 34, 53.) Harryn unet kyllä liittyvät etsinnän lisäksi usein hyökkäämiseen ja puolustautumiseen, kun Voldemort tunkeutuu Harryn mieleen juuri unissa. Ehkä se kertoo Harryn henkilökohtaisen puolustuksen ja torjunnan murtumisesta ja valvetodellisuuteen kuuluvasta realiteettikontrollista luopumisesta. Toisaalta Harryn unien suhde siihen, että koko Potter-kirjasarja on

fantasiaa eli jonkinlaista satujen ja myyttien unitodellisuutta, on mielenkiintoinen. Joku ehdotti, että koko velhotodellisuus on uni, jonka Harryn mieli kehittää, jotta hän kykenisi sietämään viheliäiset olot Dursleyn perheessä. Samoin voisi kai ajatella, että kirjailija on kehittänyt fantasiatarinan käsitelläkseen omien uniensa ja todellisuutensa suhteita.

Harry tulee rehtorin luo, ja purkaa huolensa hänelle.

”Minä... niin, minä kyllä nukuin...” Harry sanoi, ja vaikka hän oli kauhun vallassa ja tahtoi epätoivoisesti että Dumbledore ymmärtäisi, häntä samalla ärsytti hieman, ettei rehtori katsonut häneen päin vaan tutki omia yhteenliitettyjä sormiaan. (—)

”Miten sinä näit sen?” Dumbledore kysyi hiljaa katsomatta vielääkään Harryyn.

”Tuota... en tiedä”, Harry sanoi aika äkäisesti – mitä väliä sillä oli? ”Pääni sisässä kai – ”

”Ymmärsit väärin”, Dumbledore sanoi edelleen yhtä tyynen rauhallisesti. ”Tarkoitan... muistatko sinä – öh – missä sinä olit kun katselit tätä hyökkäystä? Seisoitko kenties uhrin vieressä tai katselitko näkymää ylhäältä käsin?”

Kysymys oli niin merkillinen, ettei Harry osannut kuin töllistellä ihmeissään, tuntui melkein että Dumbledore tiesi...

”Minä olin se käärme”, hän sanoi. ”Minä näin kaiken käärmeen kannalta.”

Hetkeen kukaan ei sanonut sanaakaan, sitten Dumbledore vilkaisi Ronia, joka oli edelleen maidonvalkea, ja kysyi uudella, terävämmällä äänellä: ”Onko Arthur loukkaantunut vakavasti?”

”*On*”, Harry sanoi painokkaasti – miksi kaikilla sytytti niin hitaasti, eivätkö he tajunneet miten paljon ihminen vuotaa verta, kun niin pitkät hampaat ovat lävistäneet kyljen? Entä miksi Dumbledore ei voinut tehdä hänelle sitä palvelusta, että katsoisi häneen? (FK 564-566)

Dumbledore lähettää muotokuvien vanhat rehtorit selvittämään tilannetta ja pyytää McGarwiwaa herättämään Weasleyn lapset. Pelästynyt Ginny kysyy Harrylta tapahtuneesta.

”Teidän isänne on loukkaantunut palveluksessaan feeniksin kiltaa”, Dumbledore sanoi ennen kuin Harry ehti avata suutaan. (FK 572)

Dumbledore häivyttää kommentillaan Harryn osuuden tapahtumasta. Feeniksin kilta koostuu niistä harvoista aikuisista, jotka tunnustavat Voldemortin nousun ja taistelevat häntä vastaan. (Taikaministeriö kieltää Voldemortin nousun ja siitä puhumisen.) Dumbledore lähettää Weasleyn lapset ja Harryn porttiavaimella Feeniksin killan päämajaan. Silloin Harryn ja Dumbledoren katseet kohtaavat.

Se tapahtui sekunnin murto-osassa: olemattoman lyhyen tauon aikana ennen kuin Dumbledore sanoi ”kolme”, Harry kohotti katseensa häneen – he olivat hyvin lähekkäin – ja Dumbledoren kirkas, sininen katse siirtyi porttiavaimesta Harryn kasvoihin.

Harryn arpeen jysähti siinä samassa valkohehkuinen polte, aivan kuin vanha haava olisi revennyt auki – ja kutsumatta, tahtomatta Harryssa nousi niin hirvittävän väkevä viha, että hänestä tuntui hetken, ettei hän halunnut mitään niin kuin iskeä – purra – upottaa hampaansa mieheen edessään – (FK 573)

Katsekontakti Dumbledoren kanssa saa Voldemortin Harryssa uudelleen esiin. Porttiavain riuhtaisee Harryn ja kumppanit kansliasta Kalmanhanaukiolle. Harryn kummisetä Sirius tulee huolestuneen näköisenä heidän luokseen. Sirius ja Weasleyn lapset haluavat kuulla Harrylta, mitä on tapahtunut. Hän kertoo heille kaiken näkemänsä, mutta muuttaa kertomusta sen verran, että kuulostaa kuin hän olisi katsellut käärmeen hyökkäystä sivusta eikä käärmeen silmin. Ron huomaa sen, vilkaisee Harrya, mutta ei sano mitään.

Harry joi vain saadakseen jotain tekemistä käsilleen. Hänen vatsansa oli täynnä kammottavaa, kuumaa, kuplivaa syllisyydentunnetta. Ilman häntä he eivät olisi siellä, vaan kaikki nukkuisivat omissa vuoteissaan. Eikä hyödyttänyt edes ajatella, että apua hälyttämällä hän huolehti herra Weasleyn löytymisestä, koska toisaalta juuri hän oli alun perin hyökännyt herra Weasleyn kimppuun.

Älä ole typerä, ei sinulla ole myrkyhampaita, hän sanoi itselleen ja yritti pysyä tyynenä, vaikka kermakaljaa pitelevä käsi tärisi, sinä makasit sängyssä, et sinä hyökännyt kenenkään kimppuun...

Mutta mitä sitten tapahtui äsken Dumbledoren huoneessa? hän kyseli itseltään. Tuntui että minun teki mieli hyökätä Dumbledorenkin kimppuun... (FK 577)

Harry kertoo kummisedälleen Siriukselle sisällään olevasta käärmeestä.

”Kerroitko sinä tämän Dumbledorelle?”

”Kerroin”, Harry sanoi kärsimättömästi, ”mutta hän ei kertonut minulle, mitä se tarkoittaa. Tai siis, hän ei kerro minulle nykyään enää mitään.”

”Varmasti hän olisi kertonut, jos sinun olisi syytä olla huolissasi”, Sirius sanoi rauhallisesti.

”Mutta siinä ei ollut kaikki”, Harry sanoi vain vähän kuiskausta kuuluvammin. ”Sirius, minä... minusta tuntuu, että olen tulossa hulluksi. Dumbledoren huoneessa, juuri ennen kuin lähdimme porttiavaimella... luulin hetken että olin käärme, minusta tuntui että olin – arpea vihloi kauheasti kun katsoin Dumbledorea – Sirius, minun teki mieli hyökätä hänen kimppuunsa!”

Hän näki vain kaistaleen Siriuksen kasvoja, muu osa oli pimeässä.

”Se oli varmasti näyn jälkiseurauksia, ei siinä muuta”, Sirius sanoi. ”Se uni tai mikä se olikaan oli yhä mielessäsi ja –”

”Sitä se ei ollut”, Harry sanoi päättään pudistellen, ”vaan jokin ikään kuin nousi sisässäni, ihan kuin sisässäni olisi ollut käärme.”

”Sinun täytyy nukkua”, Sirius sanoi lujasti. ”Nyt syöt aamiaista ja painut sitten yläkertaan pehkuihin, ja lounaan jälkeen voit mennä muiden kanssa katsomaan Arthuria. Sinä olet so-kissa, Harry, syytät itseäsi asiasta, jonka sinä vain näit, ja on onni, että näit sen, koska muuten Arthur olisi voinut kuolla. Lakkaa nyt murehtimasta.”

Hän taputti Harrya selkään ja lähti pois, ja Harry jäi seisomaan yksin pimeään. (FK 580-581)

Sirius kuuntelee Harryn huolen, ja keskustelelee siitä hänen kanssaan. Hänkään ei silti katso poikaa silmiin, ja Harry jää kokemuksensa kanssa ”yksin pimeään”. Hän ei uskalla nukah-taa, sillä hän pelkää, että hänestä tulee taas unessa käärme.

Tästäkö syystä Dumbledore ei enää katsonut Harrya silmiin? Odottiko hän näkevänsä Voldemortin tuijottavan niistä, pelkäisikö hän kenties, että niiden kirkas vihreä voisi yhtäkkiä muuttua helakaksi punaksi ja pupillit kissamaisiksi viiruiksi? (FK 595)

Hän tunsi itsensä likaiseksi, saastuneeksi, aivan kuin hän kantaisi tappavaa bakteeria, kelvottomaksi istumaan paluumatkalla maanalaisen junassa viattomien, puhtaiden ihmisten kanssa, joiden mieltä ja ruumista Voldemort ei ollut tahrannut... hän ei pelkästään nähnyt käärmettä, hän oli ollut käärme, hän tiesi sen nyt... (FK 595)

Harry käy kamppailua itsensä kanssa. Jos hän on käärme, kenenkään ei ole turvallista olla hänen kanssaan.

Lyijynraskas tunne asettui hänen vatsanpohjaansa. Hänellä ei ollut vaihtoehtoja: hänen täytyi palata Likusteritielle, jättäytyä kokonaan pois velhomaailmasta. (KV 597)

Harry lähtee raahaamaan arkkuaan, mutta keskeyttää kulkunsa kuullessaan piikittelevän äänen:

”Ollaankos sitä karkaamassa vai?”

Hän kääntyi katsomaan. Phineas Nigellus olis ilmestynyt muotokuvansa kankaaseen ja nojasi nyt sen kehyksiin ja tarkkaili Harrya huvittunut ilme kasvoillaan.

”Ei, en karkaa”, Harry napautti ja raahasi arkkuaan vähän matkaa edemmäs.

”Minä kun aivan luulin”, Phineas Nigellus sanoi sivellen suippoa partaansa, ”että rohkelikot ovat *urheita*. Nyt minusta näyttää, että sinä olisit sopinut paremmin minun tupaani. Me luhiset olemme urheita mekin, mutta emme tyhmiä. Jos esimerkiksi saamme tilaisuuden valita, säästämme aina oman nahkamme.”

”En minä omaa nahkaani säästele”, Harry tokaisi ja kiskoi arkun tavattoman epätasaisen, koinsyömän maton yli oven eteen.

”Jaa, vai *niin*, Phineas Nigellus sanoi sivellen yhä partaansa, ”tämä ei siis ole raukkamainen pako – sinä olet *jalo*.”

Harry ei välittänyt. Hänen kätensä oli ovenkahvalla, kun Phineas Nigellus sanoi laiskasti: ”Minulla on sinulle viesti Albus Dumbledorelta.”

Harry käännähti kannoillaan.

”Mitä hän sanoo?”

”Pysy aloillasi.” (FK 598-599)

Phineas Nigellus on Tylypahkan entinen, edesmennyt luihuistaustainen rehtori, joka velhona jatkaa elämäänsä kuolemankin jälkeen taulujen kehyksissä. Hän provosoi Harrya pohtimaan oman poislähtemissensä motiivia. Kaiken jättäminen: onko se raukkuutta vai jaloutta? Onko Nigelluksen viesti, että juuri tämän asian ja toisten kohtaaminen vaatii urheutta? Olisiko pakeneminen taas oman nahkan säästämistä, joka kääntyy omassa mielessä toisten suojeluksi, jotta se olisi helpompi kestää?

Harryn kiukku nousi pintaan kuin korkeassa ruohossa ylös kavahtava käärme. Hän oli lopen uupunut, hän oli mittaamattoman ymmällään, hän oli kokenut kauhua, helpotusta ja taas

kauhua koko viime vuorokauden eikä Dumbledore vieläkään halunnut puhua hänen kanssaan!

”Niin että siinäkö kaikki vai?” hän sanoi kovalla äänellä. ”Pysy aloillasi? Mitään muuta ei kukaan suostunut silloinkaan sanomaan, kun ankeuttajat hyökkäsivät kimppuuni! Pysy sinä vain aloillasi, Harry, niin aikuiset selvittelevät asiat! Eikä me viitsitä kertoa sinulle mitään, koska sinun pikku aivosi eivät ehkä kestä totuutta!” (FK 599)

Harry provosoituu saamastaan käskystä. Hänen täytyy vain olla ja odottaa vastauksia ja tukea, jota hän kipeästi kaipaa juuri nyt. Aikuisten käytös ei näyttäydy välittämisenä vaan luottamuksen puutteena. Nigellus puuttuu Harryn kiukun purkaukseen nostaen esille sellaisia asioita kasvattajan näkökulmasta, joita Dumbledoren ei ikinä voisi kuvitella sanovan Harrylle.

”Tiedätkö mitä”, Phineas Nigellus sanoi vielä kovemalla äänellä kuin Harry, ”juuri tästä syystä minä inhosin olla opettaja! Nuoret ovat niin hiivatin itsevarmoja että ovat oikeassa aina ja kaikessa. Voi sinua, pullisteleva poikaparka, eikö mieleesi ole ollenkaan juolahtanut, että Tylypahkan rehtorilla saattaisi olla jokin erinomainen syy olla uskomatta suunnitelmiensa joka ainutta pikku yksityiskohtaa juuri sinulle? Etkö ole kertaakaan pysähtynyt silloin, kun tunnet itsesi kaltoinkohdelluksi, ja huomannut, ettei Dumbledoren ohjeiden noudattaminen ole tehnyt sinulle milloinkaan mitään pahaa? Et. Et, vaan niin kuin kaikki nuoret, sinäkin olet vuorevarma, että vain sinä ajattelet ja tunnet, vain sinä havaitset vaaran, vain sinä olet niin ovela että hoksaa, mitä pimeyden lordi kenties suunnittelee – ”

”Hän siis suunnittelee jotain mikä liittyy minuun?” Harry kysyi oitis.

”Sanoinko minä niin?” Phineas Nigellus vastasi ja tutkaili laiskasti silkkihansikkaitaan. ”Mutta nyt, jos et pane pahaksesi, minulla on parempaakin tekemistä kuin kuunnella keskenkasvuisen tuskailua... hyvää päivänjatkoa.”

Ja hän asteli kehystensä reunalle ja pois näkyvistä.

”Hyvä on, mene sitten!” Harry mylvi tyhjille kehyksille. ”Ja sano Dumbledorelle kiitos tästäkin vähästä!”

Tyhjä taulu pysyi vaiti. Kiukusta kiehuva Harry raahasi arkkunsa takaisin sängyn jalkopäähän ja heittäytyi koinsyömälle päiväpeitolle vatsalleen, silmät kiinni, ruumis raskaana ja koltavana. (FK 599-600)

Voisiko Nigelluskin olla yksi Dumbledoren, aikuisen kasvattajan, varjoista? Nigellushan toimii Dumbledoren sanansaattajana. Hän suhtautuu Harryyn hiukan ilkeästi, mutta ehkä hän myös samalla sanoo ääneen sellaisia asioita, joita jokainen kasvattaja joskus kokee. Nigellus on korostetun sliipattu ja laiska eleissään ja vaikuttaa nauttivan Harryn läksyttämisenestä. Toisaalta hän asettaa Harryn jokapojan asemaan ihan kuin tämä olisi kuka tahansa nuori ihminen, mikä kuulostaa myös varsin armolliselta verrattuna hänen suuren tehtävänsä velvoittavuuteen. Psykkisen kasvun näkökulmasta tässä voisi olla kyse siitä, että lapsen on jossain vaiheessa kestettävä ajatus siitä, että hänen kasvattajallaan on muita ja minua tärkeämpiä intressejä. Kyky sietää tämä ajatus edellyttäneen kuitenkin riittävästi kohdatuksi tulemistä. Siinä mielessä Nigellus on aivan kohtuuton puheissaan: Harry, jolla ei ole mis-

sään vaiheessa ollut juurikaan sijaa pohtia omia tunteitaan ja ajatuksiaan, onkin yhtäkkiä muka täynnä itseään? Joka tapauksessa Nigellus saa Harryn provosoitumaan ja osoittamaan kiukun tunteita – tosin lähes pelkästään tyhjille kehyksille.

Harry olettaa, ettei kukaan enää halua olla hänen kanssaan, ”ei enää kun he tiesivät, mikä hänen sisässään eli” (FK 601). Ron käy pyytämässä häntä syömään, mutta Harry ei noudata kutsua.

hän istui yksikseen (– –) ja tunsikin koko ajan julmaa nautintoa siitä, että antoi toisille tilaisuuden puhua hänestä, kuten he takuulla puhuivat. Kun portaisiin lounaan aikoihin kiiri rouva Weasleyn ääni, joka kutsui häntä lempeästi nimeltä, hän vetäytyi kauemmas yläkertaan eikä ollut kuulevinaan. (FK 602)

Tilanne purkautuu, kun Hermione tulee taloon. Hermione tulee suoraan Harryn luo, kertoo kuulumisiaan, istahtaa Ginnyn viereen ja tytöt ja Ron katsovat kaikki Harryyn.

”Miten sinä voit?” Hermione kysyi.

”Hyvin”, Harry sanoi kankeasti.

”Äh, älä valehtele, Harry”, Hermione sanoi kärsimättömästi. ”Ron ja Ginny ovat kertoneet, että sinä olet piileskellyt kaikilta siitä saakka, kun tulitte Pyhästä Mungosta.”

”Ai niin vai?” Harry sanoi ja mulkoili pahasti Ronia ja Ginnyä. Ron katsoi jalkoihinsa, mutta Ginny ei näyttänyt häkeltyvän.

”No niinhän sinä olet!” hän sanoi. ”Etkä katso meitä ketään silmiin!”

”Ei, vaan te ette katso minuun!” Harry kimpaantui.

”Ehkä te katsotte vuorotellen ja teiltä jää aina toinen näkemättä”, Hermione ehdotti suupielet nytkien.

”Tosi hassua”, Harry tiuskaisi ja kääntyi pois päin.

”Äh, lopeta tuo väärin ymmärrettynä olo”, Hermione paukautti. ”Toiset kertoivat jo minulle, mitä kuulit eilen kaukokorvilla –”

”Ahaa?” Harry murahti kätet syvällä taskuissa ja katseli miten lumi tuprusi ikkunan takana. ”Kaikki on puhuneet minusta vai? No joo, alan tottua siihen.”

”Me haluttiin puhua sinun *kanssasi*, Harry”, Ginny sanoi, ”mutta koska sinä olet piileskellyt siitä saakka kun tultiin takaisin –”

”En halunnut, että kukaan puhuu minun kanssani”, Harry sanoi aina vain äkeämpänä.

”No, se oli sinulta vähän typerää”, Ginny tiuskaisi, ”kun ottaa huomioon, että minä olen ainoa sinun tuntemasi ihminen, joka on ollut tiedät-kai-kenen vallassa ja osaa kertoa, miltä se tuntuu.”

Harry jähmettyi liikkumattomaksi, kun näiden sanojen vaikutus iski häneen. Sitten hän käännähti Ginnyn päin.

”Minä unohdin”, hän sanoi.

”Onnenmyyrä”, Ginny sanoi tyynesti.

”Anteeksi”, Harry sanoi täydestä sydämestään. ”Niin että... niin että, sinäkö siis olet sitä mieltä että minä olen hänen vallassaan?”

(FK 603-604)

Ginny, Ron ja Hermione puhuvat Harrylle järkeä. Vertaisryhmä kasvattaa Harrya – he eivät kiistä Harryn ja Voldemortin välistä yhteyttä, mutta vakuuttavat ja perustelevat hänelle, että tiedät-kai-kuka ei ole ottanut Harrya valtaansa. Hermionen rooli keskustelussa on keskeinen. Hän ei pelkää ottaa asiaa puheeksi. Hän näkee tilanteen myötätuntoisen, mutta turhia säälimättömän ulkopuolisen silmin, ja osoittaa myös Harryn oman osuuden tämän ulkopuolisuuden kokemuksessa. Välittämisen ja nähdyksi tulemisen kokemuksen myötä Harryn pelko siitä, että hän on Voldemortin ase, hälventyy.

Harry alkoi taas kävellä edestakaisin ja miettiä. Heidän puheensa eivät olleet pelkästään lohdullisia vaan ne kävivät myös järkeen... ajattelematta oikeastaan mitään hän otti vuoteelle nostetulta lautaselta voileivän ja tunki sen ahnaasti suuhunsa. (FK 605)

Harryn huoli käärmeestä hänen sisällään saa aikuiset puolustamaan pojan viattomuutta ulkoista pahuutta vastaan. He eivät kuitenkaan näytä kykenevän katsomaan lasta silmiin tässä yhteydessä. Dumbledoren hetkellinen kirkas katse eroamisen hetkellä saakin Harryssa aikaan vihanpurkauksen. Vihaa ja pahuuttako aikuiset pelkäävät nähdä lapsen katseessa? Kuten jo aiemmin totesin, Dumbledore korostaa aina Harryn viattomuutta. Viktoriainen myytti viattomasta lapsesta sai Freudin aikanaan hyökkäämään tuota sovinnasta kuvitelmaa vastaan ja korostamaan lapsen luontaista ”pahuutta”. Pahuus näyttää olleen Freudille yhtä kuin epäsosiaaliset yllykkeet: seksuaalinen kehitys (lapsen normaalikehitykseen kuuluvat piirteet nähdään aikuisten kohdalla perversioina), sadistiset ja masokistiset taipumukset, narsismi ja itsensä rakastaminen muiden kustannuksella, kateus ja vihamielisyys vertaisia kohtaan – nämä kaikki olivat kaikki Freudin mukaan lapsen luontaista pahuutta. Yhteiskunnan tehtävänä on saada ihminen torjumaan epämoraaliset ja epäsosiaaliset pyrkimyksensä ja kehittämään torjumisen avulla sosiaalisesti arvostettuja luonteenpiirteitä. Hyväntahtoiset, rakastavat ja rakentavat yllykkeet ovat syntyneet toissijaisina tuotoksina alun perin pahojen pyrkimysten torjumisesta, esimerkiksi sadismin torjuminen ilmenee vastakkaisena yllykkeenä, hyväntahtoisuutena. (Fromm, 2007, 59-61.)

Miksi Harryn viattoman tuntuinen uni Chosta muuttui käärmeen mielihaluksi purra miestä? Ehkä näiden unien yhteys on sattumaa ja korostaa sitä, miten eritasoisia huolenaiheita Harrylla on. Tai molemmat unet kuvaavat ahdistusta omassa kehossa? Joka tapauksessa Harrylle käärme itsessä merkitsee uhkaa hänen sosiaaliselle vuorovaikutukselleen. Jos hän onkin paha, hänen tulee varjella toisia itseltään. Hän ehtii jo melkein heittäytyä marttyyriksi: kun kukaan ei kerran voi eikä halua olla minun kanssani, lähdän pois. Toisaalla Harryn

käärmemäiset tuntemiset liittyvät mustasukkaisuuteen Ginnyn suhteen. Jollain tapaa ajatus käärmeestä itsessä näyttää näin liittyvän aggressioon ja seksuaalisiin yllykkeisiin. Tulkin-tani mukaan Voldemortin käärmeenä toimiminen on kirjassa kerrottua sosiaalista todelli-suutta, kun taas toisaalla kuvatut tuntemiset käärmeestä itsen sisällä ovat Harryn mielen sisäisten ristiriitojen kuvausta. Subjektin rakentumisen näkökulmasta keskeistä näyttää olevan se, miten toiset suhtautuvat asiaan, ja sosiaalinen hyväksyntä saa lopulta Harryn rauhoittumaan. Onko tässä lopulta kyse enemmänkin yksinjäämisen uhkasta kuin oman pahuuden pelosta?

4.6 Harry pelkää koulusta erottamista ja ankeuttajia

Kovuuden ihanne kasvatuksessa on Adornon mukaan läpikotaisin väärä. Kovuus on välin-pitämättömyyttä kipua ja tuskaa kohtaan. Kasvatuksessa tulisi toteuttaa ajatusta: ”pelkoa ei pidä torjua. Jos pelkoa ei torju, jos sallii itselleen reaalisesti niin paljon pelkoa kuin mitä todellisuus aiheuttaa ja ansaitsee, silloin juuri katoaa yhtä ja toista tiedostamattoman ja torjutun pelon tuhoavasta vaikutuksesta.” (Adorno, 1966, 238.)

Velhot kavahtavat Pimeyden velhon nimeä, ja puhuvat hänestä tiedät-kai-kenenä, kuiskien. Dumbledore neuvoo Harrya:

”Sano, Voldemort, Harry. Käytä aina kaikesta sen oikeaa nimeä. Nimen pelko kasvattaa asiankin pelkoa.” (VK 322)

Harry uskaltaa kyllä sanoa Voldemortin nimen ääneen (käyttäähän Dumbledorekin hänestä oikeaa nimeä), mutta koulusta erottamisen uhka on niin kauhea, ettei hän uskalla sanoa sitä ääneen edes lähimmille ystävilleen.

Vaikka Harry yhä nukkuikin huonosti ja näki arpea kirveltäviä painajaisia käytävistä ja luki-tuista ovista, hänellä oli myös hauskaa ensimmäisen kerran sinä kesänä. Niin kauan kuin riit-ti touhuja, hän oli onnellinen, mutta kun levähdettiin ja hän laski suojuksensa tai makasi uu-puneena vuoteessa katsellen hämäräiden varjojen liikehdintää katossa, ajatus edessä häälyvästä ministeriön kuulustelusta nousi taas mieleen. Pelko pisteli sisuksia kuin neuloilla, kun hän pohti kuinka hänen kävisi, jos hänet erotettaisiin. Ajatus oli niin hirveä, ettei hän uskaltanut lausua sitä ääneen, ei edes Ronille ja Hermionelle, jotka seurasivat hänen esimerkkiään ei-vätkä ottaneet sitä puheeksi, vaikka hän näkikin heidän silloin tällöin kuiskivan keskenään ja vilkuilevan hermostuneesti hänen suuntaansa. Toisinaan hän ei voinut estää mielikuvitustaan näyttämästä kasvotonta ministeriön virkailijaa, joka napsautti hänen taikasauvansa kahtia ja käski hänen palata Dursleyille... (FK 149-150)

Tulkitsen Harryn pelkäävän eniten eroa velhomaailmasta. Tämä käy ilmi myös toisen kir-jan alussa, kun kotitonttu Dobby tulee varoittamaan Harrya vaarasta:

”Harry Potter ei saa mennä enää Tylypahkaan.”

Syntyi hiljaisuus, jonka rikkoivat vain alakerrasta kuuluva veitsien ja haarukoiden kilinä ja Vernon-sedän äänen jyly.

”M-mitä?” Harry sopersi. ”Mutta pakkohan minun on mennä – lukukausi alkaa syyskuun ensimmäisenä. Vain sen takia minä jaksan elää. Et aavistakaan millaista täällä on. Minä en kuulu tänne. Minä kuulun sinun maailmaasi – ja Tylypahkaan.” (SK 23)

Tylypahka on hänen henkinen kotinsa, siellä on Dumbledore ja ystävät, koulu rutiineineen ja huispaus – ilman niitä häntä ei ole. Koulusta erottamisen lisäksi Harry pelkää ankeuttajia, ihmisten onnellisuutta ravinnokseen käyttäviä kasvottomia pimeyden olentoja.

Harrylle tuli kuvottava ja nolostunut olo aina kun hän ajatteli niitä. Kaikkien mielestä ankeuttajat olivat kammottavia, mutta kukaan muu ei pyörtnyt aina joutuessaan sellaisen lähelle... kukaan muu ei kuullut päässään kaikuja kuolevien vanhempiensa äänistä.

Sillä Harry tiesi nyt, kenen ääni hänen päässään kirkui. Hän oli kuullut sanat, kuullut ne yhä uudestaan ja uudestaan yön tunteina sairaalasiivessä maatessaan valveilla tuijottamassa kuunkajon raidoittamaa kattoa. Kun ankeuttajat lähestyivät häntä, hän kuuli äitinsä elämän viimeiset hetket, äitinsä yritykset suojella häntä, poikaansa, lordi Voldemortilta, ja Voldemortin naurun ennen kuin tämä murhasi äidin... Harry torkahteli välillä, vaipui uniin, jotka tulvivat tahmaisina, mätäneviä käsiä ja kauhistanutta anelua ja joista hän hätkähti hereille vain ajatellakseen taas äitinsä ääntä. (AV 194)

Pimeyden voimilta suojautumisen tunnilla harjoitellaan mörön kohtaamista. Mörkö on ”hahmonvaihtaja”, joka ottaa aina sen hahmon, minkä se olettaa ketäkin eniten pelottavan. Harry valmistautuu mörön kohtaamiseen pohtimalla pahinta pelkoaan. Hän päätyy ajattelemaan ankeuttajaa. Professori Lupin kuitenkin lopettaa tunnin ennen kuin Harry ehtii kohdata mörköä, mikä jää vaivaamaan Harryn mieltä ja epäilemään, että Lupin pitää häntä liian heiveröisenä kohtaamaan mörön – olihan hän pyörtnyt tämän nähden junassa, johon ankeuttajat olivat tunkeutuneet. Asia tulee puheeksi myöhemmin, kun Lupin pyytää Harryn teelle huoneeseensa.

”Vaivaako sinua jokin, Harry?”

”Ei”, Harry valehteli. Hän särpi teetä ja katseli kirskuristajaa, joka pui hänelle nyrkkiä. ”Joo”, hän sanoi yhtäkkiä ja lasi teemukinsa Lupinin pöydälle. ”Muistathan, kun me taltutettiin sitä mörköä?”

”Muistan”, Lupin sanoi verkalleen.

”Miksen minä saanut osallistua?” Harry kysyi töksäyttä.

Lupin kohotti kulmakarvojaan.

”Luulin, että syy oli ilmiselvää”, hän sanoi yllättyneen kuuloisesti.

Harry ällistyi, sillä hän oli kuvitellut, että Lupin kiistäisi estäneensä häntä millään muotoa.

”Miksen?” hän kysyi uudestaan.

”No”, Lupin sanoi otsa lievästi kurtussa, ”minä oletin, että jos mörkö kohtaa sinut, se omaksuu lordi Voldemortin hahmon.”

Harry tuijotti. Paitsi että vastaus yllätti hänet täysin, Lupin oli myös sanonut Voldemortin nimen ääneen. Harry ei ollut koskaan aikaisemmin kuullut kenenkään muun kuin Dumbledoren (itsensä lisäksi) lausuvan nimen empimättä.

”Tein ilmeisesti väärin”, Lupin sanoi otsa yhä kurtussa. ”Mutta minusta ei tuntunut hyvältä ajatukselta, että Voldemort aineellistuisi opettajanhuoneessa. Otaksuin, että oppilaat joutuisivat pakokauhun valtaan.”

”Ajattelin kyllä ensin Voldemortia”, Harry sanoi rehellisesti. ”Mutta sitten minä – minä muistin ne ankeuttajat.”

”Vai niin”, Lupin sanoi miettien. ”Kas vain... sepä hienoa.” Hän hymähti Harryn yllättyneelle ilmeelle. ”Siitä päätellen sinä siis pelkäät eniten – pelkoa. Erittäin viisasta, Harry.”

Harry ei tiennyt mitä vastaisi, joten hän hörppäsi lisää teetä.

”Sinä siis luulit, että minä en uskonut sinun pystyvän kamppailemaan mörön kanssa?” Lupin päätteli.

”No... niin”, Harry sanoi. Hänelle oli äkkiä tullut paljon parempi olo ja hän aloitti: ”Sinähän tunnet ankeuttajat –”

Koputus oveen keskeytti hänet. (AV 163-164)

Tässä keskustelussa Harryn hämmentyy Lupinin vastauksista ja Lupin hänen. Tilanne on kasvatuksen kannalta mielenkiintoinen. Molemmat oppivat ymmärtämään toisiaan paremmin, kun itsestäänselvyyksinä pidetyistä väärinkäsityksistä keskustellaan. Kasvattaja ymmärtää arvioineensa oppilastaan väärin, ja Harry tajuaa, ettei Lupin yritä peitellä tekemisiään. Ankeuttajien pelkääminen on Lupinin mukaan pelon pelkäämistä ja viisasta. Rowling kertoo ankeuttajien kuvaavan masennusta, kylmää tunteiden ja toivon poissaoloa (Rowling, 2010). Jos ajatellaan Julia Kristevan (1998) tavoin, että masentuneelta on jäänyt varhaisen eron tekeminen kesken, tullaan Harryn ankeuttajien pelossa lopulta taas menetyksen ja eron pelkoon. Sitä ankeuttajat vaikuttavat kuvastavan hänelle, eroa äidistä. Ankeuttajaa vastaan suojaudutaan ”suojelius”-loitsulla, jonka Lupin lupaa opettaa Harrylle.

”Suojelius vastustaa ankeuttajaa – se suojelee sinua asettumalla ikään kuin kilveksi sinun ja ankeuttajan väliin.”

Harry näki sielunsa silmin itsensä kyyristelemässä Hagridin kokoisen hahmon takana iso nuija kädessään. Lupin jatkoi: ”Suojelius on myönteinen voima, heijastus juuri niistä tunteista, joita ankeuttaja käyttää ravintonaan – toivosta, onnesta ja elämänilosta – mutta se ei kykene tuntemaan epätoivoa, kuten ihmisolennot, ja siksi ankeuttajat eivät mahda sille mitään. Mutta minun on varoitettava sinua, että tämä saattaa olla liian edistynyttä taikuutta. Monella pätevälläkin velholla on hankaluuksia sen kanssa.”

”Miltä suojelius näyttää?” Harry kysyi uteliaana.

”Jokainen on ainutlaatuinen riippuen velhosta, joka sen luo.”

”Entä miten se luodaan?”

”Loitsulla, joka toimii vain jos keskityt kaikkiin voimin yhteen ainoaan oikein onnelliseen muistoon.”

Harry mietti, mikä olisi onnellinen muisto. Ainakaan mikään Dursleyn perheessä tapahtunut ei kelvannut. Lopulta hän päätti keskittyä hetkeen, jolloin oli ensimmäisen kerran noussut luudanvarrella ilmaan. (AV 249-250)

Tämän tilanteen voisi tulkita jonkinlaiseksi tunnekasvatukseksi. Masennusta vastustetaan onnellisella muistolla. Ihan loogista, joskaan ei kovin syväpsykologinen ratkaisu. Silti ankeuttajat ja suojeleukset ovat mielestäni oivaltavia tapoja kuvata ihmisen mielensisäisiä psyykkisiä prosesseja fantasiaolentojen avulla.

”Mitä ankeuttajan hupun alla on?”

Professori Lupin laski pullon mietteliäänä.

”Niin... ne ainoat ihmiset, jotka sen tietävät, eivät ole siinä kunnossa että pystyisivät kertomaan. Ankeuttaja näet laskee huppunsa vain käyttäessään viimeistä ja pahinta asettaan.”

”Mikä se on?”

”Sitä sanotaan ankeuttajan suudelmaksi”, Lupin sanoi hieman vino hymy huulillaan. ”Ankeuttajat antavat sen niille, jotka haluavat tuhota lopullisesti. Hupun alla on luullakseni jonkinlainen suu, koska ne iskevät leukansa uhrin huulille ja – imevät tältä sielun.”

Harry purskautti vahingossa kermakaljat suustaan.

”Mitä – nekö tappaa?”

”Ei ei”, Lupin sanoi. ”Paljon pahempaa. Ihminen voi elää sieluttomanakin, kunhan aivot ja sydän yhä toimivat. Mutta itsetuntoa ei enää ole, ei muistia, ei... mitään. Toipumisen mahdollisuutta ei ole. Sitä vain – on. Kuin tyhjä kuori. Ja sielu on mennyttä ikuisiksi ajoiksi... kadotettu.” (AV 260)

Sielu on Harry Pottereissa synonyyminen mielelle. Kalkaros huudahtaa eräässä keskustelussa Dumbledorelle: ”Sielut? Me puhumme mielistä!”, mihin Dumbledore vastaa: ”Harryn ja lordi Voldemortin kohdalla tulee toisesta puhuessaan aina puhuneeksi myös toisesta.” (KV 747.) Ankeuttajan suudelma merkitsee psyykkistä kuolemaa, itsen kadottamista. Itsetunto, muisti, kaikki se, mikä tekee ihmisestä persoonallisen, on poissa. Harry oppii vähitellen luomaan suojeleuksen. Se on sokaiseva, säkenöivä, hopeainen eläin, *sarvihaara*, sama kuin Harryn isällä. Harry luulee ensin, että hänen isänsä loi sen.

”Tai siis, kun näin itseni vastarannalla... luulin, että näin hänet.”

”Ymmärrettävä erehdys”, Dumbledore sanoi lempeästi. (– –)

Harry pudisti päätään.

”Se oli typerää, luulla että se oli isä”, hän mutisi. ”Tai siis, tiedänhän minä, että isä on kuollut.”

”Luuletko sinä, että ne kuolleet joita me olemme joskus rakastaneet jättävät meidät oikeasti? Luuletko, ettemme muista heitä tavallistakin kirkkaammin juuri pahimmissa vaikeuksissamme? Sinun isäsi elää sinussa, Harry, ja tulee selkeimmin esiin silloin kun sinä tarvitset häntä. Miten muuten olisit luonut juuri sen suojeleuksen? Sarvihaara laukkasi viime yönä.” (– –) sinä todella näit isäsi viime yönä, Harry... Sinä löysit hänet omasta sisimmästäsi.”

Ja Dumbledore lähti huoneesta ja jätti Harryn pohtimaan hämmentyneitä ajatuksia. (AV 449)

Ankeuttajat ja suojeliukset liittyvät molemmat keskeisesti Harryn omiin vanhempiin ja samalla myös mielen rakentumiseen. Ankeuttajat tuovat hänen mieleensä asioita tietoisuuden ja muistin ulottumattomista, ja näin hänen on mahdollista käsitellä varhaista menetystään ja vanhempien kaipuutaan. Suojeliuksessa Harry oppii sisäistämään mielikuvan suojelevasta isästä mielensä puolustukseksi ankeuttajia vastaan. Lupin ja Dumbledore tukevat myötätuntoisina kasvattajina Harrya tässä psyykkisessä prosessoinnissa. Heidän suhtautumisensa Harryn vanhempiin on yksipuolisen positiivinen ja kunnioittava. Kalkaros taas osoittaa Harrylle hänen isänsä aivan toisessa valossa. Kalkaroksella on lopulta ehkä yllättävän keskeinen rooli Harryn tunnekasvatuksessa ja mielen puolustamisessa.

4.7 Kalkaroksen provokaatio saa Harryn puolustautumaan

Juomamestari ja myöhemmin pimeyden voimilta suojautumisen opettaja ja rehtori Severus Kalkaros on kasvattajana uhkaava ja pisteliäs. Oppilaat ovat hänen silmissään tavallisesti ”pölkkypääläuma”. Jotkut oppilaista pelkäävät häntä, suurin osa inhoaa tai vihaa, ja muutammat suosikit arvostavat häntä hänen pimeyden voimien yhteyksiensä vuoksi. Suhde Harryyn on täynnä tunteita, jotka selittyvät Kalkaroksen ja Harryn vanhempien välisillä suhteilla.

Lukukauden alkajaiskesteillä Harrysta oli tuntunut, ettei professori Kalkaros pitänyt hänestä. Taikajuomatunnin päätyttyä hän tiesi erehtyneensä. Oli väärin sanoa, ettei Kalkaros pitänyt Harrysta – Kalkaros ei sietänyt Harrya silmissään.

(– –)

Kalkaros (– –) aloitti tunnin nimenhuudolla ja (– –) piti tauon Harryn kohdalla.

”Jaaha”, hän sanoi pehmeällä äänellä, ”Harry Potter. Meidän uusi – julkkiksemme.”

Draco Malfoy ja hänen ystävänsä Crabbe ja Goyle tirskuivat käsiensä takana. Kun nimenhuuto oli ohi, Kalkaros katsoi luokkaa. Hänen silmänsä olivat mustat niin kuin Hagridin, mutta Hagridin silmien lämpöä niissä ei ollut. Ne olivat kylmät ja tyhjäät ja toivat mieleen pimeän tunnelin. (VK 151)

Kalkaros puhuu Dumbledorelle Harrysta:

”– keskinkertainen, röyhkeä niin kuin isänsä, kova rikkomaan sääntöjä, ihastunut siihen että on kuuluisa, huomionkipeä ja nenäkäs –”

”Sinä näet sen minkä odotat näkeväsi, Severus”, Dumbledore sanoi kohottamatta katsettaan Muutosten Taikakauslehdestä. ”Toiset opettajat ovat kertoneet, että poika on vaatimaton, miellyttävä ja kohtalaisen lahjakas. Henkilökohtaisesti pidän häntä hurmaavana lapsena.” (KV 740-741)

Siinä missä Dumbledore kasvattajana korostaa Harryn suurenmoista erityisyyttä suhteessa kaikkiin muihin, Kalkaros pyrkii jatkuvasti osoittamaan Harrylle, ettei pidä tätä erityisenä.

”Sinä saatat elää siinä harhaluulossa, että olet tehnyt suurenkin vaikutuksen velhomaailmaan”, Kalkaros jatkoi niin hiljaa ettei kukaan muu voinut kuulla hänen sanojaan (Harry taikoi edelleen pillerikuoriaisiaan, vaikka ne olivatkin jo hyvin hienoa jauhetta), ”mutta minulle on yhdentekevää, kuinka usein kuvasi pällistelee lehdissä. Minulle sinä olet pelkkä häijy pikkupoika, joka kuvittelee olevansa sääntöjen yläpuolella.” (LP 542)

Kalkaroksen suhtautuminen saa Harryn yhä uudestaan provosoitumaan ja tuntemaan vihan ja kiukun tunteita. Hän kuitenkin yleensä yrittää hillitä itsensä, kun ajattelee Kalkaroksen tahallaan ärsyttävän häntä, jotta saisi syyn rankaista Rohkelikon tupaa. Vaikka suhde on hyvin negatiivisesti sävyttynyt, ajattelen, että Kalkaroksella on merkittävä kasvattava vaikutus Harryyn – jos ei muuten niin hän oppii provokaation kautta puolustamaan itseään. Kalkaros on myös Dumbledoren lisäksi niitä harvoja aikuisia, jonka katse kuvataan kirjassa ja johon Harrylla on toistuva katsekontakti. Suhde tiivistyy, kun Weasleyyn isän loukkaantumisen jälkeen Dumbledore pyytää Kalkarosta opettamaan Harrylle *okklumeusta*, ”mielen taikasuoja ulkoisia tunkeutujia vastaan”. Tarkoituksena on, että Harry oppisi sulkemaan mielensä Voldemortilta, joka on erinomaisen taitava *lukilitiksessa*, mikä tarkoittaa ”kykyä poimia tunteita ja muistoja toisen mielestä”.

”Hän osaa vai lukea ajatuksia?” Harry kysyi nopsasti, kun hänen pahimmat pelkonsa osoitautuivat todeksi.

”Sinulla ei ole vivahteiden tajua”, Kalkaros sanoi tummat silmät kiiluen. ”Et ymmärrä hiuksenhienoja eroja. Se on yksi niistä puutteista, joiden vuoksi olet niin keho taikajuomankeitäjä.”

Kalkaros piti hetken tauon, ilmeisestikin nauttiakseen mielihyvystä, kun oli pystynyt loukkaamaan Harrya, ja jatkoi sitten.

”Vain jästit puhuvat ajatusten lukemisesta. Ihmisen mieli ei ole kirja, jonka voi tahtoessaan avata ja jota voi tutkiskella kaikessa rauhassa. Ajatukset eivät ole syöpyneet kallon sisäpintaan kenen tahansa tunkeilijan lukuistavaksi. Mieli on mutkikas ja monikerroksinen, Potter hyvä –tai ainakin useimmat mielet ovat.” Hän virnisti omahyväisesti. (FK 641)

Kalkaros käyttää lukilitista Harryyn. Vaikuttaa siltä, että lukilitis on väylä tiedostamattomaan torjuntaan.

”Hän oli viiden vanha ja katseli kun Dudley ajoi uudella punaisella polkupyörällä, ja hänen sydämensä oli ratketa kateudesta... hän oli yhdeksän ja Silpoja-bulldoggi ajoi hänet puuhun ja Dursleyt nauroivat alhaalla nurmikolla... hän istui lajitteluhattu päässään ja hattu kertoi, että hän pärjäisi Luihuisessa... Hermione makasi sairaalasiivessä paksun mustan karvan peitossa... sata ankeuttajaa lähestyi tumman järven viertä... Cho Chang tuli likemmäs mistelin alla...

”Ei, sanoi ääni Harryn päässä, kun muisto Chosta lähestyi, *sitä sinä et katso, sitä sinä et katso, se on henkilökohtainen* – (FK 645)

Erilaiset varhaislapsuuteen liittyvät nöyryytyskokemukset ja pelot tulivat Harryn mieleen lukilitiksessa. Muisto Chosta ja ensisuudelmasta antaa Harrylle voimaa vastustaa Kalkarosta. Tytön ajatteleminen on henkilökohtaisinta mitä hänellä on! Se onkin jotain, johon Dumbledore ei puutu eikä liity millään tavoin. Kalkaros toteaa:

”Onnistuit lopulta pysäyttämään minut, joskin haaskasit aikaa ja voimia huutamiseen. Älä hukkaa tähtäintäsi. Torju aivoillasi, niin et joudu turvautumaan sauvaan.” (FK 646)

Kalkaros antaa ymmärtää, että kyse on aivotyöstä, ei niinkään taikasauvan heiluttelusta. Pottereissa taikuus ylipäättään vaikuttaa olevan psyykkistä työtä, johon on erilaisia maagisia apuvälineitä, mutta joka lopulta edellyttää ennen kaikkea mielensisäistä luonnetta. Harjoitukset jatkuvat. Silmien sulkeminen ja tunnekuohusta vapautuminen ovat Kalkaroksen opetuksen mukaan keskeisiä asioita mielen puolustamisessa.

”No niin, suljehan silmäsi.”

Harry loi häneen vihaisen katseen ennen kuin totteli. Hänestä ei ollut kiva seistä siinä silmät kiinni, kun Kalkaroksella häntä vastapäätä oli sauva.

”Tyhjennä mielesi, Potter”, kuului Kalkaroksen kylmä ääni. ”Päästä irti tunnekuohusta...”

Mutta Harryn kiukku Kalkarosta kohtaan jyskytti edelleen kuin myrky hänen suonissaan. Päästä irti kiukusta? Yhtä helposti voisi irrottautua jaloistaan...

”Sinä et tee niin kuin sanon... sinun on oltava kurinalaisempi... keskity nyt..”

Harry yritti tyhjentää mielensä, yritti olla ajattelematta, muistamatta, tuntematta...

(– –) ”Sinä päästät minut muistoihin, joita pelkät, ojennat minulle aseita!” (– –) huomaat olevasi helppo saalis pimeyden lordille”, Kalkaros sanoi armottomasti. ”Houkat paljastavat tunteensa avoimesti, eivät pysty hallitsemaan tunnekuohujaan, piehtarovat surullisissa muistoissa ja provosoituvat helposti – heikot toisin sanoen – heillä ei ole mitään mahdollisuuksia hänen voimiaan vastaan! Sinun mieleesi hän tunkeutuu naurettavan helposti!”

”Minä en ole heikko”, Harry sanoi matalalla äänellä raivon sykkiessä hänessä nyt niin, että hänestä tuntui, että hän saattaisi hyökätä Kalkaroksen kimppuun minä hetkenä hyvänsä.

”Todista se” Hallitse itsesi!” Kalkaros äyskähti. ”Hillitse kiukkusi, pidä mielesi kurissa! Uusi yritys! Valmistaudu! Lukilitis!” (FK 647-648)

Kalkaroksen valmennuksessa tunnetyö on tunteiden torjuntaa. Provosoituminen ja surun tunteiden paljastaminen näyttäytyvät heikkoutena – itsehillintä taas vahvuutena. Molemmille epämieluisia harjoituksia jatketaan säännöllisesti, ja lopulta okklumeus toimii ensimmäisen kerran. Harry kykenee pysymään todellisuudessa ja väistämään muistojaan. Hän näkeekin tällä kertaa Kalkaroksen muistoihin.

Harry pysyi vaihi, sillä hänestä tuntui, että oli vaarallista sanoa mitään. Hän oli juuri murtautunut Kalkaroksen muistoihin, hän oli nähnyt kohtauksia Kalkaroksen lapsuudesta. Oli hermostuttavaa ajatella, että se pieni poika, joka itki nurkassa katsellessaan vanhempiensa riitaa, seisoi tosiasiaassa nyt hänen edessään sellainen halveksunta katseessaan. (FK 714)

Toisella kertaa, ennen erästä okklumeustuntia Harry menee Kalkaroksen muistoihin ajatuseulassa (taika-astia, johon tyhjennetään muistoja), ja näkee miten hänen isänsä ja Sirius kiusaavat Kalkarosta. Kalkaros tulee paikalle, ja kiskoo raivoissaan Harryn ulos muistoista. Käsitys isän suurenmoisuudesta kokee kolauksen.

”No”, sanoi Kalkaros ja puristi Harryn kyynärvarrtta niin lujasti, että Harryn käsi alkoi puuttua. ”No... oliko kivaa, Potter?” (– –) ”Hupaisa mies sinun isäsi, eikö vain?” (– –) ”Sinä et kerro kenellekään, mitä näit!” Kalkaros mylvi. (– –) ”Ulos täältä, ulos täältä, äläkä enää ikinä tule tähän huoneeseen!” (FK 784)

”Hän ei tosiaankaan halunnut palata Rohkelikkotorniin niin pian eikä kertoa Ronille ja Hermionelle, mitä oli juuri nähnyt. Ei Harry niin kauhuissaan ja onneton siksi ollut, että hänelle oli huudettu tai että häntä oli paiskottu päin purkkeja, vaan häntä kauhistutti se, että hän tiesi, miltä tuntui joutua nöyryytetyksi katselijoiden ringin keskellä, tiesi tarkalleen, miltä Kalkaroksesta oli tuntunut, kun hänen isänsä oli piinannut häntä, ja tiesi myös, että siitä päätellen, mitä hän oli juuri nähnyt, hänen isänsä oli ollut juuri niin ylimielinen kuin Kalkaros oli aina väittänyt.” (FK 784-785)

Harry yritti todistella itselleen, että Kalkaros oli ansainnut sen, minkä kärsi Jamesin käsissä, mutta eikö Lily kysynytkin: ”Mitä hän on sinulle tehnyt?” Ja eikö James vastannutkin: ”Enemmänkin tässä rassaa se, että hän on olemassa, jos ymmärrät mitä tarkoitan...” Eikö James aloittanutkin koko touhun vain siksi että Sirius sanoi olevansa pitkästynt? (– –)

Lähes viisi vuotta oli ajatus isästä suonut hänelle lohtua ja antanut innoitusta. Aina kun joku oli sanonut häntä isänsä kaltaiseksi, hän oli hehkunut ylpeyttä sisimmässään. Ja nyt... nyt hänelle tuli kylmä ja kurja olo, kun hän ajatteli isää. (FK 788-789)

Nämä kokemukset saavat Harryn kokemaan jonkinlaista vastentahtoista myötätuntoa hänen vihaamaansa Kalkarosta kohtaan ja laajentavat pojan tunneskaalaa suhteessa isäänsä, mitkä ovat kasvun kannalta tarpeellisia asioita. Psykoanalyttisen ajattelun mukaan aikuisuuden ihmissuhteet syntyvät sen pohjalle, miten lapsi selviytyy rakkauden ja vihan tunteistaan vanhempiaan kohtaan hänen siirtyessään sukupuolittuneeseen ja sukupolvisen maailmaan (Holland, 1990, 7). Kalkaroksen henkilöahmossa yhdistyy rakkaus Harryn äitiä kohtaan ja viha hänen isäänsä kohtaan. Kalkarokseen tutustuminen auttaa Harrya ymmärtämään noiden tunteiden kokemuserustaa miehen elämänsähistoriassa, ja sen myötä monipuolistamaan käsitystä omista vanhemmistaan. Silti epäluuloisuus Kalkarosta kohtaan pitää pintansa, ja hänen suhtautumisensa pimeyden voimiin häiritsee Harrya.

”Pimeyden voimat”, Kalkaros sanoi, ”ovat monet, monenmoiset, alati muuttuvat ja ikuiset. Taistelu niitä vastaan on taistelua monipäistä hirviötä vastaan, hirviötä joka aina kun sen kaula on katkaistu kehittää tilalle entistäkin rajumman ja taitavamman pään. Vastassanne on vaihtuva, muuttuva ja tuhoutumaton vihollinen.”

Harry tuijotti Kalkarosta. Oli kai sentään eri asia kunnioittaa pimeyden voimia vaarallisena vastustajana kuin puhua niistä hellän hyväilevästi niin kuin Kalkaros? (PP 192)

Tunnin jälkeen Harry sauhuaa ystävilleen Kalkaroksen tavasta puhua pimeyden voimista.

Kuuntelitteko miten hän puhui pimeyden voimista? Hän rakastaa niitä! Kaikki se *vaihtuva, tuhoutumaton* jorina –”

”Jaa”, Hermione sanoi, ”minusta hän kuulosti vähän niin kuin sinulta.”

”Niin kuin *minulta*?”

”Niin, silloin kuin kerroit meille, miltä tuntuu kohdata Voldemort. Sinä sanoit, ettei silloin ollut kyse vain siitä, että muistaa kasan loitsuja, sanoit, että siinä olivat pelissä sinä itse, aivosi ja rohkeutesi – eikö Kalkaros sanonut aivan samaa? Että viime kädessä on vain oltava urhea ja nopeaälyinen?”

Harry oli niin mielissään siitä, että Hermione oli pitänyt hänen sanojaan yhtä tärkeinä muistaa kuin *Loitsujen käsikirjan* sisältöä, ettei osannut väittää vastaan. (PP 195)

Hermione ei lähde tukemaan Harrya Kalkaroksen vastustamisessa, vaikka hänellä voisi olla siihen henkilökohtaistakin aihetta. Sen sijaan tyttö osoittaa Harrylle tämän paheksuvan Kalkaroksessa niitä piirteitä, joita hänessä itsessäänkin on – Harryn provosoituminen kertoo lopulta ennen kaikkea jotain pojasta itsestään. Ajattelen, että Hermione välittää Harrysta totuudessa, hän ei kumartele ketään eikä vahvista kenenkään itsekokemusta valheellisesti suojellen. Hän osoittaa Harrylle kasvun paikan, joka tosin ehkä sivuuntuu, kun Hermionen huomio ja välittäminen nousevat Harryn mielessä yli alkuperäisen asian.

Kalkaros todella tuntee pimeyden voimat, mikä tarkoittaa myös, että on asioita, joissa vain hän voi auttaa. Hän ei yritä olla ihmisenä hyvä tai parempi kuin muut. Silti, kuten Nikolajeva toteaa, koko kirjan loppuratkaisu on riippuvainen hänen epäitsekkyystään. Lopussa käy ilmi, että Harryn menestys on riippunut täysin Kalkaroksen suojeluksesta, joka taas perustuu Kalkaroksen loputtomaan rakkauteen Harryn edesmennyttä äitiä, Lilya, kohtaan. Kalkaroksen omistautuminen kuolleen rakastettunsa pojalle on niin ääretön, että hän on sen vuoksi valmis elämään kaksoisvakoojana elämää valheessa ja teeskentelyssä, kollegoidensa ja oppilaidensa halveksimana ja vihaamana, myös suojeltavansa suhteen. (Nikolajeva, 2010, 24-25.)

Dumbledore avasi silmänsä. Kalkaros oli kauhuissaan.

”Sinä olet pitänyt hänet hengissä, jotta hän voisi kuolla oikealla hetkellä?”

”Älä turhaan järkyty, Severus. Monenko miehen ja naisen sinä olet katsellut kuolevan?”

”Viime aikoina vain niiden, joita en ole kyennyt pelastamaan”, Kalkaros sanoi. Hän nousi seisomaan. ”Olet käyttänyt minua hyväksesi.”

”Mitä tarkoitat?”

”Minä olen vakoillut sinun puolestasi, valehdellut sinun puolestasi, asettanut itseni kuolemanvaaraan sinun vuoksesi. Kaiken tarkoitus oli pitää Lily Potterin poika hengissä. Ja nyt sinä sanot, että olet kasvattanut häntä kuin sikaa teuraaksi –”

”Mutta tähän on koskettavaa, Severus”, Dumbledore sanoi vakavasti. ”Oletko sinä sittenkin alkanut välittää pojasta?”

”Hänestä?” Kalkaros huusi. ”*Odotum suojelius!*”

Hänen sauvansa kärjestä purskahti hopeainen naarashirvi: se laskeutui kanslian lattialle, loikkasi kerran sen halki ja liisi ikkunasta ulos. Dumbledore katseli sen lentoa, ja kun sen hopeainen hehku hiipui, hän kääntyi taas Kalkarokseen päin ja hänen silmänsä olivat kyyneliset.

”Kaiken tämän jälkeen?”

”Aina”, Kalkaros sanoi. (KV 749-750)

Harry kohtaa kuolevan Kalkaroksen.

Hän ei tiennyt, miksi hän teki niin, miksi hän lähestyi kuolevaa miestä; hän ei tiennyt, mitä hän tunsi nähdessään Kalkaroksen valkoiset kasvot ja sormet, jotka yrittivät tyrehdyttää kaulan veriset haavat. Harry riisui näkymättömyysviitan ja katsoi vihaamaansa miestä, joka makasi maassa hänen alapuolellaan, jonka laajenevat mustat silmät näkivät hänet ja joka yritti puhua. Harry kumartui Kalkaroksen puoleen ja Kalkaros otti kiinni hänen kaapunsa rinnuksesta ja veti hänet lähemmäs.

Kalkaroksen kurkusta purkautui kauhea kähisevä, kurluttava ääni.

”Ota... se... ota... se...”

Kalkaroksesta valui jotain muutakin kuin verta. Se oli hopeansinistä, ei kaasua eikä nestettä, sitä pursui hänen suustaan, korvistaan ja silmistään, ja Harry tiesi, mitä se oli, mutta ei tiennyt, mitä tehdä –

Tyhjästä taiotun pullon sysäsi hänen täreisiin käsiinsä Hermione. Harry nosti hopeaisen aineen sauvalla pulloon. Kun pullo oli ääriään myöten täynnä ja Kalkaros näytti siltä, ettei hänessä ollut enää pisaraakaan verta jäljellä, hänen otteensa Harryn kaavusta höltyi.

”Katso... minua...” hän kuiskasi.

Vihreät silmät kohtasivat mustat, mutta jokin näytti siinä samassa katoavan tummien silmien syvyyksistä eikä jäljelle jäänyt muuta kuin ilmeeton tyhjä tuijotus. Harrya pidellyt käsi tömähti lattiaan eikä Kalkaros enää liikkunut. (KV 716-717)

Nikolajevan (2010) analyysin mukaan Harryn elämä on täynnä riskejä ja vaaroja, mutta hänellä on korkea voittopanos, kun taas Kalkaroksen elämä on syvää surkeutta ilman tunnustusta. Tässä valossa seitsenosainen eepos ei olekaan tavallinen, odotettavissa oleva sankarimyytti ja lasten satu, vaan kompleksinen eksistentiaalinen tarina säälittävän vanhan miehen elämästä ja kuolemasta, joka kaipaa poikaa, jota hänellä ei koskaan ollut, ja joka

sekä hyvinä että huonoina aikoina pysyi uskollisena yhdelle ja ainoalle rakastetulleen. Onko sittenkään siis kyse lasten kirjallisuudesta? (Nikolajeva, 2010.)

4.8 Dumbledore hakee turvaa Harrysta

Kun Harry käy kohti Voldemortia ja antautuu hänen tapettavakseen, kaikki katoaa, ja Harry siirtyy tuonpuoleiseen, jonkinlaiseen elämän ja kuoleman välitilaan. Hän havahtuu, katselee ympärilleen ja huomaa olevansa alasti:

Koska hän oli varma, että oli täydellisen yksin, se ei häirinnyt häntä vaan ainoastaan kiinnosti hivenen. (– –)

Sitten siitä keskeneräisestä ei-mistään, joka häntä ympäröi, kantautui ääntä: jonkin sellaisen pieniä pehmeitä muksahduksia, joka heilutti, huitoi ja pyristeli. Ääni oli säälittävä, mutta samalla hitusen säädytön. Hänestä tuntui epämukavasti, että hän salakuunteli jotain luuhua, häpeällistä.

Nyt hän toivoi, että hänellä olisi vaatteet päällä. (KV 768-769)

Heti toivottuaan vaatteita, kaapu ilmestyy Harryn viereen. Alastomuus unessa – onko se vilpittömyyden ja teeskentelemättömän minuuden symboli, kuten Fromm (2007, 85) ehdottaa? Ja vaatteet taas sosiaalisen minän symboli? Ainakin Harrylla taju siitä, että joku muu jakaa tilan hänen kanssaan, saa hänet toivomaan vaatteita päälleen. Mikä merkitys on kuullun äänen säälittävyydellä ja säädyttömyydellä? Harry kiusaantuu kuulemastaan, ja samalla oma alastomuus alkaa vaivata.

Hän kavahti. Hän oli äkännyt äänen lähteen. Se oli pienen alastoman lapsen muotoinen, se oli käpertynyt lattialle, sen iho oli vereslihalla ja rosainen, se näytti piestyltä ja se värisi tuolin alla, minne se oli jätetty, hylätty, työnnetty pois näkyvistä, ja se hengitti vaikeasti.

Harry pelkäsi sitä. Niin pieni ja heiveröinen ja haavoittunut kuin se olikin, Harry ei halunnut lähestyä sitä. Hän liikkui silti hitaasti lähemmäs, valmiina hyppäämään sivuun minä hetkenä hyvänsä. Pian hän oli niin lähellä, että olisi voinut koskettaa sitä, jos vain olisi kyennyt. Hän tunsi itsensä raukaksi. Hänen olisi pitänyt lohduttaa sitä, mutta se kuvotti häntä.

”Sinä et voi auttaa.”

Hän käännähti. Albus Dumbledore käveli häntä kohti reippaana ja ryhdikkäänä yllään hulmuava yönsininen kaapu.

”Harry.” Dumbledore levitti kätensä ja ne olivat valkoiset ja vahingoittumattomat. ”Sinä suurenmoinen poika. Sinä rohkea, rohkea mies. Kävellään.” (KV 769-770)

Harry tapaa Dumbledoren elämän ja kuoleman välitilassa. Piesty vauva, vereslihalla oleva olento jatkaa uikuttamistaan ja vapinaa, mutta se lakkaa vähitellen häiritsemästä Harrya (kun se ei kerran häiritse Dumbledoreakaan). Edesmennyt Dumbledore taputtaa ikionnelli-

sena Harrya olalle, kiittelee poikaa tämän *epäitsekkyydestä*, ja tilittää Harrylle oman elämänsä kipukohdat.

(– –) olin itsekäs (selfish), Harry, itsekkäämpi kuin sinä pystyt edes kuvittelemaan, koska olet itse niin tavattoman epäitsekäs (selfless person). (KV 780)

Aikuinen-lapsi -valta-asetelma kääntyy pääläelleen, ja Dumbledore anoo Harryn anteeksiantoa vedoten tämän parempaan ihmisyyteen. Kasvattajan tarvitsevuus nousee kasvatettavan tarpeiden edelle, Dumbledore kasaa jälleen Harryn harteille hyvän ihmisen viittaa, eikä Harryn heikkoudelle ole sijaa.

Ensimmäisen kerran sitten Harryn ja Dumbledoren ensitapaamisen Dumbledore näytti vanhusta nuoremmalta, paljon nuoremmalta. Hän näytti ohi kiitävän hetken pikkupojalta, joka on jäänyt kiinni pahanteosta.

”Pystytkö antamaan minulle anteeksi?” Dumbledore sanoi. ”Voitko antaa anteeksi, etten luottanut sinuun? Etten kertonut sinulle? Harry, minä pelkäsin vain, että sinä sortuisit niin kuin minä sorruin. Pelkäsin että tekisit minun virheeni. Anon anteeksiantoasi, Harry. Olen tiennyt jo jonkin aikaa, että sinä olet parempi ihminen.”

”Mistä sinä puhut?” Harry kysyi hätkähdettyään Dumbledoren äänensävyä ja tämän silmiin äkisti kihonneita kyneleitä.

”Varjeluksista, varjeluksista”, Dumbledore mutisi. ”Epätoivoisen miehen unelmasta!”

”Mutta nehan ovat olemassa!”

”Olemassa ja vaarallisia ja hölmöjen houkuttuimia”, Dumbledore sanoi. ”Ja minä olin hölmö. Mutta sinähän tiedät jo? Minulla ei ole enää salaisuuksia sinulta. Sinä tiedät.”

”Mitä minä tiedän?”

Dumbledore kääntyi kokonaan Harryyn päin, ja hänen kirkkaan sinisissä silmissään kimmelsi yhä kyyneliä.

”Kuoleman herra, Harry, kuoleman herra! Olinko minä lopulta ollenkaan parempi kuin Voldemort?”

”Totta kai sinä olit”, Harry sanoi. ”Totta kai – miten sinä voit kysyä tuollaista? Sinä et tappanut koskaan jos sinun ei ollut pakko!”

”Totta, totta”, Dumbledore sanoi ja oli kuin lapsi, joka etsii tukea itsevarmuudelleen. ”Minäkin silti etsin keinoa, jolla voi voittaa kuoleman.”

”Et samalla lailla kuin hän”, Harry sanoi. Hän oli ollut niin kiukkuinen Dumbledorelle, että nyt tuntui oudolta istua siellä sen korkean kattoholvin alla ja puolustaa Dumbledorea häntä itseään vastaan. ”Varjelukset, ei hirnyrkit.”

”Varjelukset”, Dumbledore mutisi, ”ei hirnyrkit. Täsmälleen.” (KV 775-777)

Kuoleman kukistamisen teema Pottereissa kiteytyy varjelusten ja hirnyrkkien arvoituksessa. Kuoleman varjelusten haltija voi voittaa kuoleman kolmen ovelan taikaesineen avulla ilman väkivaltaa. Hirnyrkkien valmistaminen taas on sielun pilkkomista äärimmäisen väkivallanteon avulla. Voldemort pyrki kukistamaan kuoleman silpomalla sieluaan, Dumbledore taas havitteli nuoruudessaan valtaa kuoleman yli varjeluksia etsimällä. Yksi varjeluk-

sista on elpymyskivi, jonka avulla voidaan tuoda kuolleita elämään, ja jonka tavoittelu merkitsi Dumbledorelle vanhempien paluuta ja vapautumista siskon kuolemaan liittyvästä syyllisyydestä.

Minä en näet saanut koskaan tietää, kuka meistä langetti viimeisessä karmeassa taistelussa kirouksen, johon sisareni kuoli. (KV 783)

Kiven avulla olisin yrittänyt repiä takaisin niitä, jotka ovat jo saaneet rauhan, en suinkaan mahdollistaa itseni uhraamista (self-sacrifice), niin kuin sinä teit. Sinä olet varjelusten arvoinen.” (KV 785)

Harry alkaa pohtia takaisin elämään menemistä. Dumbledore toteaa hänen voivan itse päättää, jatkaako eteenpäin vai palatako, mutta jälleen Harry tarkastelee tilannetta Dumbledoren kautta.

”Mutta sinä tahdot, että minä menen takaisin?”

”Minusta tuntuu”, Dumbledore sanoi, ”että jos päätät mennä takaisin, hän [Voldemort] saattaa kohdata lopullisen loppunsa. En pysty lupaamaan sitä. Mutta sen minä tiedän, Harry, että sinun ei tarvitse pelätä tänne palaamista yhtä paljon kuin hänen.”

Harry vilkaisi taas sitä vereslihasen näköistä jotakin, joka vapisi ja kakoi varjoissa tuolin takana.

”Älä sääli kuolleita, Harry. Sääli eläviä, ja varsinkin niitä, jotka elävät ilman rakkautta. Palaamalla voit ehkä huolehtia, että harvempi sielu runneltu, harvempi perhe repeytyy. Jos se tuntuu sinusta arvokkaalta tavoitteelta, me hyvästelemme toisemme toistaiseksi.”

Harry nyökkäsi ja huokaisi. Siitä paikasta lähteminen ei ollut likikään yhtä vaikeaa kuin käveleminen metsään oli ollut, mutta siellä oli kuitenkin lämmintä ja valoisa ja rauhallista, ja hän tiesi suunnistavansa takaisin kipuun ja menetyksen pelkoon. Hän nousi ylös ja Dumbledore nousi myös ja he katsoivat pitkään toisiaan silmiin.

Vauvanräpäle paljastuu Voldemortin tuonpuoleiseksi ilmentymäksi, johon Harryn apu ei Dumbledoren mukaan enää ulotu. Viittaako runneltu pieni alaston vauva Voldemortin henkisen kehityksen tilaan? Miksi Harryn kyky rakastaa loppuu Voldemortin kohdalla? Eikö Voldemort ole juuri yksi niistä, jotka elävät ilman rakkautta? Harry palaa elämään, kipuun ja menetyksen pelkoon jatkamaan tehtäväänsä luottaen edelleen Dumbledoren ymmärrykseen. Harry kysyy vielä lopuksi Dumbledorelta:

”Kerro vielä yksi asia”, Harry sanoi. ”Onko tämä todellista? Vai onko tämä tapahtunut minun oman pääni sisässä?”

Dumbledore hymyili hänelle leveästi ja hänen äänensä kuulosti Harryn korvissa lujalta ja vahvalta, vaikka kirkas usva lankesikin taas ja sumensi hänen hahmonsaa.

”Totta kai tämä tapahtuu sinun päässäsi, Harry, mutta minkä kumman takia se silloin olisi epätodellista?” (KV 787-788)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini (luku 3.1) analyysin (luku 4) pohjalta. Ensimmäiset kaksi kysymystäni, *miten Harry tuottaa kokemuksen itsestään ja mikä on toisen merkitys tässä*, liittyvät mielen rakentumiseen eli luonteenkasvuun. Hollandin mukaan luonne psykoanalyttisesti ymmärrettynä viittaa yksilön persoonalliseen tapaan käyttäytyä ja käsitellä sisäistä ja ulkoista todellisuutta. Keskeistä on tavanomaisuus (habitual). Ihminen joutuu kaiken aikaa käsittelemään kilpailevia tarpeita toistuvien halujen sekä ulkoisen todellisuuden välillä. Personallisuus (character) on tavanomaista suhtautumista tähän. (Holland, 1990, 66.) Harry tuottaa kokemuksen itsestään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ensin jästisukulaistensa kautta, sittemmin velhotodellisuuden odotusten kehyksissä. Kokeemus itsestä ja maailmasta on varsinkin alussa voimakkaasti pilkkoutunut erilaisiin dikotomioihin, kuten jästi – velho, hyvä – paha, mielikuvitusuni – todellisuus. Tarinan edetessä hänen kokemusmaailmassaan tapahtuu kuitenkin myös erilaisten todellisuuden tulkintakehysten murtumista, yhteensovittamista ja uudelleenkoostamista, mikä tulkintani mukaan saa hänessä aikaan kasvua.

On tilanteita ja tunteita, jotka saavat Harryn kysymään neuvoa ja hakemaan turvaa aikuisista. Aikuisten kasvattajien lisäksi vertaisryhmän palautteella on suuri merkitys itsekokemuksen rakentumisessa. Identiteettiteema (luku 3.4) rakentuu keskeisten minuutta rakentavien kysymysten varaan. Kysymyksiin liittyvä palaute, vastausten keskeneräisyys ja vaihtelevuus synnyttää persoonallisia tapoja suojata mieltä. Dursleyn perheessä kysyminen on kiellettyä ja aiheuttaa torjuntaa, minkä myötä Harry oppii siirtämään suuret mieltä vaivaavat kysymykset syrjään ainakin valveilla ollessaan. Velhomaailmassa Harry alkaa saada uudelleen herääviin kysymyksiinsä vastauksia, jotka osoittautuvat usein kuitenkin vaillinaisiksi ja keskeneräisiksi. Kysymyksiä seuraavat kasvatukselliset keskustelut suuntautuvat useimmiten toimintaan ja Voldemortin voittamiseen itseymmärryksen ja persoonallisuuden kasvun sijaan. Harry oppii näin torjumaan tunteitaan ja keskittymään toimintaan. Tämä ei ole sinänsä lainkaan yllättävää, kun ajattelee, että kyseessä on nuorten fantasiakirjallisuus, ja päähenkilö on kouluikäinen, alle 17-vuotias seikkailusankari. Tunteiden torjuminen täysin ei kuitenkaan ole mahdollista. Tiedostamattomat tarpeet ja tunteet tulevat tietoisuuteen voimakkaina kehollisina kokemuksina muun muassa unissa ja muina herkkinä hetkinä. Niiden sietämiseen Harry vain harvoin hakee tai saa tukea.

Huolimatta aineiston rajallisuudesta kokemuksen tutkimisen suhteen, tarkastelen Harryn itsekokemuksen rakentumista vielä psykodynaamisten teorioiden keskeisten kehitystehtävien kautta. Varhaislapsuuden 0-3v. psyykkisenä kehitystehtävänä on yksilöityminen. Siihen liittyvät keskeiset minuutta rakentavat kysymykset ovat: *Olenko olemassa?* ja *Saanko olla olemassa?* (Latomaa, 2014.) Kari Kurkelan mukaan vanhemman katse kertoo lapselle, että hän on olemassa (Kurkela, 1993). Harry on ollut vanhempiensa rakastavassa hoivassa elämänsä ensimmäisen vuoden. Hän ei itse muista vanhempiaan, mutta saa myöhemmin kuulla Dumbledorelta, että äidin rakkaus on suoja hänen ihoonsa. Vaikka Harry ei muista kokemaansa hoivaa, hän kantaa sitä kehossaan. Jari Sinkkosen sanoin terveen itsetunnon koti on rakastetussa kehossa (Sinkkonen, 2013). Edelleen Kurkela toteaa Winnicotia seuraten, että persoonallisessa itsen integroitumisessa ”ihosta tulee minän ja ei-minän raja, psyyke on herännyt eloon soomassa, ja yksilöllinen psykosomaattinen elämä on syntynyt”. Tuo psykosomaattinen olemassaolon kokeminen edellyttää itsen heijastumista toisen kasvoista kuin peilistä. (Kurkela, 2004.)

Nähdyksi ja omassa kehossa hoidetuksi tuleminen ovat siis edellytyksiä psykologisen kokemusmaailman syntymiselle. Itsetunto ja suhde omaan kehoon perustuu pohjimmiltaan tähän varhaisen kehityksen aikaan. Harryn suhde omaan kehoon jää pitkälti arvoitukseksi. Hän pitää ulkonäössään vain otsansa salama-arvesta. Kehollisia tuntemuksia ei juurikaan kuvata lukuun ottamatta valtavaan psyykkiseen stressiin liittyvää oksettavaa oloa. Ajattelen, että kokemus oksettavuudesta on psykosomaattista oireilua, jonka psykologinen tunnetason merkitys on tiedostamaton. Kokemus oman olemassaolon oikeutuksesta on vaihdellen torjutuksi ja hyväksytyksi tulemistä. Jästikehyksessä Harry on yksin, ilman tukea antavan toisen läsnäoloa. Mieltä rakentavan vuorovaikutuksen puuttuminen on altistanut kiusattua ja laiminlyötyä orpopoikaa häpeän ja nöyryytyksen kokemiselle (Sinkkonen, 2008).

Psyykkinen kasvu edellyttää valmiuksia selvitä häpeän kokemuksista. Siinä Harrya auttaa ennen kaikkea vertaistuki Tylypahkassa. Hänen lähimmät ystävänsä Ron ja Hermione ovat ystäviä, jotka eivät hylkää Harrya noloissakaan tilanteissa. Velhokehyksessä Harry kokee ristiriitaa itseensä kohdistuvien valtavien odotusten ja koetun itsensä osaavuuden ja osallisuuden suhteen. Urheilussa menestyminen, uudet ystävät ja aikuisten tuki Tylypahkassa antavat kuitenkin Harrylle rohkeutta pitää puoliaan. Sinkkosen (2008, 76) mukaan Harrylla on liian paljon vastuuta, liikaa avoimia kysymyksiä ja liian aukkoinen menneisyys, jotta hän voisi tarkastella itseään ulkopuolisen silmin ja parhaassa tapauksessa jopa hymyillä

omalle itselleen. Harryn suhde itseen tuntuu jäävän torjuttujen tunteiden taakse tiedostamattomaan.

Leikki-ikä dyadisessa 3-4v. kehitystehtävässä tulisi ratkaista kysymys: *Kelpaanko minä (toiselle)?* Myöhemmässä leikki-ikässä triadiseen (monenväliseen) 4-7v. kehitystehtävään liittyvä kysymys on: *Teenkö, ajattelenko oikein (suhteessa toisiin)?* Tähän liittyy oidipaalinen kehitysvaihe ja varhainen sukupuoli-identiteetin kehittyminen. Kouluiän kehitystehtävä on sosiaalisuuden, ruumiin, käden, ja ajattelun taitojen kehittyminen. Keskeinen kysymys on silloin: *osaanko minä?* (Latomaa, 2014.) Oidipaalivaihe viittaa teoriaan lapsen toiveesta valloittaa vastakkaista sukupuolta oleva vanhempi itselleen ja samalla syrjäyttää samaa sukupuolta oleva vanhempi pois tieltä. Lapsen kokema kilpailu isän kanssa äidistä rakkausobjektina päättyy pienuuden ja ulkopuolisuuden kokemukseen, kun lapsi ymmärtää olevansa auttamattomasti vanhempiansa suhteen ulkopuolella. (Sinkkonen, 2008.) Sinkkonen mukaan Harryn oidipaalinen vaihe ja seksuaalinen kehitys on häivytetty taitavasti ns. latenssi-ikäiselle lukijalle suunnatussa kirjasarjassa. ”Hyvät vanhemmat ovat kuolleet, (– –) vainajat ovat lakanneet olemasta sukupuolisia olentoja, joten siitä puolesta ei tarvitse välittää mitään. Sijaisvanhemmat taas ovat niin vastenmielisiä, että heidän mahdollinen seksuaalisuutensa ei voisi vähempää kiinnostaa.” (Sinkkonen, 2008, 71-73.)

Myös Nikolajeva ottaa kantaa Harryn kehityksen kuvaukseen: seksuaalinen herääminen on sovinnaisen lastenkirjallisuuden tyyliin häivytetty kokonaan, ja Harry on seksuaalisesti pysyvästi esipuberteettinen. Hermione on auttaja, seuralainen ja uskottu kanssataistelija. Chohon ihastuminen taas on romanttiselle sankarille tyypillistä kauniin ja eksoottisen naisen palvontaa. Chon osoittaessa kiinnostustaan Harry pakenee Hermionen turvalliseen suojaan. Ginny taas on romanttinen unelma, joka uhrataan suuren tehtävän vuoksi. Nikolajevan mukaan kriitikot, jotka näkevät Potterissa persoonallisuuden kehitystä ovat sortuneet toiveajatteluun. Harry ei kohtaa mitään murrosikään liittyviä ongelmia, kun hän on liian kiireinen maailmanpelastusoperaatiossaan. Harryn ikä kyllä lisääntyy joka vuosi, mutta hänen tunne-elämässään ei tapahdu kehitystä. Voiko romanttiselta sankarilta odottaakaan psykologista uskottavuutta? Juonenkuljetus on tärkeämpää kuin luonteenkasvu, ja kirjat ovat toimintasuuntautuneita enemmän kuin persoonallisuusorientoituneita. Kun Harryn sanotaan olevan peloissaan tai yksinäinen, kyse on Nikolajevan mukaan enemmän kertojan toteamuksista kuin mielentilojen ilmauksesta. Tällainen kerronnan tapa ei mahdollista pääsyä henkilöihahmon mieleen. Loppujen lopuksi kirjat kertovat Harryn kautta enemmän

Voldemortin ja Severuksen mielen sisällöistä kuin hänen omasta mielestään. (Nikolajeva, 2010, 22-23.)

Siljanderin mukaan luonteenkasvatuksessa keskeistä on itsenäiseksi subjektiksi tuleminen sekä kyky ja tahto määrittää omaa suhdetta ympäröivän yhteiskunnan arvoihin ja toimintatapoihin. Onko pimeyden velhon voittamiseen tähtäävä kasvatus kasvatusta kohti itsenäistä subjektiutta? Kolmas tutkimuskysymyksenäni oli: *muovaako Harry oman toimintansa ja tilanteensa päämääriensä mukaiseksi, vai toimiiko suhde päinvastoin, jolloin tilanne puolestaan edellyttää Harrylta tietynlaista toimintaa?* Voldemortin kukistaminen on hallitseva Harryn toimintaa ohjaava päämäärä, ulkoa annettu. Harry sisäistää sen tehokkaasti eli sopeutuu tilanteeseen, eikä henkilökohtaisia päämääriä ole. Tyttöihin liittyvät ihastumiset ovat henkilökohtaisinta, mitä Harrylla on. Ne on kuitenkin sysättävä syrjään suuren tehtävän edessä. Harryn messiaaninen itsekokemus näyttää todella palvelevan velhoyhteisön tarpeita, mikä tukee Goffmanin ajatusta itsen käsitteestä yhteisöä koossa pitävänä modernina myyttinä.

Situaation käsite viittaa Goffmaniin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen todellisuuteen. Harryn kohdalla tilanteen tulkinta johtaa lopulta itsensä uhraamiseen. Uhrautuminen ja sankaruus heitetään identiteettinsä suhteen vielä hahmottomattoman pojan harteille kyselemättä, mitä hän siitä pitää. Tällä ulkoapäin annetulla identiteetillä olen kuullut myös selitettävän Harryn viehätysvoimaa lapsilukijoiden keskuudessa. Jos on, kuten Sharp ehdottaa, että nyky-päivän lapsen on lähes mahdotonta tutkia itseään ja rakentaa identiteettiään vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tuntunee helpottavalta kuulla oman itsen tehtävä ja merkitys tässä maailmassa ulkopuolisten suusta? Theodor Adornon radiopuheessa korostuu sosiaalisen tilanteen tuottama paine yksilön toiminnanohjaukseen: ”Sillä paineella, jonka hallitseva yleisyys kohdistaa kaikkeen erityiseen, kuten yksittäisiin ihmisiin ja instituutioihin, on taipumus murskata tämä erityinen ja yksityinen, samoin kuin niiden vastarinta. Identiteettinsä ja vastarintakykynsä myötä ihmiset menettävät kuitenkin myös ne ominaisuudet, joiden avulla he pystyisivät vastustamaan sitä, mikä jonakin päivänä ehkä jälleen houkuttelee julmuuteen.” (Adorno, 1966, 231.)

Harryn kohdalla tilanteen tulkinta johtaa toisiin kohdistuvan julmuuden sijaan antautumiseen itse väkivallan kohteeksi. Tuollainen uhrautuminen ei voine koskaan olla omien päämäärien mukaista, niin vahvasti se kuvastaa itsensä ja omien tunteiden kieltäymystä. Toisaalta Harrylla on kyky vastustaa Dumbledoren näkemyksen kanssa kilpailevia houkutuk-

sia, joita esimerkiksi taikaministeriön valtaapitävät tarjoavat hänelle. Velhoyhteisön julkinen todellisuus saavuttaa kirjasarjan loppuvaiheilla sota-ajan propagandamittasuhteet, ja Harryn osaksi jää puolustautuminen julkisia valheita vastaan. Harryn jatkuva kokemus torjutuksi tulemisesta on ehkä myös vahvistanut hänessä kykyä olla marginaalisessa roolissa valtayhteisön suhteen ja kykenevä pitämään kantansa asioissa, joihin hän uskoo – vaikka uskon perusta olisikin kiinnittynyt Dumbledoreen.

Pedagogisen kasvun näkökulmasta Harryn ja Dumbledoren suhteen tarkastelu on ollut antoisaa. Onko Dumbledore psyykkisesti aikuinen ja pedagogisesti vastuullinen kasvattaja? Kasvattajassa psyykinen aikuisuus voisi nähdäkseni ilmetä vaikka siinä, että hän ei koe lapsen ja nuoren tarvitsevuutta uhkaksi itselleen; hän tuntee oman mielensä puolustusmekanismit, ei provosoidu, torju tai puolustaudu lapsen tarvitsevuuden, esimerkiksi kysymisen, äärellä. Tällainen aikuinen Dumbledore on. Toisaalta psyykkiseen aikuisuuteen kuuluu myös kyky erottaa itse ja omat tunteet toisesta ja toisen tunteista. Erottiko Dumbledore, missä menee hänen ja Harryn välinen raja? Dumbledore kyllä kuunteli Harryn kysymyksiä ja vastasi niihin lämpimästi ja suurella intensiteetillä. Nähdäkseni nuo kysymykset kuitenkin viestivät ennen kaikkea niitä oletuksia, joita Harry ajatteli Dumbledoren hänestä toivoavan. Jos voimme luottaa kasvattajan viisauteen ja oikeamielisyyteen, voisi ajatella, että juuri näin on hyvä. Mutta jos on epäilyksiä kasvattajan piiloisista tarkoitusteristä, kuten jokaisen inhimillisen kasvattajan kohdalla on syytä jossain määrin olla, kasvattajan vallankäyttöä on tarpeen tarkastella kriittisesti.

Kysyin neljänneksi, *onko itsen käsite psykologista todellisuutta vai moderni myytti, joka pitää yhteiskuntaa kasassa*. Psykiatri ja psykoanalyttikko Veikko Tähkän näkemys itsestä on psykologista todellisuutta. Hänen mukaansa mielen rakentuminen on itsekokemuksen kehittymistä eli inhimillisen subjektiviteetin muodostumista, ja sitä luonnehtii pyrkimys integraatioon. (Tähkä, 2001.) Tähkä puhuu *itsekokemuksen* ylläpitämisestä ja suojaamisesta – Goffman taas *itsemäärittelyn* säilyttämisestä. Ajattelen, että persoonallisuus mielen puolustusmekanismeineen syntyy suojaamaan psyykkistä itsekokemusta. Jokapäiväisen vuorovaikutuksen rituaalinomaisuus taas pyrkii goffmanilaisittain säilyttämään sosiaalisesti tuotettua omaa ja toisen itsemäärittelyä, jonka päämääränä on pitää yhteisö kasassa. Itsekokemuksessa korostuu kehollinen subjektiivinen elämys siinä missä itsemäärittelyssä toiminta sosiaalisissa tilanteissa. Kumpikaan näkökulma ei kykene selittämään pois toista ulottuvuutta. Mielekkäämpää on pohtia näiden välisiä vuorovaikutussuhteita.

Harryn ja Dumbledoren viimeinen keskustelunaihe päänsisäisten asioiden ja todellisuuden välisestä suhteesta on kiehtova ja kuvastaa kokemusta, joka syntyy kun ihminen pohtii persoonallisen sisäisen maailmansa suhdetta ulkoiseen vuorovaikutuksen todellisuuteen. Todellisuuden käsittekin pitää sisällään toisaalta subjektiivisen kokemuksen todellisuudesta ja toisaalta todellisuuden määrittelyn taustalla olevan kielellisyyden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen. Ranskalainen Jacques Lacan (1901-1981) tulee psykoanalyysissään yllättävän lähelle Goffmanin sosiologiaa. Lacan toi psykoanalyysin kielellisen kulttuurin tutkimiseen. Hän vastustaa ajatusta egosta, vapaasta tahdosta tai autonomisesta minuudesta. Kaikki nämä ovat Lacanille kulttuuriin sopeutumista, ja totuus on, että yksilö on etäännytetty kielestä, kulttuurista ja ylipäätään toisesta. Nämä ovat rakentaneet yksilön oman tiedostamattoman, joka on vastakkain tietoisien egon kanssa. Lacanilainen teoria ei anna mitään sijaa vapaalle assosiaatiolle; hänen ja ranskalaisten Barthesin, Foucaultin ja Derridan näkemyksen mukaan kieli on aktiivinen, autonominen systeemi ja puhuja taas passiivinen kielen käyttäjä. (Holland, 1990, 46.)

Herää kysymys, että jos autonomia luovutetaan kielelle tai muulle itsen ulkopuolisena nähdylle instituutiolle, kuka kantaa vastuun yksittäisen ihmisen toiminnasta? Tarvimmeko enää kasvatusta ja kasvattajia, kun valta ja vastuu ihmisen toiminnasta on etäännytetty hänestä itsestään? Kuinka on mahdollista vaikuttaa sosiaalisen todellisuuden yksilöä muokkaaviin rakenteisiin, jos yksilön osana on vain sopeutua? Hollandin mukaan ihmissubjektin käsitteen purkaminen johtaa siihen, ettei voida puhua identiteetistä (eli itsestä). Se ei kuitenkaan todista, ettei identiteettiä olisi olemassa, vain sen, että ihminen on päättänyt olla näkemättä sitä. (Holland, 1990, 69.) Voiko itsen psykologisen olemassolon kieltäminen olla defenssi, jonka myötä kieltäydytään ottamasta vastuuta omasta tunne-elämästä ja toiminnasta? Vai onko se vain toteamus ihmisen vähäisistä vaikuttamisen mahdollisuuksista enemmistödiktatuurin periaatteella toimivissa yhteisöissä?

Käsitys ihmisyksilön kyvystä ja pyrkimyksestä psyykkiseen autonomiaan on minusta ratkaisevin ero psykoanalyttisessa ja goffmanilaisessa itsen käsitteen määrittelyssä. Goffmanin näkemyksessä itse on vierasmääräytynyt ja kohtalaisen kyvytön autonomiseen toiminnanohjaukseen. Vierasmääräytyneisyys on epäilemättä usein totta jokaisen ihmisen kohdalla, mutta ajattelen silti, että kasvatuksen tehtävä on saada kasvatettavassa aikaan psyykkistä kasvua kohti yhä suurempaa autonomiaa, mikä merkitsee samalla vierasmääräytyneisyyden vähenemistä. Ilman uskoa ihmisen kykyyn kantaa vastuuta omasta vapaudestaan

kasvatus lienee turhaa. Ellei sitten tarkoituksena ole pelkkä ulkoiseen kontrolliin sopeuttaminen, mikä alkaa kuulostaa uhkaavasti Auschwitzin katastrofilta.

Sosiaalinen minuus ja erilaiset toisten määrittämät roolit kuvaavat Harryn kasvua paremmin kuin identiteettikehitys. Harry pyrkii tulkitsemaan sosiaalisen todellisuuden kulttuurisia kehyksiä Dumbledoren puolikuulasien kautta. Liittyminen Dumbledoreen, Rohkelikkoihin, Weasleyn perheeseen, Feeniksin kiltaan taistelussa pimeyden velhoa vastaan – ja rakkaudellinen lojaalius näitä sidosryhmiä kohtaan säilyy loppuun asti. Sijaisperhe ja jästimaailma jää vieraaksi ja etäiseksi. Suhde Kalkarokseen provosoi Harryssa myös negatiivisia tunteita ja tuo lisäsävyjä mielikuviin itsestä ja sankarillisista edesmenneistä vanhemmista. Erilaiset voimakkaat keholliset kokemukset murtavat ja muokkaavat Harryn todellisuudentajua. Silti Harry tukeutuu todellisuuden määrittelyssä enemmän kasvattajiensa ajatuksiin kuin omiin kokemuksiinsa.

6 TUTKIELMAN ARVIOINTIA

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksentekoprosessiani tutkimusongelmien asettamisesta ja aineiston valinnasta lähtien. Pohdin kaunokirjallisen aineiston erityisluonnetta uskottavuusnäkökulmasta. Arvioin lähdekirjallisuuden suhteen tekemiäni valintoja. Tarkastelen subjektiivisuuden ja objektiivisuuden mahdollisuutta niin kasvatustieteen, psykoanalyysin kuin Goffmaninkin kontekstissa. Käsitelen hiukan myös sitä kritiikkiä, jota psykoanalyysin ja Goffmanin tieteellisyyttä kohtaan on esitetty. Esitän myös muutamia mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Johdannossa jäsenisin kasvatuksen kolmeen toisiinsa kietoutuvaan perustehtävään: sivistys, sosialisatio- ja identiteettitehtävä. Toisaalta erottelin sivistysprosessista oppimisen, sosialisatian ja kasvun ulottuvuudet. Olen käyttänyt synonyymisinä käsitteitä mielen, itsen, identiteetin ja minuuden rakentuminen, persoonallisuuden kasvu ja luonteenkasvu. Käsitteiden moninaisuus ja rinnakkaisuus osoittavat, että tutkimassani ilmiössä sekoittuvat monet eri teoriaperinteistä nousevat intressit. Kasvatuksen tehtävien ja kasvuprosessin piirteiden erittely on auttanut minua kohdistamaan huomioni kasvatuksen haluamiini korostuksiin, mutta lopulta joudun kuitenkin toteamaan, että aiemmin erottelemani asiat eivät yksiselitteisesti erotu toisistaan.

Tutkimusongelmani nousivat luokanopettajakoulutuksen herättämien kysymysten pohjalta. Opintojeni loppuvaiheessa huomasin palaavani aivan opintojen alkuvaiheen teemoihin kasvatuksen peruskysymysten äärelle. Timo Latomaan jäsenitys (luku 2.3) mielen rakentumisesta sivistysprosessina, jolla on kolme eriluontoista ulottuvuutta, auttoi minua käsitteellistämään ensimmäiset tutkimuskysymykseni. Oppimisen ja sosialisatian erottaminen psyykkisestä kasvusta oli keskeinen erottelu aiheenrajamisen kannalta. Halusin lisätä itseymmärrystäni kasvattajana tutkimalla kasvatettavan kasvuprosessin ja kasvattajan toiminnan välistä suhdetta. Tämä tarkoitti käytännössä perehtymistä pedagogisen tarvitsevuuden ja pedagogisen kohtaamisen käsitteisiin. Pedagogisen toiminnan teoria yhdistyi tässä psykoanalyttisen psykologian tarvitsevuuden käsitteeseen, ja näin psykoanalyttinen psykologia valikoitui tutkimuksen taustateoriaksi.

Aineistoon tutustuminen siirsi kuitenkin pian huomioni kasvattajan toimintaan ja Schleiermacherin esittämään kasvatuksen teorian peruskysymykseen: Mitä vanhempi sukupolvi oikeastaan haluaa nuoremasta? Alkoi näyttää siltä, että Harryn kasvu on enemmän sosiaalistumista ja sopeutumista muiden odotuksiin kuin itseymmärryksen ja psyykkisen au-

tonomian lisääntymistä. Tässä vaiheessa koin tarvitsevani toisen näkökulman teoreettiseen viitekehukseeni. Sosiologinen tarkastelukulma psykologisen rinnalle löytyi Erving Goffmanin vuorovaikutusjärjestyksestä, ja valitsin analyysimetodiksi tähän perustuvan kehysanalyysin. Metodisen valinnan vahvistava löytö oli Anna-Maija Puroilan esitys kehysanalyysin soveltamisesta subjektin rakentumisen analyysissä. Siinä on mielekäs teoreettisesti ja metodisesti perusteltu kosketuspinta Freudille ja Goffmanille. Tosin olen tyytynyt tämän tutkimuksen puitteissa nojaamaan Freudin ja Goffmanin alkuperäisteoksia enemmän heidän tulkitsijoidensa kirjoituksiin. Perusteluna tälle on ensinnäkin metodologisen tarkastelun vähäisyys alkuperäislähteissä. Lisäksi ajattelen, että olennaisempaa kuin tiukka pitäytyminen Freudin ja Goffmanin ajatuksissa on heidän ajatustyönsä anti myöhemmälle tutkimukselle. Omien tutkimusongelmieni tarkastelu edellytti väistämättä monien erilaisten näkökulmien yhteensovittamista, ja hyödynsin siinä Freudin ja Goffmanin tekstejä ja niistä tehtyjä tulkintoja pedagogisella intentiolla omalla tavallani. Jatkotutkimusta ajatellen pitäisin kyllä mielekkäänä perehtyä vielä tarkemmin alkuperäisteoksiin niin, että voisin muodostaa niistä oman tulkintani ilman välittäjiä.

Harry Potter -kirjasarjan valinta aineistoksi nousi koulutukseni taide- ja taitopainotteisuudesta. Lasten ja nuorten kaunokirjallisuudessa yhdistyy taide ja pedagogiikka informaalin kasvatuksen alueella. Päähenkilö on iältään peruskouluikäinen ja kirjojen keskeinen tapahtumaympäristö on koulu opettajineen, mikä teki aineistosta minun näkökulmastani erityisen kiinnostavan. Kirjasarjan valtava suosio niin vapaa-ajanlukijoiden kuin tutkijoidenkin keskuudessa vahvisti käsitystäni aineiston merkittävydestä. Koska kyseessä on tunnettu kaunokirjallinen teos, on lukijan halutessaan mahdollista vertailla omaa lukukokemustaan tekemiini havaintoihin ja tulkintoihin. Aineiston yli 4000 sivun laajuus toi suuria haasteita analysoitavien kohtien rajaamiseen, ja tiedostan oman subjektiivisuuteni näkyvän tässä ilmiselvänä. Olisi ehkä ollut järkevää rajata tarkastelu kapeammin vaikkapa yhteen kirjasarjan seitsemästä osasta, mutta koin, etten olisi silloin saanut riittävästi näkökulmaa tutkimuskysymyksiini. Luonteenkasvu ja -kasvatus on hidas ja jatkuva prosessi, jonka luonnehdinta yksittäisten vuorovaikutustilanteiden perusteella on mahdotonta.

Kaunokirjallinen aineisto on siinä mielessä selkeä, että se alkaa jostakin ja päättyy johonkin. Lisäksi seitsenosainen kirjasarja on juonennettu päättymään suureen loppuratkaisuun, joka päähenkilön kasvun näkökulmasta voi lopettaa jonkun prosessin, mutta jättää täysin avoimeksi toisen. Harrin ja Dumbledoren välinen kasvatussuhde tuli päätökseensä, mutta Harrin psyykkisen autonomian kasvu jäi kesken (näin toki jo siksi, kun kyseessä on 17-

vuotias poika). Lähtökohtani oli tutkia Harrya ikään kuin tämä olisi todellinen elävä ihminen. En ollut kiinnostunut kirjailija Joanne Rowlingin mielestä, vaan ajattelin kaunokirjallisen aineiston heijastavan yksilöä laajempaa sosiaalista todellisuutta ja jaettua kulttuurista ymmärrystä. Epäilemättä jostain tällaisesta on kyse, kun niin lukemattomat ihmiset ovat ottaneet Rowlingin mielen tuotoksen vastaan, ja tarina on resonoinut heidän mielissään ja liikuttanut ihmisiä. Kuitenkin olen mielessäni joutunut pohtimaan myös Rowlingin henkilökohtaisia lähtökohtia. Tietyissä mielessä Harryn tarina on Rowlingin suuri fantasia, jossa hän käsittelee omia traumojaan ja pyrkii löytämään totuuden rakkaudesta ja viattomuudesta. Ei tämä tietysti tee aineiston antia tyhjäksi minunkaan näkökulmastani. Ehkä juuri ymmärrys siitä, että Rowling kirjoittaa itsestään, mutta kohtaa samalla toisen, lukijansa, on keskeistä aiheeni ymmärtämisessä.

Tieteenfilosofi Thomas Kuhn (1922-1996) nimesi 1960-luvulla ”tiedeyhteisön kunakin ajan hetkenä hyväksymien menetelmien, ongelmakentän ja ratkaisujen standardien” lähteen *paradigmaksi* (Kuhn, 1994, 115). Tiedeyhteisössä vallitseva paradigma siis määrittelee teoriassaan tutkittavan todellisuuden, säätelee metodologiaa ja esittelee legitiimit tutkimusongelmat. Paradigman muutos tarkoittaa tieteellistä vallankumousta, jonka myötä tieteentekijän tutkima todellisuus muuttuu, vaikka maailma sinänsä ei muutu. Kuhnin mukaan ajatus tieteellisestä objektiivisuudesta on ongelmallinen, sillä ei ole teorioista riippumatonta tapaa määritellä todellisuutta. (Kuhn, 1994.) Kasvatustieteen professori Pauli Siljanderin (2002, 72) mukaan ihmistieteissä kohdesidonaisuus ja historiallisuus ovat objektiivisuuden perusehtoja, eikä objektiivisuus edellytä yleispätevyyttä – tärkeätä on, että kohteesta esitettävä tieto tekee oikeutta kohteelleen. Olenko tehnyt oikeutta kasvatukselle tutkimuskohteena tutkimalla kaunokirjallista kasvatustodellisuutta Freudin ja Goffmanin teorioiden valossa? Tarkastelen tätä kysymystä vielä luvun seitsemän pohdinnassa.

Norman Hollandin (1990) mukaan psykoanalyysin keskeisin oivallus on, että itse – tietoisesti ja tiedostamatta – on mukana kaikessa mitä teemme aina rakastamisesta tieteen tekemiseen. Ei ole olemassa objektiivista näkemystä asioihin, vaan objektiivisuus on enimmäillään tiettyjen yhteisten periaatteiden noudattamista ajattelussa niin, että persoonalliset ”oi-ku” olisivat minimissään. (Holland, 1990, 4.) Toisen ymmärtäminen on siis mahdollista ainoastaan oman subjektiivisuuden mahdollisimman informatiivisen hyödyntämisen avulla (Tähkä, 2001). Kun tutkin kirjan henkilöä, tutkin häntä oman subjektiivisuuteni kautta. Psykoanalyttinen intentioni on ymmärtää henkilöahmoa paremmin kuin henkilö itse ymmärtää itseään, mikä käytännössä kuitenkin tarkoittaa päämäärää oman itseymmärryk-

seni lisääntymisestä. Mitäpä fiktiivinen kirjan henkilö tekisikään minun häntä koskevilla tulkinnollani? Sen sijaan olisi kyllä mielenkiintoista tietää, mitä kirjailija Joanne Rowling ajattelisi tästä tutkimuksesta.

Puroila sijoittaa Goffmanin ontologisen lähestymistavan positivismiin ja konstruktivismiin ”kultaiselle keskitielle”; on olemassa jossain määrin objektiivinen yksilöllisistä intentioista riippumaton todellisuus (primäärit kehykset), mutta myös subjektiiviset kokemukset ja sosiaalisen todellisuuden moniulotteisuus on totta (kehysten muunnokset). (Puroila, 2002, 120-122.) Merkityksen käsitteen tarkastelu havainnollistaa Freudin ja Goffmanin kiinnostuksenkohteiden – ja samalla subjektiivisen ja objektiivisen – suhdetta. Siljander ja Karjalainen (1991, 377-378) totesivat aikanaan, että ymmärtämään pyrkivässä tutkimuksessa merkityksen käsitteelle on annettu Wilhelm Diltheyn merkityskonseptioon nojaten subjektiivisuuden leima: ”merkitys on jotakin yksilöpsykologista, tiedostavan subjektin kokemaa tai konstruoimaa, sisäistä ja tajunnallista”. Goffmanin teoretisoinnissa merkityksen käsite laajentuu yksilöpuolisen subjektiivisena käsitteenä ymmärretystä myös objektiiviselle tasolle – kulttuuriset kehykset ovat kuin objektiivisiä merkityksiä, jotka luovat perustan subjektiivisten merkitysten muodostumiselle. (Puroila, 2002, 139-140).

Psykoanalyysin (luonnon)tieteellisyydestä ollaan montaa mieltä; osa pitää sitä hermeneuttisena systeeminä, jolla tulkitaan kieltä. Toisille se on metapsykologiaa. Itse ajattelen, että psykoanalyysin tiedeluonne edellyttää ymmärtävää lähestymistapaa, jossa luonnontieteellisellä mittaamisella ei ole ainakaan ensisijaa. Latomaan mukaan ymmärtävässä psykologisessa tutkimuksessa luotettavien tulkintojen tekeminen edellyttää tutkittavien kirjan henkilöiden kokemuksen tutkimisen suhteen riittävää aineistoa niin, että psykologisen tulkinnan voi todella perustella aineistolla. Muussa tapauksessa tulkinta saattaa kertoa enemmän tulkitsijan omasta mielestä, kokemusmaailmasta tai tulkintateoriasta. (Latomaa 2000, 235.) Harry Potterin kokemuksen tutkiminen osoittautui ongelmalliseksi ainakin, jos ajatellaan kuten Nikolajeva, että Rowlingin kerronnan tapa ei mahdollista pääsyä henkilön mieleen. Harryn mielen rakentumisen tarkastelu psykodynaamisten kehitysteorioiden valossa saattoi olla turhan kaavamainen ja tulkintateoriaan kiinnittynyt. Minuutta rakentavien kysymysten esilletuominen auttoi kuitenkin hahmottamaan kasvatussuhteeseen liittyvää kasvatettavan tarvitsevuutta, joka on eräs tämän tutkimukseni hypoteeseista.

Myös Goffmanin teoreettisesta relevanssista ollaan montaa mieltä. Jotkut pitävät häntä ennemmin esseistinä kuin systemaattisen teorian rakentajana. Robin Williams (1988) listaa

Goffmanin työn metodologian haavoittuvuuden piirteiksi kolme asiaa, joita kriitikot käyttävät aseenaan: aiheenvalintojen ja aiheenkehittelyn näennäinen sattumanvaraisuus, käsitteenmäärittelyn huolettomuus sekä datan keräämisen, käsittelyn ja käytön ongelmat (systemaattisuuden puute). Goffman ei kiistä teoretisointinsa väljää spekulatiivisuutta, ja hän luonnehtiikin työtään enemmän erilaisten vaihtoehtojen kartoittamiseksi kuin totuudenjulistukseksi. Goffmanin käsitteenmäärittelyn huolettomuudessa kiinnitetään Williamsin mukaan huomiota kahteen seikkaan: käsitteiden epätarkkuuteen ja niiden omimiseen. Hän käyttää yleistajuisia käsitteitä omalla tavallaan, yhdistelee ja muokkaa niitä ja saman tien selittää niillä ilmiöitä eri tasoilla. Mutta: eivätkö sosiologiset löydöt olekin läpeensä jo aiemmin todellisuudesta tehtyjen tulkintojen uudelleentulkintaa ja käsitteenmäärittelyn päällekkäisyyksiä? Millä muulla sen piirissä tehtävässä tutkimuksessa voidaan operoida? (Williams, 1988, 69-74.) Itse ajattelen, että ehkä Goffman oli aikaansa edellä niin tutkimusintressiensä kuin käyttämänsä datankin suhteen. Hänen työskentelynsä kohdistuva kritiikki näyttää luovan kuvaa erityisen tarkkanäköisestä, kokeilevasta ja luovasta tutkijasta, joka ei liikoja piitannut tiedeyhteisöjen määrittämistä sovinnaisuusvaatimuksista.

Omassa työskentelyssäni haastavinta on ollut moneen suuntaan pyrkivän ajatteluprosessini jäsentäminen tutkimuksellisen rakenteen muotoon. Kasvatustieteellinen lähtökohta, kaunokirjallinen aineisto, psykoanalyttinen ja sosiologinen viitekehys – ja näiden pohjalta rakentuvat metodologiset valinnat – ovat yhteensovittamisessaan vaatineet suurta keskittymistä johtopäätösten tuottamiseksi. Olen saanut palkitsevia tuloksia, ja prosessi on herättänyt lukuisia uusia kysymyksiä. Kehysanalyysin soveltamisessa suurin oivallukseni oli yksilön mielessä tapahtuvan eri sosiaaliin konteksteihin kuuluvien tulkintakehysten yhteensovittamisen näkeminen psyykkisen kasvun mahdollisuutena. Yksilön subjektiivisen tajunnan suhde sosiaaliseen todellisuuteen on loputtoman kiinnostava tutkimusaihe. Jatkotutkimusta siitä olisi mielenkiintoista tehdä kartoittamalla edelleen Freudin ja Goffmanin tutkimusalueiden mahdollisia kohtaamispisteitä. Kaunokirjallisen aineiston mahdollisuudet pedagogisen tutkimuksen kohteena voisi myös olla mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

Olen tietoinen aineiston rajaamista, analysointia ja tulkintaa ohjanneesta subjektiivisuudestani, mutta ajattelen saaneeni kirjallisuudesta uskottavaa keskustelukontekstia tekemilleni johtopäätöksille. Erityisesti Nikolajevan valtakriittinen näkemys ohjasi työskentelyäni siinä määrin, että olen joutunut miettimään, värittikö hänen analyysinsä tuloksia jopa liikaa. Joka tapauksessa hänen kritiikkinsä auttoi minua syventämään lukukokemustani kriittisen pedagogiikan suuntaan. Lastenpsykiatri Jari Sinkkosen psyykkistä kasvua käsittelevä Pot-

ter-analyysi (2008) monipuolista tulkintaa. Ja pikkusiskoni kuvailema lukukokemus muistutti minua taas siitä, miten eri tavalla minäkin koin Harry Potterit niitä ensi kertaa lukiesani. Silloin ennen Dumbledore tuntui vain valtavan turvalliselta, Harryn kokema kipu ja kidutus hirvittävän epäoikeudenmukaiselta, Tylypahka lapsineen sympaattisen humoristiselta ja Voldemort kuolonsyöjineen hälyttävän uhkaavalta. Kalkaroskin oli vain kiusallisen ilkeä huolimatta merkillisestä yhteydestään Lily Potteriin. Oman reilun kymmenen vuoden takaisen lukukokemuksen muistaminen ja tarkastelu tämänhetkisten vertailukohtien rinnalla osoittaa gradun tekemisen myötä tapahtuneen kasvun, ja toisaalta ehkä myös jotain, jota olen menettänyt tutkimuksenteon myötä.

7 POHDINTA: Itsensä uhraaminen – sivistyksen mitta? Ja rakastamisen ongelma

Modernin pedagogiikan teoreetikot määrittelivät kasvatuksen päämääräksi sivistää *homo barbaruksesta homo humanus*. Ajatus barbariaa vastustavasta humanista kulttuuriolennotta on mielenkiintoinen lähtökohdiltaan. Humanistit katsoivat uuden ajan alussa pimeänä pitämänsä keskiajan taakse antiikin kirjallisuuteen, ja löysivät sieltä ihmis- ja sivistysihanteen tuonpuoleisuutta korostaneiden jumaluusoppien tilalle. Oxfordin yliopiston ylläpitämän kirjallisuussanakirjan mukaan antiikin kreikasta peräisin oleva sana *bárbaros* merkitsi alunperin henkilöä, joka ei puhunut kreikan kieltä. Sana laajeni myöhemmin merkitsemään ylipäätään sivistyksen ulkopuolella elävää muukalaista – julmaa, itsehillintään kykenemättömyyttä alkuasukasihmistä. Kreikkalainen matemaatikko Eratosthenes kritisoi jakoa kreikkalaisiin ja barbaareihin jo ennen ajanlaskun alkua. Hän ehdotti sen sijaan yksilön ominaisuuksiin perustuvaa jakoa hyviin ja pahoihin. (Oxford Companion to Classical Literature). Vaikka hyvän ja pahan käsitteet ovat näinä näennäisen kaiken suvaitsemisen aikoina tulenarkoja, jako hyviin ja pahoihin ihmisiin tuntuu istuvan tiukassa ihmisen ajattelussa. Onko pahuuden ulkoistaminen ja muukalaisvihamielisyys itseymmärryksen puutetta ja kyvyttömyyttä nähdä oman mielen puolustusmekanismien taustalla olevaa itsenkin taipumusta pahuuteen? Millaista maailmaa rakennamme tällaisella vastakkainasettelulla, jossa hyvien ja pahojen välillä ei ole muuta kosketuspintaa kuin toisen osapuolen eliminointi?

Modernissa yhteiskunnassa elämistä pidetään usein sivistyksen ehtona. Toisaalta tuo kulttuurinen ympäristö voi myös ajaa ihmisiä rationalisoitujen valheiden avulla mielettömyyksiin. Adorno nostaa Auschwitzista puhuessaan esille Freudin kulttuuria ja sosiologiaa koskevan oivalluksen, jonka mukaan sivilisaatio itsessään tuottaa oman sivilisaationvastaisen puolensa ja vahvistaa tätä edelleen (Adorno, 1966, 228). Myös Fromm kirjoittaa siitä, miten kulttuurin vaikutus ihmiseen ei ole pelkästään suotuisa. Materiaalisen tuotannon rajallisuus jakaa ihmiset etuoikeutettuihin ja vaille jääviin:

”ihmisen kyky rakastua surkastuu, ja hän ajautuu hamuamaan valtaa, jotta voisi hallita muita ihmisiä. Hänen sisäinen turvallisuudentunteensa heikentyy, ja hän ajautuu etsimään hyvitystä intohimoisista pyrkimyksistään saavuttaa mainetta ja arvovaltaa. Hän menettää omanarvontuntonsa ja rehellisyytensä, ja joutuu muuttamaan itsensä tavaraksi, saaden itsekunnioituksensa myyntikelpoisuudestaan, menestyksestään.” (Fromm, 2007, 39-41.)

Dumbledore selittää Harrylle Tom Valedron halveksuvan kaikkea sellaista, mikä sitoo hänet muihin ihmisiin, sellaista, mikä tekee hänet tavalliseksi. Valedro tahtoi olla erilainen, erillinen, kuuluisa. Hän luopui nimestään ja loi lordi Voldemortin naamioksi, jonka takana piileskellä. Oliko hänen mielivaltansa psyykkistä autonomiaa vai äärimmäistä riippuvuutta toisista, pyrkimystä hallita koko maailmaa? Mikä teki Valedrosta vainoajan ja Harrysta uhrin? Valedro on mitä ilmeisimmin Adornon kuvaama manipulatiivinen ihminen – esineellistetty tietoisuus – joka on kykenemätön kokemuksiin ja rakkauteen: ”Kyseessä on ennen kaikkea sellainen tietoisuus, joka on sokeaa kehitysprosessien sekä oman riippuvuuden suhteen ja joka asettaa ehdottomaksi sen mikä on” (Adorno, 1966, 241). Tietoisuuden tyypistyminen heijastuu ruumiillisen alueelle ahdasmielisenä väkivallantekona. Kasvatuksen päämääränä on kasvu itseymmärrykseen, psyykkisesti autonomiseksi aikuiseksi. Kriittinen itsereflektio on tie. Kyvyttömyys rakastaa ei Adornon mukaan parane saarnaamalla rakautta. Sen sijaan kylmyyden ja sen syiden tiedostamisen kautta on mahdollista nähdä omat puolustusmekanismit ja kasvun potentiaali. (Adorno, 1966.)

Harryn ase taistelussa Voldemortia vastaan on Dumbledoren sanoin kyky rakastaa. Se tekee hänestä paradoksaalisesti uhrin. Vai oliko Potter uhri? Muodollinen uhrautuminen pelasti hänet ja teki hänestä entistä vahvemman auktoriteetin ja vallankäyttäjän. Sekä Harryn että Voldemortin luonteiden taustalla on elämänhistoriallinen selitys. Harry kunnioitti yli kaiken rakkautensa vuoksi kuolleita vanhempiaan, Voldemort taas murhasi omat suuresti halveksimansa vanhemmat, koska he eivät olleet olleet valmiita uhrautumaan Voldemortin puolesta. Harry koki tulleen rakastetuksi, Voldemort hylätyksi. Psykkinen turvallisuudentunne rakentui näin kahdelle päinvastaiselle alustalle. Toisaalta Harryn elämä sijaisperheessä oli kaikkea muuta kuin rakastetuksi tulemista, ja Voldemortinkin menneisyydessä oli kasvatuksellisia kohtaamisia Dumbledoren kanssa. Kaunokirjallisessa selityksessä vanhempien rooli, olivat he sitten eläviä tai kuolleita, näyttää olevan psykkinen kasvun kannalta suuri.

Ihmiseksi tulemisen spirituaaliseen prosessiin sisältyi Hullin (2002) mukaan itsensä ylittäminen ja vaatimus paremmasta ihmisyydestä, joka perustuu vapaudelle, keskinäiselle riippuvuudelle ja rakkaudelle. Onko henkensä antaminen toisen puolesta sivistyneisyyden ylin mitta? Kuinka paradoksaalista on se, että itsemurha on ehkä kauheinta, mitä yksilö voi itselleen ja yhteisölleen tehdä, samalla kun oman henkensä antaminen toisten puolesta on sankaruuksista suurinta? Molemmista tapauksista tapahtuu itsen kuolema – itsemurha vain on itsekäs tapa kuolla, itsensä uhraaminen taas epäitsekäs? Itsen käsite on valjastettu mo-

nenlaisiin merkityksiin ja tarkoitukseen. Goffmanille vuorovaikutuksen maailma itsen käsitteen määrittelijänä oli läpeensä moraalinen maailma. Siinä keskeistä oli lojaalius vuorovaikutusjärjestyksen säilymiselle. Ihminen lieneekin lojaali niitä ihmisyhteisöjä kohtaan, joihin hänen psyykinen turvallisuudentunteensa kiinnittyy. Harry Potterilla tuo sidos oli yhteys Dumbledoreen. Monen muun velhon kohdalla valtaapitävä taikaministeriö ja valta-lehdistö oli keskeinen todellisuuden jäsentäjä ja psyykkisen turvallisuudentunteen perusta. Liian usein ihminen vetoaa tekemisessään tai tekemättä jättämisessään siihen, kun muutkin tai kun ei muutkaan. Kasvu riittävän autonomiseksi aikuiseksi edellyttää emotionaalista riskinottoa, kykyä tarkastella kriittisesti tuntemattomien ihmisten lisäksi myös itsen ja läheisten ihmisten toimintaa. Siihen lapsi tarvitsee kasvatusta.

Suomen Kasvatustieteellinen Seura järjesti vuonna 2006 Oulussa konferenssin, jonka teemana oli *Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt – paradigmat katosivat, mitä jäljellä?* Samannimisen teoksen toimittaneet Siljander & Kivelä (2008, 485) tuovat loppusanoissaan esille huolen kasvatustieteellistä tutkimusta yhdistävän teoreettisen intressin katoamisesta ja sitä seuraavasta teoriavajeesta. Siljanderin muistakin teksteistä välittyy huoli kasvatuksen perustutkimuksen asemasta (esim. Siljander, 2002). Ajattelen, että olen päässyt kaunokirjallisen aineistoni avulla aivan kasvatuksen perustutkimuskysymysten äärelle. Hermeneuttisen pedagogiikan määritelmän mukaan kasvatusta on toimintaa, joka viime kädessä määritellään suhteessa sivistykseen. Sivistys on pedagoginen tehtävä, kasvatuksen avulla toteutuva individualisaatioprosessi. Paitsi individualisaatiota, kasvatuksen tehtävänä on myös edistää yhteiskunnallistumista eli sosialisatioprosessia. Näiden prosessien välisten intressiristiriitojen polttopiste rajautuu kasvattajan ja kasvatettavan väliseen pedagogiseen suhteeseen. (Siljander, 2002, 75-76.) Harryn ja Dumbledoren suhteen tarkastelu osoitti kasvatuksen perusparadoksin edelleen polttavan ajankohtaiseksi. Samalla kysymys sivistyksen päämäärästä sekä Harryn että häntä ympäröivän yhteisön suhteen on hämmentävä.

Barbarian toteutuminen Auschwitzin keskitysleirillä 1940-luvun Euroopassa oli todellisuutta. Kansallissosialistiseen rotuoppiin perustuva kansojen murha tapahtui valtiossa, jolla oli vuosisatojen sivistyksen perinteet. Ehkä kasvatusta ja koulutusta nimenomaan mahdollisti tuollaisen rationaalisesti ajatellen pitkälle viedyn systemaattisen tuhoamisen? Voiko koulun sopeuttavat rakenteet saada aikaan samanlaista ihmismassojen myöntymistä ulkoisille auktoriteeteille tämän päivän Suomessa ja maailmassa? Pari vuotta sitten Israelissa käydessäni ihmettelin sitä, miten ihmisillä siellä oli samanlaiset matkapuhelimet ja kaiuttimista kuului sama populaarimusiikki kuin kotimaassani. Ja miksi tänä syksynä Oulussa niin monen kou-

lulaisen oli saatava se tietty ”kettureppu”, joka ”kaikilla” muillakin oli? Ihmisen tarve liittyä toisiin ja toisaalta tehdä ero joihinkin muihin lienee ajaton. Täydellinen psyykkinen autonomia ei ole mahdollista eikä tavoiteltavaakaan. Mutta silti... Mediasta päätellen länsimainen kulutuskulttuuri näyttää jatkavan voittokulkuaan yhä laajemmin ja tehokkaammin peittäen vauhtinsa alle huolen maapallon kantokyvystä ja sen eri alueilla asuvien ihmisten eriarvoisesta asemasta. Vaikka kaikki tietävät lisääntyvään kulutukseen liittyvistä ympäristöriskeistä, uusia kauppakeskuksia rakennetaan jatkuvalla syötöllä. Oikeuttaako vallitseva sosiaalinen todellisuus yksittäisen ihmisen toimimaan eettisesti ajatellen kestävästi?

Goffman päättää artikkelinsa *The Interaction Order* (1982) näkemykseen yhteiskunnallisen tutkimuksenteon merkityksestä. Hänen sanansa osoittavat niin tutkijan ja opettajan kuin ylipäätään aikuisen ihmisen vastuun todellisuuden määrittelyssä. Samalla ne vahvistavat kokemustani siitä, että graduprosessini on ollut ihmisyyden ydinasioiden äärellä oloa. Lainaan Kaisa Koskisen suomennosta vuodelta 2007:

Jos meidän tehtävämme on täyttää yhteiskunnan tarpeita, toteutukoon se sen kautta että tuotamme lahjomattomia analyysejä niistä sosiaalisista järjestelyistä, joista nauttivat institutionaaliset auktoriteetit – papit, psykiatrit, opettajat, poliisit, kenraalit, valtiojohto, vanhemmat, miehet, valkoiset, kansalaiset, media-ala ja muut hyvälle paikoille päässeet henkilöt, joilla on mahdollisuus antaa siunauksensa tietyille versioille todellisuudesta. (Goffman, 2007, 347.)

On sysipimeä marraskuun aamu. Lopetan tämän tutkimuksen teon facebook-kommenttiin, jonka kirjoitin gradukesän helteessä 15.7.2014.

Kun avaan huoneeni ison ikkunan tukahduttavan gradukammioni 7. kerroksen korkeudessa, huomaan olevani aivan lähellä visertäviä pääskyjä. Ne on kiertäneet näitä taloja koko kesän. Pääskyt osaa erinomaisesti lentää, muttei kunnolla kävellä. Syövät lennossa lähiruokaa: sääskiä ja karpäsiä.

Aurinko paistaa Oulun tuomiokirkon kultaiseen ristiin. Ja koko valkeaan kaupunkiin pääskyille, sääskille ja ihmisille. Valaisee myös vankilan ja tehtaat.

Sama Aurinko ja Rio de Janeiron Kristus-patsas toissailtana jalkapallon MM-finaalin läheyydessä oli hullun vaikuttava. Peli oli viihdyttävää vaihtelua gradunteolle. Taputtaisko Maan päälle tuleva muukalainen suosiollisesti ihmisten kisaamiselle pallokentällä, niin kuin Michael, englantilainen aupairperheen isäntä, muutamia vuosia sitten mielessään mietti? En tiedä. (Tarkoitti ymmärtääkseni marsilaista, ei Jeesusta.)

Messiaaninen Harry Potter kävelee ja lentää, urheileekin. Pelastaa maailman, täyttää aikuisten tarpeet eikä tiedä omistaan – Dumbledore taputtaa olalle ja lupaa ikuisen elämän velhojen taivaassa (ilman rasittavia jästejä arvatenkin).

Sielut ja mielet sekoittuu tässä prosessissa, mutta en voi olla ajattelematta, miten vaikuttava Rio de Janeiron Kristus-patsas oli jalkapallofinaalin yllä.

LÄHTEET

- Apo, S. (2001). *Klassinen satutraditio*. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten keskus. 12-29.
- Adorno, T. W. (1966). Kasvatus Auschwitzin jälkeen. Teoksessa J. Koivisto, M. Mäki & T. Uusitupa (toim.) (1995). *Mitä on valistus?* Tampere: Vastapaino. 227-247.
- Beckett, S. L. (2009). *Crossover fiction: global and historical perspectives*. New York: Routledge.
- Bettelheim, B. (1985). *Satujen lumous: merkitys ja arvo*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Collins, R. (1988). *Theoretical continuities in Goffman's work*. Teoksessa P. Drew & A. Wootton (toim.) (1988). *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity Press. 41-63.
- Comenius, J. A. (1928). *Suuri opetusoppi*. Porvoo: WSOY.
- Drew, P. & Wootton, A. (toim.) (1988). *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity Press.
- Freud, S. (1923). Teoksessa J. Rickman (toim.) (1989). *General selection from the works of Sigmund Freud*. New York: Doubleday
- Fromm, E. (2007). *Unohdettu kieli: johdatus unien, satujen ja myyttien ymmärtämiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Goffman, E. (1966). *Behavior in public places: notes on the social organization of gatherings*. New York: Free Press.
- Goffman, E. (1982). *Interaction ritual: essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon books.
- Goffman, E. (1986). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Goffman, E. (2012). *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, I. & Kovala, U. (2004). *Johdannoksi*. Teoksessa K. Blomberg, I. Hirsjärvi & U. Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Holland, N. N. (1990). *Holland's guide to psychoanalytic psychology and literature-and-psychology*. New York: Oxford University Press.
- Hull, J. M. (2002). Spiritual development: Interpretations and applications. *British Journal of Religious Education*, 24(3), 171-182.
- Ihonen, M. (2004). *Lasten ja nuorten fantasian kerronnalliset keinot*. Teoksessa K. Blomberg, I. Hirsjärvi & U. Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Juntunen, J. (2011) *Pariterapian soveltaminen lähisuhdeväkivallan hoidossa – Kehysanalyysi työntekijöiden näkökulmasta*. (Pro gradu). Jyväskylän yliopisto: Psykologian laitos.
- Kapari-Jatta, J. (2008). *Pollomuhku ja posityyhtynen*. Helsinki: Tammi.
- Kendon, A. (1988). *Goffman's approach to face-to-face interaction*. Teoksessa P. Drew & A. Wootton (toim.) (1988). *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity Press. 14-40.

- Kivelä, A. (1997) *Pedagoginen toiminnanteoria ja sosialisatioteoria*. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sosialisatio*. Tampere: Gaudeamus. 32-65.
- Koskenniemi, P. (2007). *Osallistava teatteri: devising ja muita merkillisyyksiä*. Opintokeskus Kansalaisfoorumi.
- Kristeva, J. (1998.) *Musta aurinko: masennus ja melankolia*. Nemo: Helsinki.
- Kuhn, T. (1994). *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Helsinki: Art House.
- Kurkela, K. (1993). *Mielen maisemat ja musiikki. Musiikin esittäminen ja luovan asenteen psykodynaamiikka*. Helsinki: Sibelius-akatemia.
- Kurkela, K. (2004). *Winnicot, raja, luova asenne*. [viitattu 30.3.2014]: <URL:http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/kurkela_winnicott.htm>
- Latomaa, T. & Raappana, M. 2001. *Neljä tapaa katsoa kirjallisuutta psykoanalyttisesti*. Psykologi. 1/2001, s. 14-15.
- Latomaa, T. (1997). *Psykoanalyttinen näkökulma kasvatukseen ja sosialisatioon*. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sosialisatio*. Tampere: Gaudeamus, 143-165.
- Latomaa, T. (2000). *Psykologinen ymmärtäminen, psykodynaamisen metapsykologisen ja näyttämöllisen ymmärtämisen perusteet*. Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Latomaa, T. (2008). *Kasvatuspsykologia tieteenä - ja käytäntönä*. Teoksessa P. Siljander & A. Kivelä (toim.) *Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt: Paradigmat katosivat, mitä Jäljellä?* Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura. 367-391.
- Latomaa, T. (2014). *Psykologinen elämäkertatutkimus: kokemushistoriallinen tutkimus psykologiatieteen perusmenetelmänä*. (Vielä julkaisematon)
- Lorenzer, A. (1974). *Die Wahrheit der psychoanalytischen Erkenntnis. Ein historisch-materialistischer Entwurf*. Suhrkamp Verlag: Frankfurt (Main).
- Manlove, C. (2003). *From Alice to Harry Potter: children's fantasy in England*. Christchurch, New Zealand: Cybereditions.
- Mulari, H. (2008). *Kirjasta ilmiöksi*. Teoksessa T. Kontio, H. Mulari, R. Oittinen, J. Sinkkonen & S. Ylimartimo. *Kuka Harry Potter? Avain fantasian maailmaan*. Helsinki: Minerva.
- Nikolajeva, M. (2010). *Power, voice and subjectivity in literature for young readers*. New York: Routledge.
- Opetushallitus. *Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa*. [viitattu 14.5.2014]. <URL:http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kodin_ja_koulun_yhteistyö>
- Oulun normaalikoulun perusopetuksen opetussuunnitelma. [viitattu 8.5.2014]. <URL:<https://norssiportti oulu.fi/index.php?5996>>
- Oxford Companion to Classical Literature. *barbarian*. [viitattu 10.11.2014]. <URL:<http://www.answers.com/topic/barbarian>>

- POPS. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. [viitattu 22.11.2014].
<URL:
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus>
- Puroila, A-M. (2002). *Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Pölkki, M. (2013) *Nietzsche, ei-missään kohtaaminen ja kautta-ajattelu*. Nuori Voima 2-3. Helsinki: Nuoren voiman liitto.
- Raappana, M. & Latomaa, T. 2001. *Lukutaito; Lukemalla itsetuntemusta*. Virke – Äidinkielen opettajain lehti. Äidinkielen opettajain liitto. 2001/3, s. 34-35.
- Rickman, J. (toim.) (1989). *General selection from the works of Sigmund Freud*. New York: Doubleday.
- Rowling, J. K. (2010). Oprah haastattelee Rowlingia: video julkaistu 25.3.2013. [viitattu 8.5.2014]
<URL:<https://www.youtube.com/watch?v=Uv1O6JJMC5o> > © 2010 Harpo Productions, Inc. All Rights Reserved.
- Sharp, A. M. (2008). *Postmoderni lapsi*. Teoksessa T. Tomperi & H. Juuso. (toim.) *Sokrates koulussa: itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen koulussa*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry. 121-129.
- Siljander, P. (2002). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Helsinki: Otava.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. (1991). *Merkityksen käsite kasvatustieteessä*. Kasvatus
- Siljander, P. & Kivelä, A. (2008). (toim.) *Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt: paradigmat katoavat, mitä jäljellä?* Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Sinkkonen, J. (2008). *Poika nimeltä Harry*. Teoksessa T. Kontio, H. Mulari, R. Oittinen, J. Sinkkonen & S. Ylimartimo. *Kuka Harry Potter? Avain fantasian maailmaan* (s. 59-80). Helsinki: Minerva.
- Sinkkonen, J. (2012). *Syntymäpäiväsankari Jari Sinkkonen*. Yle Radio 1. Esitetty 27.4.2012. Kuunneltavissa Yle Areenasta. [viitattu 8.5.2014]. Toimittajana Jukka Arvassalo.
<URL:<http://areena.yle.fi/radio/1473258> >
- Tammen Harry Potter. <<http://www.harrypotter.fi/p/2/news/30/>> Haettu 13.8.2014
- Tolkien, J. R. R. (1947). *On Fairy-stories*. Teoksessa K. Juva, P. Pekkanen & V. Sisättö. (2010). (suom.) *Satujen valtakunta*. Helsinki: WSOY.
- Tähkä, V. (2001). *Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen*. Helsinki: WSOY.
- Wienker-Piepho, S. (2004). *Kansantarinat ja folklore fantasian maaperänä*. Teoksessa K. Blomberg, I. Hirsjärvi & U. Kovala. (toim.) *Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Wienker-Piepho, S. (2004). *Potter-demonologia: fantasiaa vai kunnan tutkimusta?* Teoksessa K. Blomberg, I. Hirsjärvi & U. Kovala. (toim.) *Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Williams, R. (1988). *Understanding Goffman's methods*. Teoksessa P. Drew & A. Wootton (toim.) (1988). *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity Press. 64-88.

Ylimartimo, S. (2008). *Potter ja muuta fantasiaa – mitä ja miksi juuri nyt?* Teoksessa T. Kontio, H. Mulari, R. Oittinen, J. Sinkkonen & S. Ylimartimo. *Kuka Harry Potter? Avain fantasian maailmaan*. Helsinki: Minerva.